Ketabton.com

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

|||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||

د کـتــاب نــــوم: په وينو سره لاسونه

چمتوکوونکی: دبشردحقوقونړيواله ټولنه

ژبـــــــــــــاړن:رحمت اريا

خــپـــرنـــــدوی: مطبوعاتي خدمتونومرکز

تيراژ : زر ټوکه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګي جنایتونه : په وینو سره لاسونه

د بشري حقونو دڅار د ټولنې په زړه پورې ګزارش چې له ۱۹۹۲ زکال تر ۱۹۹۴ ز کال پورې په کابل کې د کمونیستی رژیم له ړنګیدا وروسته د کابل د ورانۍ پیښې او په کابل کې د ځواکجګړې د خونړیو سیالیو ډډې راسپړلي ، په ګزارش کې سړک په سړک او واټ په واټ جګړه شرح شوې او د کابل پر وګړو تیر شوی وحشت را بربنډوي ؛ کتاب د جنګي جنایتکارانو مخونه په نړیواله کچه لوڅوي. دغه کتاب د ۲۰۰۹ زکال د سپتامبر په مباشت کې په کابل کې د مطبوعاتي خدمتونو د مرکز له خوا خپور شوی دی

د بشري حقونو د څار ټولنه

Human Rights Watch

Copyright � 2005 by Human Rights Watch.

All rights reserved.

Printed in the United States of America

ISBN: 1-56432-334-X

Cover photos: A mujahedin fighter in Kabul, June 1992. � 1992 Ed Grazda

Civilians fleeing a street battle in west Kabul, March 5, 1993. � 1993 Robert Nickelsberg

Cover design by Rafael Jimenez

Human Rights Watch

350 Fifth Avenue, 34th floor

New York, NY 10118-3299 USA

Tel: 1-(212) 290-4700, Fax: 1-(212) 736-1300

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

hrwnyc@hrw.org

1630 Connecticut Avenue, N.W., Suite 500

Washington, DC 20009 USA

Tel:1-(202) 612-4321, Fax:1-(202) 612-4333

hrwdc@hrw.org

2nd Floor, 2-12 Pentonville Road

London N1 9HF, UK

Tel: 44 20 7713 1995, Fax: 44 20 7713 1800

hrwuk@hrw.org

Rue Van Campenhout 15,

1000 Brussels, Belgium

Tel: 32 (2) 732-2009, Fax: 32 (2) 732-0471

hrwatcheu@skynet.be

9 rue Cornavin

1201 Geneva

Tel: + 41 22 738 04 81, Fax: + 41 22 738 17 91

hrwgva@hrw.org

Web Site Address: http://www.hrw.org

Listserv address: To receive Human Rights Watch news releases by email, subscribe to the HRW news listserv of your choice by visiting http://hrw.org/act/subscribemlists/

subscribe.htm

د بشري حقونو د څار ټولنه د نړۍ په هرګوټ کې د خلکو د حقونو ساتنې ته ژمنه یو ټولنه ده.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ د بیلتونپالنې د مخنیوی ، د سیاسي خپلواکۍ د ملاتړ په موخه د بلهاریانو او فعالینو ترڅنګ ولاړ یو ترڅو د جګړو په لړ کې د هغو پرګنو ساتنه او مرسته وکړو چې له انسانانو سره غیر انساني چلند کوي او هڅه کوو چې مجرمین د عدالت پر ټغر و دَرَوو .

موږ د هغو کسانو مخونه بربنډوو چې له بشري حقونو څخه سرغړونه کوي ، موږ په دې اړه پلټنه کوو او سرغړوونکي له حساب او کتاب سره مخامخوو. موږ دولتونه او واکمن کسان له ننګونو سره مخامخوو چې ناوړه چال چلندونه بس کړي اود بشري حقونو نړیوال قانون ته دې درناوی وکړي .

موږ د بشري حقونو په ساتنه کې له بشري ټولنو او له نړیوالې ټولنې څخه د مرستې غوښتنه کوو او په یوه غږ وایو چې بشري حقونه د هر انسان لپاره دي .

د بشري حقونو د څار ټولنه

د بشري حقونو د څار ټولنه د نړۍ په اویاوو هیوادونو کې له بشري حقونو څخه د سرغړونو په اړه پرله پسې او سیستماتیکه پلټنه کوي. موږ له بشري حقونو څخه د سرغړونکو مخونه په وَړَند وخت " مناسب " کې د ډاډمنو سرچینو پر بنسټ بربنډ کړي دي د دغه مخورتوب پر بنسټ دي چې موږ د بشري حقونو د پالونکو او پلویانو په منځ کې د ډاډمنو مالوماتو د سرچینې په توګه پیژندل کیږو. موږ په ټولو دولتونو ، سیاسي ګوندونو ، ډلو ټپلو ، جیوپولیټکو ټلوالو ، ژب توکمیزو ډلو او مذهبي ډلو کې د بشري حقونو د درنښت اړخونو څیړلو او هغه څارو. د بشري حقونو د څار ټولنه د بیان او فکر د آزادۍ ننګه کوي ، زموږ ټولنه په ټولو قانوني لړیو کې له ټولو سره د برابر چلند دفاع کوي ، موږ په زور واکو ټولنو کې د کمزورو خپل شویو پرګنو ننګه کوو ؛ موږ د وژونکو پر ضد ، د انسانانو د تري تم کیدلو ، ځورولو ، وهلو او ټکولو ، په وچ زور او د بې ځایه بندي کیدنو ، بیلتونپالنې او د بشري حقونو د نورو سرغړونو او ډولونو پرضد لاسوندونه را ټولوو. موږ هغه دولتونه د حساب او کتاب د ورکړې پر ژۍ دروو‌چې د خپل ولس او پرګنو له حقونو څخه سرغړونه کوي.

د بشري حقونو د څارټولنې خپل کار په ۱۹۷۸ز کال کې د خپلو اروپایي او مرکزي آسیا څانګو ترڅنګ پیل کړ چې په هغه وخت کې د (هلسنکي واچ) په نامه یادیدله. دغه ټولنه نن په افریقا ، د امریکا په وچه او منځنۍ ختیځ کې هم خپلې څانګې لري. بر سیره پر دغو څانګو دغه ټولنه په خپل جوړښت کې دري څنګیزې څانګې هم لري : د ماشومانو حقونه ،د وسلو او ښځو حقونه. ددغې ټولنې دفترونه په بروسلز ، ژنیوا ، لندن ، لاس انجلس ، مسکو ، نیو یورک ، سان فرانسیسکو ، تاشکند ، تورانتو او واشنګتن کې دیره دي. د بشري حقونو د څار ټولنه یوه خپلواکه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

غیردولتي ټولنه ده چې مالي مرسته يې په نړۍ کې د شخصي کسانو او غیر دولتي بنسټونو له پلوه کیږي. دغه ټولنه ، غیر دولتي بسپنې یا نیغ په نیغه یا په غیر مستقیم ډول مني .

ددغې ټولنې د کارکوونکو او مشرانو نومونه او کاري دریځونه په لاندې ډول دي:

The staff includes Kenneth Roth, Executive Director; Allison Adoradio, Operations Director; Michele Alexander, Development and Outreach Director; Carroll Bogert, Associate Director; Widney Brown, Deputy Program Director; Peggy Hicks, Global Advocacy Director; Iain Levine, Program Director; Dinah PoKempner, General Counsel; James Ross, Senior Legal Advisor; Joseph Saunders, Deputy Program Director; and Wilder Tayler, Legal and Policy Director.

The program directors of Human Rights Watch are Brad Adams, Asia; Holly Cartner, Europe and Central Asia; Richard Dicker, International Justice; Jamie Fellner, United States; Arvind Ganesan, Business and Human Rights; Steve Goose, Arms; LaShawn R. Jefferson, Women�s Rights; Scott Long, Lesbian, Gay Bisexual and Transgender Rights; Peter Takirambudde, Africa; Jos� Miguel Vivanco, Americas; Lois Whitman, Children�s Rights; and Sarah Leah Whitson, Middle East and North Africa.

The advocacy directors of Human Rights Watch are Steve Crawshaw, London; Loubna Freih, Geneva; Lotte Leicht, Brussels; Tom Malinowski, Washington; and Joanna Weschler, United Nations.

The members of the board are Jane Olson, Chair; James F. Hoge, Jr., Vice-Chair; Sid Sheinberg, Vice-Chair; John J. Studzinski, Vice-Chair; Omar Amanat, Lloyd Axworthy, David M. Brown, Dorothy Cullman, Edith Everett, Jonathan F. Fanton (Chair 1998-2003), Michael E. Gellert, Richard J. Goldstone, Vartan Gregorian, Wendy Keys, Robert

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

Kissane, Bruce Klatsky, Joanne Leedom-Ackerman, Josh Mailman, Susan Manilow, Kati Marton, Lore Harp McGovern, Barry Meyer, Joel Motley, Samuel K. Murumba, Catherine Powell, Sigrid Rausing, Victoria Riskin, Kevin Ryan, Domna Stanton, Shibley Telhami.

Emeritus board members are Roland Algrant, Lisa Anderson, Robert L. Bernstein (Founding Chair 1978-1997), William D. Carmichael, Adrian W. DeWind, Alice H. Henkin, Stephen L. Kass, Marina Pinto Kaufman, Peter Osnos, Kathleen Peratis, Bruce Rabb, Orville Schell, Gary Sick, and Malcolm B. Smith.

پـېژندنه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابل ولایت او ور څېرمه سیمې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

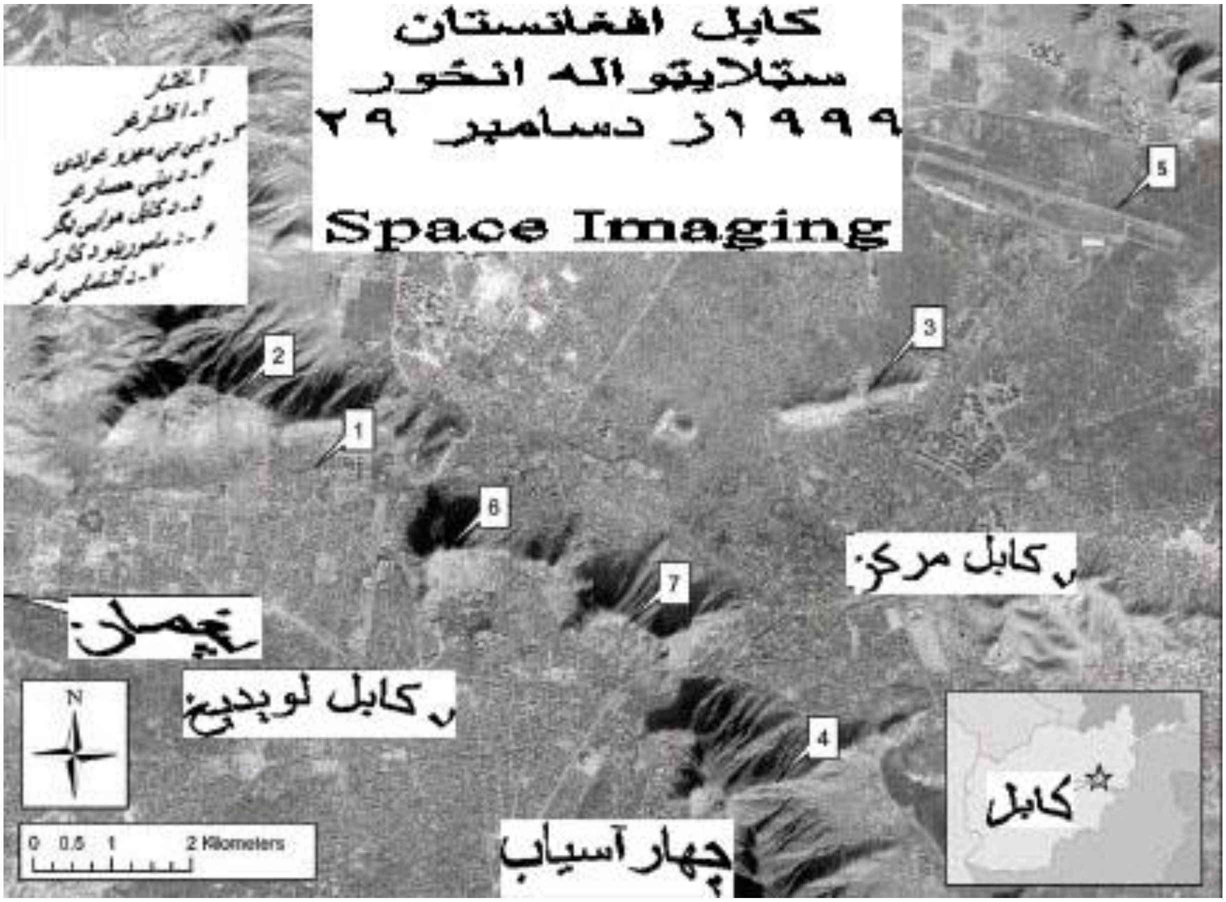

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

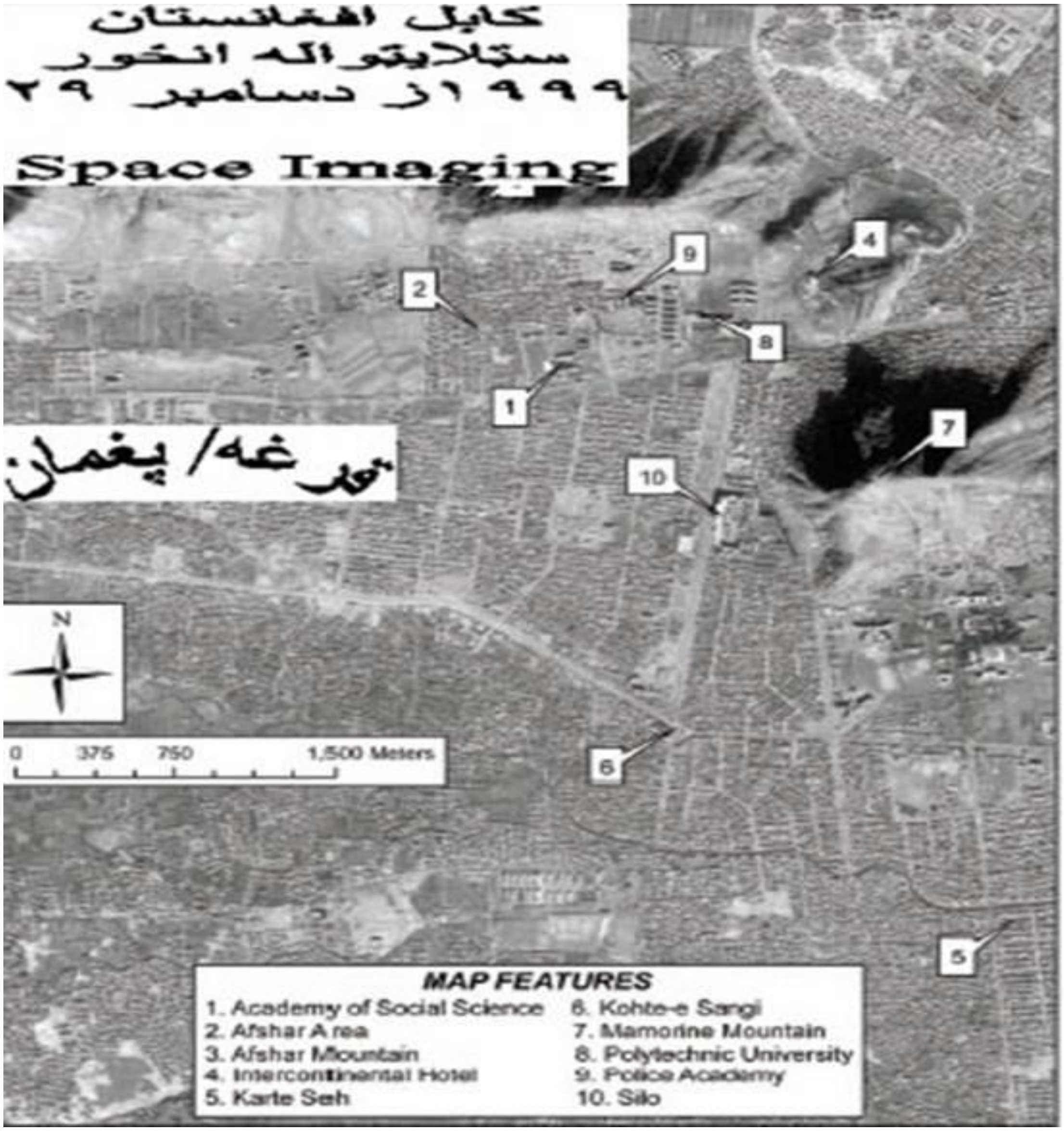

مورې په پرتمین ویاړ کابل ته ولاړو.... مورږ ته په هڅونې وویل شول چې ستاسو هېواد به پرمختګ وکړي ، خپله پیاوړې غښتلواله به بیرته تر لاسه کړئ او مورږ په خپلو دواړو پښو به بیرته و دریږو. د کابل پرښار وروستـنـیـو بریدونو د افغان ولس ټولې هیلې ډړې وړې کړې او مورږ ته یې په نړیواله ټولنه کې ستر سپکاوی را په برخه کړ .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حامد کرزی : د بهرنیو چارو مرستیال وزیر ، اسوشیـئـتد پرس ، ۱۹۹۲ زکال د اگست ۲۳ نېټه

پـېـژندنه

څه دباندې دوه لسېزې شوي چې افغانستان ، په جګړو کې کړول کېږي. دا هغه غونډله یا جمله ده چې د افغانستان په اړه د هرې وینا ، مقالې او گزارش پر تندي لیکل کېږي. دغه غونډله د طالبانو له واکمنۍ وروسته د رامنځته شویو ننگونو د پوهېدا لپاره دومره کارول شوې چې نن په یوې کلیشه یې استعارې اوښتې ده. دهیواد د تأریخ او پېښلیکونو په څېړنه کې تر اوسه یو شمېر هڅې شوېدي چې د اوسني حالت د جرړو په پوهېدا کې له موږ سره مرسته کوي. په دې کې تر ټولو اړینه د هیواد د دوه وو لسیزو د جګړو په لړ کې له بشري حقونو څخه د پراخې سرغړونې د کچې پوهیدا ده ، دلته جنگي جنایتونه او د بشریت پر وړاندې جنایت رامنځته شوی دی نو ځکه موږ د پورتنۍ غونډلې په تل کې هغه کوکې او ازانگې اورو چې وایي : پخواني مجرمین و نیسئ ، هغوی لا تر اوسه ژوندي دي او محکمه یې کړئ. دغه کوکې او ازانگې د افغانستان په پخواني پیښلیک کې هم پرتې دي خو لږ غوږ ورته نېول شوی دی .

دغه گزارش د تیرو دوه وو لسیزو یوه کوشنۍ برخه رانغاړي ، د گزارش موخه دا نه ده چې پر روان حالت دې پـټـۍ کښیښودل شي. دغه گزارش د افغانستان د تیرو دوه وو لسیزو د وسله والو ناندریو پراخ انځور نه رانغاړي او نه د ترسره شویو جنایاتو هره ډډه را سپړلای شي. او هېڅکله یو بشپړ انځور نه شي بلل کېدای. د ۱۹۸۰ او ۱۹۹۰ زیږدیزو لسیزو په اوږدو کې د رامنځته شوي ناتار او وحشت سپړنه او څېړنه د افغانستان د دولت او د نړیوالې ټولنې پراخې اوږدِ مهالې ژمنې ته اړتیا لري. کله چې دغسې تأریخ او پیښلیک ولیکل شي نو هغه به د یوه یا څو کتابونو په ټولگه کې ځای نه شي ، هغه به د کتابونو الماریو ته اړتیا ولري .

دغه گزارش یوازې د افغانستان د ناورین یو کال په پام کې نیولی دی : ۱۳۷۱ لمریز کال ؛ چې [د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل له مباشتې نیولې د ۱۹۹۳ زکال د مارچ ترمیاشتې] له نېټې سره سمون خوري. دغه نېټه له هغه مهاله راپېلیږي چې په کابل کې شوروي پـلوی رژیم را و پرځول شو. همداشان دغه گزارش یوازې د افغانستان پر یوه ټکي ، د هیواد پر پلازمېنې ، کابل او ور څېرمو سیمو را څرخي .

ولې کابل او ولې ۱۳۷۱ لمریز کال ؟ دا ځکه چې په دغه مهالیز واټن کې له بشري حقونو څخه د سرغړونو کچه خورا زیاته لوړه ده. دا هغه مهالیز واټن دی چې افغانستان ، له ۱۹۸۰ز کال را وروسته ، د شوروي پر لس کلن نیواک د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای ټکی کښیښود او خپله خپلواکۍ یې و ګټله . په کابل کې د رژیم له بدلون وروسته ، ۱۳۷۱ لمریز کال د افغانستان نوې پېلامه بللای شوې ده .

خو دغه پیلامه ، د افغانستان د تأریخ یو تور ترینه ټکی وو. په ۱۳۷۱ لمریز کال کې کابل هماغسې چې په دغه ګزارش کې ورته نغوته شوې ، د افغانستان د وسله والو ډلو� د سیالو مجاهدو ډلو او د ړنګ شوې دولت د وسله وال ځواک د پراخو او پرله پسې جګړو په ډګر واوښت ؛ د شوروي پلوي رژیم له پرځېدا وروسته ټولې ډلې پر ښار را واوښتلې. په دغه مهالیز واټن کې بیلا بیلو ډلو د کابل د ښار پر سر په خپلو منځو کې جګړې پیل او د ملکې وګړو پر وړاندې یې بې شمیره او وحشي ترینه ناتارونه تر سره کړل. په جګړو کې را ګیر په لسګونو زره ښاریان ووژل شول. دغه تاوانونه د هغو بریدونو پایله وه چې پر ملکي وګړو د ړندو او نېغ په نیغه تیریو له امله رامنځته شول او ترڅنګ یې بې شمیره نړیوال بشري قوانین (د جګړو قانون) تر پښو لاندې شو. ملیشیاوو په زرګونو ملکي وګړي و تښتول چې هېڅ چا یې بیا مخونه ونه لیدل. د ښار پراخه برخه لوټ او ویجاړه شوه. د کابل په ښار کې د دغو ورانیو نخښې لا تراوسه په سترګو لیدل کیږي چې په همدغې مودې کې او د کابل پر لوري د طالبانو له پرمختګ څخه مخکې رامنځته شویدي .

د افغانستان د جګړې د نورو پړاوونو په پرتله ددغه پیر جنایاتو ته لږ پاملرنه وشوه. د شوروي له یرغله نیولې تر نن پورې د ټولو شخړو او نانډریو پر تندي د وحشت او ناتار ټاپه لګېدلې ده. په ۱۹۸۰زیږدیزې لسیزه کې چې له (۱۳۵۹ تر ۱۳۶۸) لمریزو کلونو سره سمون خوري شوروي سرو لښکرو او د هغوی ملګرو افغان ځواکونو بې شمیره جنګي جنایات او د بشریت پر ضد جنایات تر سره کړل هغوی په لوی لاس پر ملکي وګړو او د ملکي وګړو د استوګنې پر سیمو بریدونه وکړل ، بندیان یې ووژل او یرغمل کسان یې ووهل ، و ټکول ، و ځورول او ویې وژل. د ۱۹۹۰ز لسیزې په نیماییو کې چې له ۱۳۷۵ تر ۱۳۸۰ لمریزو کلونو سره سمون خوري ، طالبانو هم د یوه واکمن ځواک په توګه د خپلو پوځي عملیاتو په لړ کې دومره بې شمیره جنګي جنایات کړي چې له سره تر پایه د بشري حقونو د معیارونو له هېڅ اړخ سره ډډه نه لګوي .

د بشري حقونو د نورو ډلو ترڅنګ ، د بشري حقونو د څار ټولنې په خپلو بې شمیرو ګزارشونو کې د شوروي د وسله وال ځواک او د هغه د لاسپوڅي دولت وحشت او ناتار په مستند یا لاسوند ډول را ټول کړی او هم یې د ۱۹۹۰زیږدیزې لسیزې په اوږدو کې د طالبانو جنایات او توحش مستند کړی دی. ملګرو ملتونو هم له ۱۹۷۸ز کاله نیولې تر ۲۰۰۱ ز کال پورې د جنګي جنایاتو او د بشریت پر وړاندې د ترسره شویو جنایاتو یو ټولګه چې په ټولیز ډول د شوروي د نیواک � طالب واکمنۍ پړاو را نغاړي په پېښلیکیزه بڼه را ټوله کړې ده (دغه ګزارش هېڅکله خپور نه شو خو په ۲۰۰۵ ز کال کې افغان دولت ته وسپارل شو). د شوروي � طالب د مهالیز واټن ناتار په نړیوالو رسنیو کې هم غبرګون موندلی دی .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۷۱ لمریز کال په ګډون د ۱۹۹۰ ز لسیزي کلونو ته ډیره پاملرنه نه ده شوې. پر دغه مهالیز واټن یو شمیر نړیوالو پیښو سیوری واچاوه چې امله یې نړیواله پاملرنه بلې خوا ته واوښتله لکه په ۱۹۹۲ ز کال کې د کلنتن او جورج ایچ ډبلیو بوش تر منځ د ولسمشرۍ د ټاکنو کمپاین ، د شوروي اتحاد بانکي افلاس او په پخوانۍ یوګوسلاویا کې جګړه. له بلې خوا په کالیفرنیا او لاس انجلس کې د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل د مباشتې د وروستیو شپو ورځو اله ګولې ، د شوروي پلوي د رژیم د ړنګېدنې رنګ خړپړ کړ.

دا چې په رښتیا په ۱۳۷۱ لمریز کال کې څه پېښ شوېدي زموږ په لاس کې لا تر اوسه ډیر مالومات نه شته. په هغه مهال کې د افغان او نړیوالو ژورنالیستانو یوې کوښنې ډلې د جګړو ګزارشونه ورکول ، د رسنیو مقاله لیکونکو او پروډیوسرانو د جګړې د ډګر ګزارشونه خپرول. په افغانستان کې د ډاډ وړ خبري او کاري سرچینې نه وې. په هغه وخت کې د بشري حقونو د څار د ټولنې هېڅ غړی سیمې ته نه وو لیږل شوی ، یوازې د بشري مرستو څو ډلو هلته کار کاوه ، د ملګرو ملتونو یوه بېواکه ، ځان ساتې او شرمناکه ډله هم هلته وه او ویې نه شو کولای د بشري حقونو د ناتار ګزارش ورکړي. دغه ګزارش هڅه کوي چې دغه مالوماتي تشه را ډکه کړي .

پر دغه مهالیز واټن زموږ د پاملرنې د منځټکي دویم لامل دا دی چې د ۱۹۹۰ ز لسیزې لومړي کلونه له اوسنې حالت سره نیغ په نیغه تړاو لري. په دغې څېړنې کې د داسې بولندویانو او سیاسي مشرانو د جنایاتو چاڼ او سپړنه شوې چې نن د افغانستان د دولت رسمي چارواکي دي --- دوی اوس په دولت ، پولیسو ، وسله وال ځواک او څارګرو څانګو (استخباراتو) کې لوړترینه دریځونه لري او ان یو شمیر یې د ولسمشر حامد کرزي مرستیالان او سلاکاران دي. یو شمیر نور یې دغسې دریځونو ته د رسیدا لپاره لوځې پوځې کوي. ډیري افغانان په ځانګړې توګه کابلیان باور لري چې ددغو ډلو د بولندویانو او سیاسي مشرانو وحشي چلند او د هغوی پخوانیو کارنامو ته په کتنې هغوی په داسې دریځونو کې د پاتې کیدا وړتیا نه لري .

موږ هم د افغان ولس له دغسې باور سره همغږي یو. له تیرو پینځوویشتو کالو را پدیخوا د بشري حقونو د څار ټولنه د نړۍ په څلورو لویو وچو کې د جګړو او له جګړو وروسته حالاتو کې د بشري حقونو څارنه کوي. موږ د سولې د رغښت د بېلا بېلو لړېو برياوې او ناکامۍ څارلې � موږ په نړیواله کچه وخت په وخت د هغو مشرانو کړه وړه مستند کړي چې د جنګي سابقې په لرلو یې د سیاسي ناندریو هوارۍ ته په ډیره مینه او لیوالتیا را دانګلي خو د قانون پر ځای یې له زور واکۍ څخه کار اخیستای دی � د هغوی دغو چلندونو یو ځل بیا بشري حقونه تر پښو لاندې کړي چې یا یې د بی قانوني دوام او یا یې د بې قانوني را ستنیدا ته لاره هواره کړې ده.

دغه نړیواله تجرې د افغانستان د نن ورځې له حالاتو سره سمون خوري. د ۲۰۰۱ ز کال د بن د تړون له ژمنې سره سره چې پایله یې د ولسمشر حامد کرزي تر مشرۍ لاندې د لنډ مهالي دولت پر جوړېدا و چورلېده د افغانستان ډیرې برخې لا تر اوسه د خپلسرو ځان ځانچورلیځو بولندیانو ، توپکواکانو او جنګسالارانو د واکمنۍ په ولکه کې دي

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

، هغوی په بیلا بیلو کچو د ملیشاوو کوشنۍ او غتې ډلې لري او هڅه کوي چې په هیواد کې د ټینګښت او د سولې د بیا رغښت لړۍ له ګواښ او درېځ وړې کېدلو سره مخامخ کړي. په دغه ګزارش کې د هغو بولندویانو او توپکواکانو نومونه راغلي دي چې پخوا يې په جنايت او ځورونو کې لاس درلود او له ۲۰۰۱ز کال وروسته يې بیا هم د بشري حقونو په ځپنه کې ونډه لوبولې ده لکه د کورونو لوټل ، سړي تښتونه ، د بندیانو ځورونه ، جنسي تيري او وژنه .

د بشري حقونو د څار ټولنې په خپلو پخوانیو ګزارشونو کې له بشري حقونو څخه د سرغړونې یو شمیر بیلګو ته نغوته کړې ده[1] . په دغه ګزارش کې د ډېرو لوړ پوړو چارواکو نومونه راغلي دي چې زموږ په پخوانیو ګزارشونو کې هم ورته نغوته شوې وه او دوی هغه کسان دي چې په زورواکۍ يې د نورو خلکو ځمکې نیولي دي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کمیسیون یا (اې آی ایچ آر سي)[2] هم د زورواکانو ګزارشونه ورکړي دي .

لنډه دا چې د ۱۹۹۰ز لسیزې د توپکواکو جګړه مارو ډېري کسان متکرره تیریګر دي. ډېریو کابلیانو ته د ریسیډیویزم یا د " جنایت د تکرر" [3] دغه لړۍ یوه عادي خبره ده ، په تیرو دریو کالو کې هغوی د بشري حقونو د څار ټولنې ته په تکرار ویلي چې : " جنګسالاران ، جنګسالاران دي/ جنګسالاران، جنګ سالار هستند." خو اوس داسې ښکاري چې ډېریو افغانانو او نړیوالو چارواکو پخوانۍ ترخې تجربې هیرې کړې دي.

ددغه ګزارش ځانګړې مونډنې :

دغه ګزارش له بشري حقونو څخه د کلک سر غړاوي ، جنګي جنایاتو او د بشریت پر وړاندې د ترسره شویو جنایاتو هغه ځانګړې لړۍ را سپړي چې د ۱۹۹۲ زکال د اپریل له مباشتې وروسته تر سره شویدي � په بله وینا د ۱۹۹۲ زکال د اپریل له میاشتې نیولې د ۱۹۹۳ز کال د مارچ تر مباشتې د شوروي پلَوي ولسمشرنجیب الله د واکمنۍ له ړنګیدا وروسته .

د ګزارش دویمه څپرکۍ چې له پیژندنې وروسته وړاندې کیږي ، د هماغه کال د ځانګړو پیښو مخینه او پېښلیک رانغاړي. د ګزارش د دریمې څپرکۍ د (الف) برخه د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل د مباشتې په وروستیو شپو ورځو کې د نجیب الله ضد مجاهدینو د ځواکونو په لاس د کابل نیواک را سپړي او پر هغه ناتار کره کتنه کوي چې د ۱۹۹۲ زکال د اپریل له مباشتې بیا د همدغه کال د دسامبر تر مباشتې پورې د مجاهدینو د ځواکونو د خپلمنځي جګړو په لړ کې رامنځته شو. دغه برخه د ځورونو هغه لړۍ په لاسونده ډول وړاندې کوي چې په همدغه مهال کې د هرې ویل شوې ډلې له پلوه تر سره شوي دي لکه : ړانده پوځې بریدونه ، په لوی لاس د ملکي وګړو په نخښه کول او د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی وژنه ، پر ملکي وګړو يرغل او د هغوی وژنه ، سرړي تښتونه ، اجباري کار او د ملکي وګړو د کورونو لوټول.
ګزارش دې ته هم نغوته کوي چې د ځانګړو ډلو غړو ، پر ښځو ، نجونو او هلکانو جنسي تيري کړي دي .

د ګزارش د دريمې څپرکۍ د (ب) برخه دې ته نغوته کوي چې په ۱۹۹۳ زکال کې کورنيو جګړو څنګه وده وکړه. د همدغې څپرکۍ د (ج) برخه د ۱۹۹۳ زکال د فبروری په مباشت کې د جګړې د انځور هغه لوړه څوکه رانغاړي چې د افشار کمپاين بلل شوی دی � دا هغه پوځي بريد ته نغوته ده چې د کابل د ښار په لويديځ کې د مجاهدينو بيلا بيلو ډلې د شيعه مجاهدينو پر ځواکونو ور واوښتلې. هماغسې چې ګزارش څرګندوي ، پر دغو سيمو د بريد په لومړني پړاو کې په سلګونو کسان په ړنده توګه يا په لوی لاس له يوې مخې او له توپيره پرته ووژل شول ، د ملکي وګړو پر کورونو بريدونه وشول او په زرګونو کسان بې ځايه شول. ګزارش په لاسوند ډول څرګندوي چې مليشيا ځواکونو ډير شمير کسان د هغوی د کورنيو د غړو تر مخ ووژل. په سلګونو نور کسان و تښول شول او مخونه يې بيا چا ونه ليدل .

په څلورمه څپرکۍ کې موږ د پيښو قانوني اړخونه راسپړو ، موږ غواړو په قانوني ډول په مستندو جناياتو کې د مليشو د ډلو او د هغوی د بې شميرو مشرانو ښکيلتيا را وسپړو چې په دې کې د هغو بولندويانو نومونه ګډون لري چې د ۲۰۰۵ زکال تر نيمايو پورې د افغانستان په دولت کې لوړ دريځونه يې را خپل کړي دي .

د ګزارش پينځمه برخه ، زموږ سپارښتنې را نغاړي .

په جناياتو کې ښکېل ګوندونه او ډلې :

لاندې د هغو ډلو او د مشرانو نومونه اخيستل کيږي چې له بشري حقونو څخه په سرغړونو او جناياتو کې ښکېل دي :

د افغانستان اسلامي جمعيت / جمعيت اسلامي افغانستان : چې له دې وروسته به ورته يوازې د جمعيت په نامه نغوته وشي. په ټوليز ډول تاجک توکمه سياسي پوځي ډله ده چې سياسي مشري يې برهان الدين رباني کوي او پوځي مشري يې احمد شاه مسعود وو. (مسعود د ۲۰۰۱ز کال د سپتامبر په ۹ نېټه په يوې ځانوژونکې پيښه کې ووژل شو) .

د نظار شوری/ شوری نظار : د بيلا بيلو پوځي ځواکونو يوه ټولګه ده چې مشري يې د مجاهدينو بيلا بيلو ډلو کوله ، دغه ډلې د افغانستان په شمال او شمال ختيځ کې دي چې ټوله مشري يې د بولندوی مسعود تر پوځي بولنې لاندې وه .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي گوند/ حزب اسلامي : د گلبدين حکمتيار تر بولنې لاندې پښتونواکه ډله ده ، دغې ډلې د ۱۹۸۰ز او ۱۹۹۰ز لسيزو په اوږدو کې د امريکا د متحده ايالاتو او پاکستان لويه پوځې مرسته تر لاسه کوله .

د افغانستان د خپلواکۍ لپاره اسلامي پيوستون/ اتحاد اسلامي براى آزادي افغانستان : چې له دې وروسته به د اتحاد به نامه وبلل شي ، د عبدالرب الرسول سياف تر مشرۍ لاندې يوه پښتونواکه ډله ده ، دغه ډله له سعودي عربستان سره تړاو لري او د سعودي عربستان له ملاتړه برخمنه ډله ده .

د افغانستان د اسلامي وحدت گوند/ حزب وحدت اسلامي افغانستان: له دې وروسته د وحدت په نامه بلل کيږي ، دا په افغانستان کې د هزاره واکو گانو شيعه ډله ده چې له ۱۹۹۲ تر ۱۹۹۳ ز کال پورې مشري يې عبدالعلي مزاري کوله او د ايران کلکه مرسته له ځان سره لري. عبدالعلي مزاري په ۱۹۹٦ز کال کې ووژل شو .

د افغانستان ملي اسلامي غورځنگ / جنبش ملي � اسلامي افغانستان : له دې وروسته د جنبش په نامه يادېږي ، د افغانستان په شمال کې وزبک � تورکمن واکه ډله ده چې مشري يې عبدالرشيد دوستم کوي [دوستم د ۱۹۸۰ز لسيزې په اوږدو کې د شوروي پلوي افغان وسله وال ځواک جنرال دى] دغه ډله د پخواني شوروي پلوي وسله وال ځواک او د افغانستان د شمال د مجاهدينو له يو شمير ډلو څخه جوړله شوې ده .

حرکت اسلامي افغانستان: له دې وروسته د حرکت په نامه يادېږي. د محمد آصف محسني تر مشرۍ لاندې شيعه واکه ډله ده ، دغه ډله د دغه گوند او حسين انوري له ډلو څخه جوړه يوه گډوله ده چې د ايران له ملاتړه برخمنه ده .

د گزارش په ټولو برخو کې هغه مهاليز واټن چې د گزارش د سپړنې منځټکی پرې راڅرخي د افغانستان د دولت نوم " د افغانستان اسلامي دولت " ياد شوى دى ، دغه دولت د ۱۹۹۲ز کال د اپريل په مباشتې کې د شوروي پلوي رژيم له ړنگېدا وروسته رامنځته شو. د دغه دولت مشري د ۱۹۹۲ زکال د اپريل له وروستيو نيولې د ۱۹۹۲ زکال د جون تر مباشتې پورې د دوه وو مباشتېو لپاره صبغت الله مجددي وکړه ، صبغت الله مجددي په پيښاور کې د مجاهدينو د يوې کوشنې اوضعيفې ډلې مشر وو ، نوموړى د مجاهدينو د گڼ شمير (نه د ټولو) مجاهد ډلو د تړون پر بنسټ چې نومونه يې پورته ياد شول د لنډې مودې لپاره د دولت د مشر په توگه و ټاکل شو. له هغه وروسته تر ۱۹۹٦ ز کال پورې يا کابل ته د طالبانو تر راتگ پورې د دولت مشري د جمعيت مشر برهان الدين رباني کوله .

د حکمتيار له اسلامي گوند پرته ، نورې ټولې ډلې په څرگنده د ۱۹۹۲ز کال د اپريل د مباشتې د دولت تر سيورې لاندې په يوه موټې ډول راټولې شوې وې (خو په دغه گزارش کې به وروسته را و سپړل شي چې د وحدت گوند خپل دريځ بدل کړ او د ۱۹۹۲ زکال په وروستيو کې له اسلامي گوند سره يو ځاى شو.) د پخواني شوروي پلوي رژيم پوليسو ، وسله وال ځواک او د ځارگرو ځانگو کار کوونکو چې ځانونه يې له يوې خوا په بيلا بيلو ډلو پورې تړلي ول ، لږ تر لږه په لومړيو شپو ورځو کې د همدغه دولت تر سيورې لاندې راټول شوې ول ؛ د ړنگ شوي دولت د ځواک

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېري برخه ځانونه د جمعيت او جنبش په ډلو ته وسپارل ؛ د مليشايي ځواکونو په توګه ټولو سپارل شويو ځواکونو د اتحاد ،وحدت او حرکت له ډلو سره تړاو درلود. ا کثرأ وختونه د جمعيت ، جنبش او اتحاد بولندويان د همغږۍ لپاره د ولسمشر په دفتر يا د دفاع په وزرات کې را ټوليدل .

په دغه ګزارش کې ويل شوي دي چې د حکمتيار اسلامي ګوند ، د رباني دولت په رسميت و نه پيژانده ، په کابل کې د ميشتو او دولتي ځواکونو پر وړاندې يې بريدونه پيل کړل. (د ۱۹۹۲ز کال په پای کې د مزاري د وحدت ډلې ځواکونه د حکمتيار له ځواکونو سره يو ځای شول.)

په دغه ګزارش کې دا هم ويل شوي چې په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ زو کلونو کې هرې ډلې ځانته پوځي جوړښتونه درلودل ؛ هره ډله د يوه غښتلي او لوی بولندي تر مشرۍ لاندې وه ، د مشر بولندوی تر لاس لاندې سرتيري او په بيلا بيلو کچو نور بولندويان ول[4]. د بولنې يا قوماندې دغه وَل په وَل جوړښت د ډلو مشرانو او بولندويانو ته دا وسه په لاس ورکوله چې تر خپل لاس لاندې ځواکونه په خپل کنترول او ولکه کې ولري ، د ډلو مشرانو او بولندويانو د " وکړه او مه کړه " وسه درلودله ؛ دغسې يوه جوړښت د ډلې جنګيالي دې ته اړ ايستل چې ددوی امرونو ته غاړه کيښږدي. دغه ول په ول جوړښت نه روڼ وو او نه ټينګ --- ددغه پيچلي جوړښت جرړې په ژب توکميزو او کورنيو اړيکو کې ځغليدلې چې د بولنې يا قوماندې لپاره يې مرکزی خوځښت رامنځته کاوه. په زړه پورې دا وه چې ډلې سمبال وې او بولندويانو خپل جنګيالي کنترولول. په دغه ګزارش کې راټول شوي وحشتونه او ناتارونه هغسې وحشت او ناتار نه دی چې مخنيوې به يې نه شوای کيدای دغه جوړښت څرګندوي چې د هغوی مخنيوی کيدای شوای. په ګزارش کې د داسې وحشتونو يادونه شوې چې بولنه يې نيغ په نيغه د بولندوی له خوا ورکړل شوې ده .

د ډلو د کرکتر او جوړښت په اړه لومړنۍ ملپاڼې ته ولاړ شئ .

د عدالت ارزښت :

د ټولو لاسونه په سرو وينو ککړ دي. دا هغه بله ګړوينه يا اصطلاح ده چې د افغانستان په تړاو په تکرار ويل کيږي. دغه ګړوينه د ډيريو افغانانو لپاره يو تورنليک يا اتهامنامه ده ترڅو : د افغانستان په اوسني دولت کې هغه توپکوال جګړه ماران پرې سپک او سپور کړي چې پخوا په جنګي جناياتو کې ښکېل ول. که ټول افغانان نه وي ، خو ډيري افغانان د طالبانو له شړلې اوبد چلندې واکمنۍ څخه هم کرکه لري. له بله اړخه ډيري افغانان لا تر اوسه د افغانستان په اوسني دولت کې د لوړ پوړو سياسي او پوځي مشرانو له ناتارونو ډکه ونډه هم په ياد لري چې د طالبانو له واکمنۍ مخکې د کابل په پخواني دولت کې يې کار کاوه. هغوی په ياد لري چې دغو ډلو څنګه ښار لوټ کړ او د کابل په ښار کې يې واټ په واټ او سړک په سرک جګړه پيل کړه ، په دې جګړه کې پر ملکي وګړو د هيڅ چا

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحم او زړه سواندی نه راته او نه چا ته د ترحم وړ ول. افغانان د شورویانو او د شوروي پلویو دولتونو خونړۍ میچنې هم په یاد لري .

خو د ډیرو افغانانو او نړیوالو ټولنو لپاره نوموړې ګروپېنه یوازې یوه پلمه ده ؛ دا ګروپېنه د جګړه مارانو او پوپکواکو یوه ګروپېنه چې د ځان د توجیه لپاره یې کاروَي ځکه چې د هغوی د جنایاتو او له بشري حقونو څخه د هغوي د جدي سرغړونې پروړاندې کوم ګام نه دی اوچت شوی. ځینې وختونه دغه رسمي چاواکي دا هم ور زیاتوي چې د " هیڅ چا لاسونه پاک نه دي " ؛ په حقیقت کې دا په خونړي ناتار کې د پیاوړو مشرانود ونډې د پټولو لپاره د پلمې په توګه کارول کیږي ، خو په دغه باور ګروهنوالو له یاده ایستلې چې په هیواد کې دننه او له هیواده دباندې په میلیونونو افغانانو هیڅکله د افغانستان په دښمنیو کې برخه نه ده اخیستې خو افغانان د هغوی د خپلمنځي دښمنیو ښکار او بلهاریان شوي دي .

د میلیونونو افغانانو " لاسونه په وینو ککړ" نه دي. د افغانانو په منځ کې ډیر کسان شته چې هر یو یې د دولت د لوړو رسمي چارو او یا و د لسمشرۍ د چارو د پرمخ بیولو پیاوړې وړتیا لري. یو شمیر یې لا پخوا خپل ولس ته چوپړ کړی دی. تر اوسه ډیري افغانان په دولتي چارو کې له ګډون څخه ویره لري ، هغوی د ملیشه مشرانو له هغو خیرنو لاسونو څخه ویره لري چې په " سرو وینو رنګ او ککړلاسونه " یا په دَري کې یې " دستان آغشته به خون " بولي .

حقیقت دا دی چې ډیري افغانان د هغو بولندویانو او رسمي چاواکو محکمه غواړي چې په دغه مهال کې یې خونړي جنایتونه کړي دي � د افغانانو غوښتنه یوازې ددغه مهال د پازوالو پر محمکې نه را لنډیږي ، هغوی د شوروي د نیواک د وخت د چارواکو او د طالبانو د جنایاتو د محکمې غوښتنه هم کوي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کمیسیون په ۲۰۰۴ ز کال کې د یوشمیر پراخو مرکو پر بنسټ یوه سروې تر لاس لاندې و نیوله ، په دغې سروې کې د هیواد په هر ګوټ کې له افغانانو سره ژورې مرکې تر سره شوې دي ؛ د سروې د موخې منځګړې د پخوانیو جنایاتو پر ارزونې او له هغو سره د راتلونکې چلند د څرنګوالي په اړوند را څرخیده. د سروې پایلو څرګنده کړه چې اکثریت افغانان د پخوانیو جنایاتو د سپیناوي او محکمې غوښتونکي دي. دغه غوښتنه سرې نه هک پک کوي ځکه د افغانستان د ولس ټول وګړي په جګړو کې کړېدلي دي. نوموړې کمیسیون په خپل ګزارش کې وایي :

"په افغانستان کې د تر سره شویو وحشتونو او ناتارونو شمیره پراخه ده ، له هغو وګړو سره چې موږ خبرې کړي څرګندوي چې د بلهاریانو کچه ډیره زیاته ژوره ده. د مرکې نیږدې " هر " ګډونوال په یو ډول نه په یوه ډول کړیدلی دی . په سروې کې موږ له ۴۱۵۱ تنو سره مرکې وکړې ، د سروې موخه دا وه چې موږ څرګنده کړو څو تنه د جګړو په لړ کې نیغ په نیغه ځوریدلي او کړیدلي دي ، پایلو څرګنده کړه چې د مرکو ٦٩ په سلو کې ګډونوال یا په خپله او یا ددوی د کورنۍ ډیر نیږدې غړی/ غړې د ۲۳ کلنې جګړې په اړدو کې له بشري حقونو څخه د سرغړونې په ناتار

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ځوريدلي او کړيدلي دي. په سروې کې د مرکو د ګډونوالو په ۲۰۰۰ تنو ځانګړې پاملرنه اوښتې وه ، له هغې ډلې څخه ۵۰۰ تنو وويل چې د دوی د کورنۍ غړي وژل شوي دي. څلور سوه تنو وويل چې يا دوی په خپله او يا ددوی د کورنۍ غړي يا بنديان شوي اويا وهل او ټکول شوي دي. دا هغه مغز کرختوونکې شميرې دي چې د نړۍ په نورو شخړو او نانديريو کې يې ساری نه ليدل کيږي]"5.[

د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کميسيون سروې ښيي چې ۹۴ په سلو کې افغانان د پخوانيو جناياتو محکمه ترکومې کچې اړينه بولي : (۷۵،۹ ٪) ډيره اړينه او (۱۸،۵ ٪) يې يوازې اړينه بولي.د مرکې له ګډونوالو څخه پوښتنه وشوه چې که جنګي جنايتکاران محکمه شي ، د هغه ګټه به د افغانستان لپاره څه وي : د مرکو ۷٦ په سلو کې ګډونوالو وويل چې " دا به په هيواد کې ټينګښت او امن خوندي کړي " او يوازې ۷،٦ په سلو کې ګډونوالو وويل چې دا به " ټينګښت ترينګلی او امن ته به ګواښ " را منځته کړي . د سروی د مرکو څه د باندې نيمايي ګډونوالو وويل چې جنايتکاران دې همدا " اوس " محکمه شي ، او ۲۵ په سلو کې وويل چې د جنايت مرتکبين دې د " دوه وو کالو په اوږدو" کې محکمه شي] " 6.[

د بشري حقونو د څار ټولنې د يو شميرنورو نړيوالو او غير دولتي افغان بنسټونو ترڅنګ پر افغان چارواکو او په افغانستان کې پر ښکيلو نړيوالو بنسټونو په څو څو ځله غږ کړی چې د يوه خپلواک او بې پرې جوړښت او ميکانيزم په جوړولو کې دې ورسره مرسته وکړي ترڅو د هغو کسانو پښه محکمې ته را وکاږي چې له ۱۹۷۹ ز [۱۳۵۷ ل] کال وروسته يې جنګي جنايات او له بشري حقونو څخه کلکې سرغړونې کړې دي ، او موږ د افغانستان د بشري حقونو له خپلواک کميسيون سره همغږي يو چې دغې ستونزې ته دې په کلکه پاملرنه وشي .

د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کميسيون د " روزنې " تر نامه لاندې يو شمير نور وړانديزونه هم کړي چې په هغو کې د لنډ مهالو او بيړنيو ګامونو اوچتول ګڼون لري تر څو دولتي چارواکي له هغو پخوانيو جناياتکارانو څخه حساب او کتاب واخلي چې په پَرونيو دولتونو او د نن له دولت سره اوږه پر اوږه ولاړ دي او جنايات يې کړي دي ، د " روزنې" دغه وړانديز د جنايي پيښو د لرۍ کاري ظرفيت او وړتيا لوړوي او په لړ کې يې بلهاريانو ته د سيکندې " تلافۍ " او ماتنيو " غراماتو" پر ورکړې هم ټينګار شوی دی .

د بشري حقونو د څار ټولنه د افغانستان د خپلواک کميسيون له سپارښتنو څخه په ځانګړې توګه د دولت د رسمي چارواکو د روزنې د اړتيا پر ټينګار ملاتړ کوي (و ګورئ ، پينځمه برخه) ، په دغه وړانديز کې د قضايي ظرفيت د لوړوالي جوړښت نغښتی دی او د هغو کسانو لپاره د سالمې او وړندې محاکمې چاپيريال پرانيزي چې کلک نړيوال جرمونه يې کړي دي .

لنډه دا چې موږ له ډيريو افغانانو او د افغانستان د بشري حقونو له خپلواک کميسيون سره همغږي يو چې په افغانستان کې د پخوانيو جرايمو پر وړاندې عدالت اړين دی ، د سزا له معافيته برخمن اوسنی چاپيريال د افغانستان

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پرمختګ او د قانون او مقرراتو د بيا رغښت ، قانون واکۍ او د قانون د ټينګښت په لاره کې د ټولو هلو ځلو خنډ ګرځي .

د سزا له معافيته د مجرمينو پرله پسې برخمنوالی نه يوازې د پخوانيو جناياتو بلهاريانو ته سپکاوی دی بلکه ټولو افغانانو ته سپکاوی دی ، دغه برخمنتوب د افغانستان د راتلونکی سولې پر لار د خنډ او ښوويدنګ يو غټ کاڼی دی. د دغه ګزارش موخه د نورو سپرنو ترڅنګ دا ده چې د سزا له معافيته د برخمنوالي د روان حالت پر وړاندې پر افغان دولت او نړيوالی ټولنې دباو يا فشار زيات شي او پای کې د افغانانو غوښتنه تر لاسه شي : عدالت

زموږ لومړنی سپارښتنه دا ده چې دولت دې د خپلو رسمي چارواکو لپاره د روزنې لړۍ پلې کړي. موږ ددې سپارښتنه هم کوو چې د قضايي اصلاحاتو په لاره کې دې بهړني ګامونه اوچت شي. موږ ټينګار کوو چې دولت دې د " ځانګړې محکمې" د جوړولو په لاره کې هڅه وکړي تر څو د پخوانيو جرمونو د عاملينو محکمې ته لاره پرانيستل شي ، دغه محکمه دې د افغان او نړيوالو ورمنډګرو " قاضيانو" له ګډولې څخه جوړه شي خو په هغو کې دې د نړيوالو ورمنډګرو د شميرې ډېره درنده وي او د څارنوالانو دفتر دی د نړيوالو څارنوالانو له پلوه پرمخ بوتلل شي .

د دغو سپارښتنو بشپړه لړۍ کولای شئ په (۱۳۳ پاڼه) کې و ګورئ .

د ګزارش ميتودولوژي

دغه ګزارش د ۱۵۰ مرکو پربنسټ جوړ شوی دی ، د مرکو ګډونوال د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو د ناتار بلهاريان ، د ډلو غړي او د ډلو چارواکي دي چې د نوموړي وخت له پيښو سره آشنايي لري. په دغو مرکو کې د کابل هغو استوګنو برخه اخيستې چې د جګړې په لړ کې په کابل کې ول ، همدارنګه په مرکو کې د افغان او نړيوالو چاپي ، راډيو يي او ټلويزيوني رسنيو ژورناليستان برخه لري چې د جګړې پر مهال په کابل کې ول او هم د کابل د روغتونونو د روغتيايي چارو کارکوونکي ، روغتياپالان ، دولتي چارواکي او د ډلو چارواکي او سرتيري او نور هم ګډون لري. د بشري حقونو د څار ټولنې له هغو پوځي کارپوهانو سره مرکې کړي دي چې د افغان مجاهدينو د ډلو له پوځي جوړښتونو او پوځي تاکتيکونو سره بلد دي په ځانګړې توکه هغه تاکتيکونه چې د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ زو کلونو په اوږدو کې يې و کارول .

د دغې سکالو د حساسيت او د واکمنو کړيو د ځواک په پام کې لرلو ، د مرکو په لړ کې ډيريو افغان او نړيوالو سرچينو په ډيرو برخو کې د خپل امنيت په اړه انديښنې څرګندې کړي چې ښايي دوی ته د هغو اوسنيو واکمنو کړيو له پلوه ګواښ رامنځته شي چې پخوايي په جناياتو کې لاس درلود. له دې امله موږ د مرکو د ګډونوالو نومونه په يوه رمزي نوم لکه (ګ ح ک) ياد کړي دي چې نوموړي رمزي نومونه د هغوی د اصلي نوم استازيتوب نه کوي .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه ګزارش کې که د توکمونو نومونه یاد شوي دي ، دا د دې مانا نه ښندي چې یو سړی دې د هماغه توکم استازیتوب وکړي. ډېري افغانان د خپلمنځي وَدونو له امله یوه ځانګړې توکمیزه ریښه نه لري.. خو بیا هم یوګړي افغانان ځانونه په یوه ځانګړي توکم پورې تړلي بولي � او ډېري یې د پلرونو نومونه غوره کوي. که په ګزارش کې د توکمونو نومونه لکه (تاجیک ، پښتون ، وزبک یا هزاره) راغلی وي ، دا د ټولو افغانانو مانا نه ښندي او نه د (سني یا شیعه) مانا ښندي ، د مرکو ګډونوالو د ځان د پېژندنې لپاره دغه نومونه غوره کړي دي.

----

[1]و ګورئ : د بشري حقونو د څار ټولنه : ستاسو وژنه موږ ته آسانه ده. په سویل ختیځ افغانستان کې له بشري حقونو څخه سر غړونې. د بشري حقونو د څار د ډلې لنډ ګزارش ، ۱۵ ګڼه. لینک ورکړل شوی لاندې وګورئ. او د بشري حقونو د څار ډله : طالبانو د تیرو جنایاتو بیه � په شمالي افغانستان کې د پښتـــنو ځورونه او ځېنه : د بشري حقونو د څار د ډلې څلورم لنډ ګزارش . لینک و ګورئ :

Human Rights Watch, �Killing You is a Very Easy Thing For Us�: Human Rights Abuses in

Southeast Afghanistan, A Human Rights Watch Short Report, vol. 15, no. 5 (C), July 2003, available at

http://www.hrw.org/reports/2003/afghanistan0703; and Human Rights Watch, Paying for the Taliban's

Crimes: Abuses Against Ethnic Pashtuns in Northern Afghanistan, A Human Rights Watch Short Report,

vol. 14, no. 2(c), n. 13, available at http://www.hrw.org/reports/2002/afghan2.

[2] AIHRC Afghan Independent Human Rights Commission

[3] Recidivism

دا د لاتین ژبې له " رسیدیوس" څخه په اخځ د بیا ، یا د تکرار په مانا اخیستل شوی دی. په حقوقي اصطلاحاتو کې هغه چا ته ویل کیږي چې د خپل کرغیړن چلند تکرار ته د منفي پایلو له لیدلو وروسته بیا هم لیواله وي. همدارنګه د هغو کسانو په اړه کارول کیږي چې مخکې بندي شوي وي خو د جرم په بیا تکرار لاس پورې کوي. په ساینسي او

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقوقي ادبیاتو کې د جنسي تيريو متکررو مجرمينو ته په نغوته ډيره ياده شوې اصطلاح ده. يا د الهکولي معتادينو په اړه هم کارول شوې ده. په امريکا کې د بدمعاشانو د ډلو هغو غړو ته ويل شوي دي چې په جنسي تيريو ، د مخدره توکو په قاچاق ، سرې وژني کې ښکېل دي. (ژ)

[4]په دغه گزارش کې د ډلو د بولنې جوړښت د هغو بې شميرو مرکو پر بنسټ ليکل شوی چې د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ کال د پيښو د سرچينو په توگه بلل کېدلې ، چې هم مو د افغان د بشري مرستو له سرچينو ، ژورناليستانو ، تاريخپوهانو ، دولتي چارواکو سره مرکې کړې دي ؛ هم مو د نړيوالو مرسته رسوونکو ټولنو له غړو ، د روغتيايي چارو له کارکوونکو ، ژورناليستانو او ديپلوماتانو سره مرکې کړې او هم مو له مجاهدينو او د ډلو له مشرانو سره مرکې کړې دي. د دغه گزارش په څلورمه څپرکۍ کې د ډلو د بولنې يا قوماندې جوړښت را سپړل شوی دی. ددغې بولنې د جوړښت په اړه د زياتو مالوماتو لپاره چې د ۱۹۹۰ز لسيزې په لومړيو کې مجاهدينو تصديق کړې وگورئ :

Barnett R. Rubin, The Search forPeace in Afghanistan: From Buffer State to Failed State (New Haven: Yale, 1995) pp. 117-119; Amin Saikal,�The Rabbani Government, 1992-1996� in Fundamentalism Reborn? Afghanistan and the Taliban (WilliamMaley, ed., Lahore: Vanguard Books, 1998), pp. 34-36; Noor Mohammed Sangar, Neem Negahi BarE�telafhay-e Tanzimi dar Afghanistan (�A Brief Glance at Factional Alliances in Afghanistan�) (Peshawar:publisher unknown, 2003); and Tschanguiz Pahlavan, Afghanistan: The Era of Mujahedeen and the Rise ofthe Taliban (Tehran: Ghatreh Publishing House, 1999).

[5] Afghan Independent Human Rights Commission, �A Call for Justice: A Report on National Consultations on Transitional Justice in Afghanistan,� January 2005.

[6]هماغه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم : تأريخي مخينه

۲ .تاريخي مخينه

“د جگړې له پیلېدا مخکې ښار روغ رمټ وو. هک پک وم چې څنگه روغ رمټ پاتې دی. څرگنده دې چې له هغه وروسته هر څه د خاورو په کنډوالو بدل شول " .

دا د بي بي سي خبریال جرمي براون[1] دی چې په ۱۹۹۲ز کال کې د شوروي پلوي رژیم له ړنگېدا وروسته د مجاهدينو د خپلمنځي جگړو په اړه خبرې کوي .

د اوسني افغانستان د وسله والو نښتو تأريخي مخينه د ۱۹۷۸ز کال د اپريل له مياشتې وروسته هغه مهال را پيلېږي چې افغان کمونيست دولت د يوې وسله والې کودتا په ترڅ کې د ولسمشر سردار محمد داوؤد خان د واکمنې په ړنگولو يې دولتي واک را خپل کړ ؛ سردار محمد داوؤد خان د پخواني پاچا محمد ظاهرشاه د تره زوي وو ؛ هغه په خپل وار په ۱۹۷۳ زکال کې د افغانستان پاچاهي د يوې سپينې کودتا په لړ کې ړنگه کړې وه] .2[

د " غوايي انقلاب " له هماغې لومړۍ ورځې په خورا کرغيړنې بڼې پيل شو. د کمونيستانو گوند چې په کابل کې يې واکمني ټينگه کړې وه له دوه وو غټو ډلو ، د " خلق " او " پرچم " [3] له گډولې څخه جوړ يو گوند وو. هرې ډلې ډير لږ ټولنيز ملاتړ له ځان سره درلود په ځانگړې توگه له کابل او د هيواد له نورو لويو ښارونو دباندې ، د ټولنې پراخې پاړکې " طبقې" ، پوليس او وسله وال ځواک له کودتا سره په کلک ټکر کې ودريدل .

د نوی دولت واکمني له لږ ځنډ وروسته د خلقي بېباکه تيرغمال " ظالم " مشر حفيظ الله امين منگولو ته ور پريوتله ؛ امين د ترهگرۍ ، نيونو او د مخالفينو د پاک کارۍ له لارې غوښتل په يوې شپې کې په افغانستان کې د کمونيستي اقتصاد پر ستنې ولاړ يو دولت رامنځته کړي. په ۱۹۷۹ز کال کې د نوي رژيم پر وړاندې ولسي پاڅون را وپاريد ، شوروي د مرژواندي درې ورې کېدونکي " انقلاب " او ړنگېدونکي دولت د ژغورنې په موخه پر افغانستان تيری وکړ د پرچم د ډلې مشر ببرک کارمل يې د واکمنۍ پر گدۍ کښيناوه .

خو د پاڅونوالو په ټــکـَونه کې وار له واره تير وو ځکه چې د پاڅون لمنه هرې خوا ته پراخه شوې وه. د ياغيانو ډلې د افغانستان د وسله وال ځواک له پخوانيو سرتيرو او افسرانو ، ايران او پاکستان ته د شړل شويو اسلامي مليشاوو له غړو او د نورو خوا بدو شويو سياسي ډلو له غړو څخه جوړې شوې وې. دغه خوَرې وَرې ډلې ټولې تر يوې موخې لاندې را ټوليدلې � د شوروي د نيواک او ايډيالوژۍ پر وړاندې له اسلامي او افغاني ارزښتونو څخه ننگه � دغو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیلا بیلو ډلو په افغانستان کې دننه او له هیواده دباندې پراخ ملاتړ له ځان سره درلود. د دوې جګړه د " جهاد " او دوی ټول د " مجاهدینو " په نامه یاد شول .

د مجاهدینو د ګوندونو په منځ کې هیڅکله رښتونی یو موټیوالی نه وو : یو شمیر یې د یو بل پر وړاندې براﻻ دښمني درلودله او له یو بل سر یې جګړې کولې. خو د ۱۹۸۰ز لسیزې په اوږدو کې د مجاهدینو ډلو د امریکا د متحده ایاﻻتو ، د انګلستان ، سعودي عربستان ، چین، ایران او پاکستان د هراړخیزو مرستو په مټ د شوروي او د افغان د ملي وسله والو ځواکونو پر وړاندې کلکه او اغیزمنه ګوریلایي جګړه پیل کړه ؛ هغوی پر کاروانونو ، ګزمو ، وسلتونونو ، دولتي ودانیو ، هوایي ډګرونو او ان پر ملکي استوګنو سیمو بریدونه کول. افغان وسله والو ځواکونو او شورویانو په خپل وار د مجاهدینو اډې او د هیواد ټول کلي تر بمبارد ﻻندې ونیول ، د مجاهدینو ډلې او نور دولتي ضد فعالیتونه به یې په ډیرې بې رحمۍ درې ورې کول. د ۱۹۸۰ز لسیزې په اوږدو کې د هیواد هره سمه او غر ، ﻻره او ګودر ، لنډه دا چې هر ګوټ د جګړې په ډګر بدل شوی وو.

په افغانستان کې جګړې د پرګنو په ژوندانه ډیرې ناوړه اغیزې و ښندلې. د جګړې دواړو خواوو په کلکه له بشري حقونو څخه سرغړونه وکړه او نړیوال بشري قانون یې تر پښو ﻻندې کړ. شورویانو ډیري وختونه د خپلو پوځي بریدونو په لړ کې ملکي وګړي او ملکي میشتې سیمې په نښه کولې ، د شورویانو تر ﻻس او ولکې ﻻندې دولتي ځواکونو په ډیرې بیرحمۍ ملکي پرګنې و ځپلې. د مجاهدینو ځواکونو هم ځپنې او ټکونې کولې ، هغوی به دبریدونو لپاره ملکي سیمې غوره کړې او غیرقانوني میتودونه [4] به یې کارول. اټکلي شمیري وایي چې د شوروي د نیواک په وخت کې د شخړو او وحشت په کړس کې څه دباندې یو میلیون وګړي ووژل شول او (۷) میلیونه کسان کډوال شول[5].

له پوځي اړخه ستړي او له مالی اړخه مفلسه شوروي د " بیا رغښت "[6] د پالیسۍ د څپیړې په رڼا کې په ۱۹۸۹ ز کال کې له افغانستانه په شا شوه. خو د نجیب الله تر مشرۍ ﻻندې خپل شوري پلوي دولت ته یې د مرستو لړۍ جاري وساتله ، نجیب الله له دې مخکې د شوروي په ﻻس د روزل شوې څارګرې څانګې " خاد " مشر وو .

شورویانو او کمو نیستي واکمنۍ ، دواړو ، افغان ولس ډرې ورې او په څو ټوټو ویشلی وو. تر ۱۹۸۹ز کال پورې د ټول ولس له وګړو څخه څه د باندې ۵/۱ وګړي له هیواده د باندې وتلي ول او د افغانستان د ټولو کلیو بنسټونه نړول شوي ول . د افغان ولس ، د ولسي اړیکو او د ملي یووالي بنسټونه په ډیر بد ډول ویجاړ شول؛ هم د مجاهدینو د ډلو په منځ کې اوهم د رژیم په منځ کې د ټولنیزو ، ژب توکمیزو ، مذهبي � ګروهنیزو او د سیاسي بیلتونپالنې کرښې په ژوره توګه کېندل شوې وې .

همداشان جګړو ، د هیواد هر ګوټ د وسلو په زیرمو او وسلتونونو بدل کړ. له کمونیستي کودتا مخکې افغانستان تر ۱۹۷۰ز لسیزې پورې ډیرې ځانګړې وسلې نه درلودلې او یو پوځي هیواد نه وو. په ۱۹۷۹ز کال کې مجاهدینو له شوروي لښکرسره د ډغرو وهلو لپاره وسلې نه درلودلې ، هغه څه یې چې درلودل ډیرې وروسته پاتې وسلې وې ، له

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلې خوا افغان کمونیست وسله وال ځواک هم کنډ و کپر او نامظمه وو او ډیرې وروسته پاتې وسلې يې درلودلې. له هغې وروسته هر څه بدل شول. د ۱۹۸۰ز لسیزې په اوږدو کې د امریکا متحده ایالاتو او سعودي عربستان ، او تر يوې کچې چین او ایران د مجاهدینو ډلو ته په اټکلیز ډول د ٦ تر ١٢ بیلیونو ډالرو په ارزښت پوځي مرسته ځانګړې کړه ، له بله اړخه شوروي اتحاد د ٣٦ تر ۴۰ بیلیونو ډالرو په ارزښت پوځي مرسته د خپل لاسپوڅی افغان دولت د ملاتړ لپاره ځانګړې کړه. (پاکستان د مجاهدینو د ډلو کوربه هیواد وو او هغوی ته يې پوځي روزنې ورکولې او هم يې د امریکا او سعودي عربستان مرستې په مجاهدینو باندې ویشلې) . د ۱۹۸۰ز لسیزې په اوږدو کې افغانستان په نړۍ کې لومړنی هیواد وو چې ډيرې سپکې وسلې يې درلودلې ؛ د ۱۹۹۲ز کال اټکل شوې شمیرې څر ګندوي که د هند او پاکستان سپکې وسلې سره یو ځای کړو نو شمیره به يې بیا هم د افغانستان د سپکو وسلو تر کچې ونه رسیږي. سرچینه و ګورئ [لمنلیک]] 7[

د ۱۹۸۹ او ۱۹۹۱ز کلونو په اوږدو کې له افغانستانه د شوروي له په شا کېدنې وروسته د مجاهدینو او دولتي ځواکونو ترمنځ کلکو جګړو دوام وکړ. د مجاهدینو ډلو د ټرونونو او وراندیزونو له لارې د سولې څو هڅې وکړې خو نجیب الله په سرتمبه ګۍ پښه بنده کړه او له

پر شوبلې ناست شوروي سرتیری د پوځي پرید پر مهال � دا ۱۹۸۸ز کال دی چې شوروي سرتیري له افغانستانه په شا کیږي. Robert Nickelsberg1988

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

واکمنۍ نه په شا کېده. د مجاهدينو د ډلو ترمنځ د مذهبي او ژب توکميز بيلتانه ژوري کرښې ايستل شوې وې � کله چې مجاهدينو له دولت څخه يو شمير سيمې ونيولې ، په خپلو منځو کې له يو بل سره ونښتل. سره له دې چې پاکستان ، سعودي عربستان او ايران هم د مجاهدينو ډلو ته د مرستو لړۍ وغځوله خو امريکا له افغانستانه خپل مخ وا ړاوه او پښه يې سپکه کړه. شوروي د نجيب الله حکومت ته په خپلو مرستو کې پرله پسې اوږه ورکړه. په افغانستان کې د وسله والو ډلو د لا درې وړې کيدلو د مخنيوي او پر هغه د پټې د اېښودلو لپاره څو نړيوالې هلې ځلې وشوې. د سولې مأموريت تر ډيري کچې د ملګرو ملتونو د سکرترجنرال دفتر ته پرېښودل شو خو ملګرو ملتونو دومره سياسي ځواک نه درلود او نه يې اغيزمنې اړيکې دومره پراخه وې چې د ښکېلو خواوو ترمنځ سوله رامنځته کړي. دلته ده چې له شوروي سره بهرنۍ جګړه د څو ګوندونو ترمنځ په کورنۍ جګړې واوښتله او وَدَه يې وکړه.

ولسمشر نجيب الله � د شوروي له ملاتړه برخمن د افغانستان وروستنی ولسمشر � له هغه مخکې نجيب الله د شوروي د روزل شوې څارګرې اداري " خاد " مشر وو � د شوروي له وتلو وروسته نوموړی تر څلورو کالو پورې ولسمشر پاتې شو � شوروي د ۱۹۹۲ز کال د مارچ په مياشت کې خپلې مرستې ورباندې بندې کړې، له هغې مودې درې مياشتې وروسته نجيب الله استعفی ته غاړه کښيښودله � نجيب الله په ۱۹۹۶ز کال کې طالبانو وواژه.

په دغه مهال کې د سولې په لاره کې د خنډ کېليدي ټکي د افغان مجاهدينو ترمنځ يو موټيوالی وو او د امريکا ، پاکستان او سعودي عربستان پاليسۍ چې د نورو ګوندونو په پرتله يوازې يوه ګوند ته يې بې انډوله مرسته ورکوله دغه خنډ لاپسې پراخ کړ � دغه ګوند د ګلبدين حکمتيار اسلامي ګوند [8] وو. د ۱۹۸۰ز لسيزې په اوږدو کې حکمتيار له نومړو هيوادونو څخه تر ټولو ډيره وسله ترلاسه کوله او په ۱۹۹۱ز کال کې سي آی اې (د پاکستان په

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرستې) د امريکا د مرستو ډېرۍ برخه حکمتيار ته ورکوله � په دغو وسلو کې هغه روسي وسلې او شوبلې هم وې چې امريکا د فارس د خليج په لومړۍ جګړه کې له عراقه ولجه کړې وې (له دغو وسلو څخه حکمتيار په کابل کې د ۱۹۹۲ � ۱۹۹٦ کلونو په اوږدو کې کار واخيست.) [9] حکمتيار د نجيب الله د حکومت له ړنګېدا وروسته په دولت کې تر ټولو لوړه ونډه غوښتله ، دغې غوښتنې د مجاهدينو ترمنځ د پيوستون او يووالي ستونزه لا پسې کړکيچنه کړه ؛ د مجاهدينو نورو ډلو هم د حکمتيارد دريځ پر وړاندې قهر او کرکه څرګنده کړه او ټينګار يې کاوه چې د لړ مرستې په تر لاسه کولو يې د حکمتيار د ګوند په خير د شوروي پر وړاندې جګړه کړې ده[10]. اټکل کيده چې د شوروي له نړيدا سره سم به شوروي پلوي رژيم هم ړنګ او ورسره جوخت به په افغانستان کې د جګړو د دوام لړۍ هم پراخه شي .

* * * * * * * * * * * *

د ۱۹۹۱ ز کال د سپټامبر په مباشت کې شوروي اتحاد او امريکا په دوه اړخېزه ډول ټرون وکړ چې دواړه به د ۱۹۹۲ ز کال د جنورۍ د مباشتې له لومړۍ وروسته په يوه وخت کې د نجيب الله دولت او د مجاهدينو ځواکونو ته خپلې مرستې بندې کړي. په دغه پړاو کې ټولو ګوندونو ته څرګنده وه چې د نجيب د دولت ورځې په شمار راغلي دي. د پاکستان سرحدي ليکې ته ورخيرمه د ټولو پرتو سيمو په ګډون ، د هيواد ډېرې برخې د مجاهدينو لاس ته ورغلې وې ، د شوروي د مرستو له بندېدا سره سم په کابل کې د نجيب الله پر رژيم مرګڅپانې تبه خپره شوه او دولت خپله ولکه وار په وار له لاسه ورکوله[11].

له دغه پرمختګ سره سره ، د مجاهدينو مشرانو بيا هم د نجيب الله د دولت له پرځيدا وروسته په واکمنۍ کې د ونډې د ويشاک پر پلان يو بل ته غاړه نه ايښودله. د ۱۹۹۲ز کال په پسرلي کې ملګرو ملتونو د پاکستان او سعودي عربستان د چارواکو په ملتيا د يوه دولت د جوړلولو په موخه د مجاهدينو له سني او شيعه ډلو سره اوږه په اوږه کار وکړ.

د ۱۹۹۲ز کال د مارچ په ۱۸ نېټه د نجيب الله دولت د پاکستان او امريکا د پياوړي دباوله امله (د ملګرو ملتونو له لارې) ومنله چې د لنډ مهالې واکمنې " عبوري " ډلې له رامنځته کيدا سره سم به ددولت له مشرتابه څخه ليرې کيږي او خپله استعفى به وړاندې کړي. نجيب الله په افغان ټلويزيون کې را څرګند شو او استعفى يې وړاندې کړه[12]. په سبا يې په شمال کې ځواکمن پوځي مشر جنرال عبدالرشيد دوستم دولت ته شا کړه او د وحدت او جمعيت له بولندويانو سره په يو ځای کېدلو يې پريکړه وکړه چې دهغوی له ځواکونو سره به يوځای يو ټلواله دولت جوړوي. د نوې ټلوالې ځواکونو ، د مزار شريف ښار او ور خيرمه سيمې په خپلې ولکې کې راوستلې.[13] د هغې ترڅنګ د مجاهدينو نورو ډلو ټولې هغه سيمې لاندې کړې وې چې له پاکستان سره په ورخيرمه کرښه کې پرتې وې ، اوس هغه شيبه را رسيدلې وه چې کابل د اغيزمنې کلابندۍ په منګولو کې راښکېل وو .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۷۱ لمریز کال د پسرلي د برابرو شپو ورځو په پېلېدا چې د ۱۹۹۲ز کال د مارچ له ۲۱ نېټې سره سمون خوري ، ټولو ته څرګنده وه چې په افغانستان کې د کمونیستي واکمنۍ ټغر مخ په ټولیدا دی خو دا څرګنده نه وه چې ۱۳۷۱ لمریز کال به د سولې کال وي که نه. په دغه موده کې ملګرو ملتونو د نجیب الله له واکمنۍ وروسته د واکمنۍ د ویشاک پر پلان کار کاوه او د کابل دولت بیا هم په پښو ولاړ وو .

د اپریل د مباشتې په لسمې نېټې ملګرو ملتونو ، سکرترجنرال پتروس پتروس غالي پلان د مجاهدینو ډلو ته وړاندې کړ او د مجاهدینو ډلو هم و مانه ؛ په پلان کې ویل شوي ول چې د مجاهدینو ډلې به لومړی " د بې پـَرې افغانانو له منځه یوې جوړې شوې شورې" ته غاړه کښېږدي ترڅو له نجیب الله څخه واکمنۍ واخلي ؛ له هغه وروسته به نوموړې شوری په کابل کې لویه جرګه را بولي چې یو لنډ مهالی دولت و ټاکي[14]. په پلان کې ویل شوي ول چې ملګري ملتونه به له هیواده دباندې توکمیز مشران او سپین روبي په خپلو الوتکو کې د اپریل د مباشتې په ۱۵ نېټه کابل ته و رسوي او نجیب الله به له هیواده دباندې بل چیرې و لیږدوي. په پلان کې ویل شوي ول چې په دغه پړاو کې به د مجاهدینو ټولې ډلې له ښاره د باندې دریږي .

ددغه پلان برعکس په پوځي سیاسي ډګر کې بل ډول پرمختګونه رامنځته شول. د مسعود ځواکونو د کابل شمال ته د بګرام په هوایي ډګر او د پلازمېنې شمال ته د شمالي پر ټولو سیمو منګولې ښخې کړې ، د مسعود ډلو د دوستم له ډلو سره یو ځای کار کاوه ، دوستم په دغه مهال کې خپل پوځي- سیاسي ګوند " ملي اسلامي غورځنګ ' جنبش' " جوړ کړی وو. دواړه ځواکونه د کابل په څنډو کې پراته ول. د حکمتیار ځواکونه د ښار په سویلي څنډو کې دیره شول .

دولتي ځواکونه هر یو په خپل وار د مجاهدینو بیلابیلو ډلو ته تسلېمیدل او هر یوه ته یې د کابل ښار په ور ننوتلو کې د مرستې وړاندیز کاوه. حکمتیار او مسعود دواړو د دولت د تسلیمیدونکو امنیتي ځواکونو په منځ کې خپل زړي کرلي ول ، دوستم خو پخوانی دولتي چارواکی ووچې لا وختي یې د کابل له چارواکو سره تړاوونه درلودل .

د تسلیمیدنې دغه لړۍ په ژوره توګه د ژب توکمیز تړښت په څرګوالي پورې تړلې وه. د کورنیو چارو په وزرات کې (خلقي) پولیسان او افسران له حکمتیار سره د ټلوالې د جوړولو په هڅه کې شول ، د وسله وال ځواک او دولت چارواکي (پرچمیان) له مسعود سره غاړه غړۍ شول. تورکمن او وزبک چارواکي دوستم ته ور واوښتل .

د اپریل په ۱۵ نېټه کله چې نجیب الله د واکمنۍ پریښودلو ته چمتو کېده ، د مجاهدینو ګوندونو د ملګرو ملتونو له ترون څخه ډډه وکړه او ترون یې له ګواښ سره مخامخ کړ. په هماغه شپه د ملګرو ملتونو منځګړی بنن سیوان د نجیب الله د راپورته کولو لپاره د کابل پر لور والوت. کله چې نجیب الله د کابل هوایي ډګر ته نیږدې شو ملیشیا ځواکونو د هغه بدرګه موټر و دراوه. نجیب الله بیرته د کابل پر لور ستون شو او په کابل کې د ملګرو ملتونو په ودانۍ کې یې پناه واخیستله (نوموړی تر څلورو کالو د طالبانو تر راتګ پورې دلته پاته شو او بیا ووژل شو.) [15]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیوان بیرته پاکستان ته والوت چې د خبرو لړۍ ته دوام ورکړي. په همدې لړ کې د نجیب الله د رژيم د ړنګې شوې واکمنې د کورنیو او دفاع د وزارتونو پښتون توکمو افسرانو د حکمتیارد اسلامي ګوند ځواکونو ته د اجازې په ورکولو پیل وکړ چې ښار ته دننه شی او هم یې ښار ته د هغه د ننوتلو لپاره ځانونو سمبالول. د مسعود او دوستم ځواکونه د ښارپه شمال کې ديره پاتې شول او په بل اړخ کې د مجاهدینو استازو په پیښاور کې د ځواک د ویشاک پر پلان کار کوه .

د اپریل په ۲۴ نېټه حکمتیار نیږدې وو چې د ښار ولکه را خپله کړي خو د مسعود او دوستم ځواکونه پر کابل ور ننوتل اود ټولو وزارتونو او دولتي ودانیو ولکه یې په لاس کې ونیوله. د جمعیت او جنبش ځواکونو د اسلامي ګوند پر ځواکونو چې د کورنیو چارو د وزارت او د ولسمشرۍ ماڼۍ " ارګ " یې نیولې وو برید وکړ او هغوی یې د ښار سویل ته په شا و تمبول. د اپریل په ۲۵ او ۲٦ نیټو پر ښار توغندي و وریدل او سړک په سړک جګړې دوام وکړ .

د مجاهدینو مشران چې لا تر دغه دمه په پاکستان کې ناست ول د اپریل په ۲٦ نېټه اعلان وکړ چې د واکمنۍ د ویشاک پر یوه تړون چې د " پیښاور تړون " نومیده له یو بل سره سلا شوي دي. په تړون کې سلا شوې وه چې د کوشنۍ خپلواکې مذهبي ډلې مشر صبغت الله مجددي دې د کالخوای " سرپرست " ولسمشر په توګه د دوه وو میاشتو لپاره کار وکړي او له هغه وروسته به د جمعیت سیاسي مشر برهان الدین رباني د څلورو میاشتو لپاره دغه دنده په غاړه واخلي. له رباني وروسته به یوه شورۍ یو لنډ مهالې دولت غوره کړي او نوموړۍ دولت به تر اتلسو میاشتو پورې واکمن وي او له وروسته به د ولسمشرۍ ټاکنې تر سره شي. د تړون پر بنسټ پتیپل شوې وه چې مسعود دې د لنډ مهالي دولت د دفاع د وزارت کالخوای وزیر وي. حکمتیار په بشپړه توګه له دولت څخه ګوښې ودریده .

د اپریل تر ۲۷ نېټې پورې د حکمتیار د ځواکونو ډیرۍ برخه د کابل د ښار سویلي برخې ته په شا تمبول شوې وه چې توپچي ځواکونو یې کولای شوای ښار تر کلک ګواښ لاندې ونیسي. ښار د څو ډلو په منځ کې ویشل شوی وو ، په دغه موده کې د اتحاد ، وحدت او حرکت ځواکونه هم پر کابل ننوتلي ول. د پخواني دولت د پولیسو او وسله والو ځواکونو په زرګونو کسانو یا ځانونه د خپلې خوښې ملیشو او یا د مجاهدینو په نوي دولت کې د مسعود تر مشرۍ لاندې ځواکونو ته سپارلي ول. یو شمیر نور یې تښتېدلي ول. یو شمیر پښتـنانه چارواکي چې مخکې له مخکې یې له حکمتیار سره اړیکې درلودلې د ښار سویل ته ولاړل او له حکمتیار سره یو ځای شول ، یو شمیر نور یې پښتونواکه ګوند اتحاد ته ور واوښتل[16]. تر دغه مهاله سره له دې چې په کابل کې جګړې رواني وې ، بیا هم ښار دومره نه وو ویجاړ شوی. شوروي پلوی رژیم په داسې حال کې ړنګ شو چې ښار ته ډیر لږ تاوان اوښتی وو.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ز کال د اپریل ۱۸ نېټه : د جمعیت � نظار شورى بولندوى احمد شاه مسعود دجنبش له مشر جنرال عبدالرشید دوستم سره له کتنې وروسته له نورو بولندویانو سره د یوه دښـتني تیلفون له لارې خبرې کوي. شپږ ورځې وروسته کله چې د حکمتیار ډلې د ښار له سویلي لوري پر ښار ننوتلي د جمعیت او جنبش ځواکونه هم پر کابل ور ننوتل. Robert Nickelsberg 1992

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ز کال د اپریل ۲۵ : د شوروي پلوي رژيم تسليمېدونکي ځواکونه د جلال آباد د سړک پر غاړې ځانونه د جمعيت مجاهدينو ته سپاري. د نجيب الله له استعفی وروسته دولتي ځواکونو د مجاهدينو پر وړاندې له مقاومته لاس واخيست ؛ او کابل له جګړې پرته تسليم شو. له هغه وروسته د مجاهدينو د ډلو د سياليو له امله وحشت رامنځته شو. Robert Nickelsberg 1992

۱۹۹۲ ز کال د اپريل ۲۵ : د جنبش سرتيري د کابل په ختيځ کې د اسلامي ګوند د ځواکونو پر وړاندې د سړک په سړک جګړې په حال کې. Robert Nickelsberg 1992

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ز کال د اپریل ۲۵ : د جنبش سرتیري د اوړو د سر توغندي لیږدوي. د کابل سویل. Robert 1992 Nickelsberg

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۷ : ملکي وګړي د جنبش او اسلامي ګوند د ځواکونو په اورکې ګیر او ټپیان شوي دي . 1992
Robert Nickelsberg

۱۹۹۲ زکال د کابل ختیځ د دریمي کارتې روغتون : تنکی هلک د ۱۹۹۲ز کال د مې په مباشت کې د سړک پر سړک جګړو په لړ کې ټپي شوی دی. د ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ ز کال په لړ کې په لس ګونو زره ښاریان ټپیان او ووژل شول. 1992
Robert Nickelsberg

----

[1] Jeremy Bowen,

د بشري حقونو د څار د ټولنې مرکه دبی بي سي له خبریال جرمي براون سره. نوموړی له ۱۹۹۲ز نیولې د ۲۰۰۴ز کال د اپریل د مباشتې تر ۱۴ نېټې پورې په کابل کې وو .

[2]په دې اړوند د نورو مالوماتو لپاره کولای شئ لاندینئ سرچینې و ګورئ :

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

For information about the periods discussed in this section, see Barnett R. Rubin, The Fragmentation of

Afghanistan: State Formation and Collapse in the International System, Second Edition (New Haven: Yale,2002) and Rubin, The Search for Peace in Afghanistan; Olivier Roy, Islam and Resistance in Afghanistan(Cambridge: Cambridge University Press, 1986); and Steve Coll, Ghost Wars: The Secret History of theCIA, Afghanistan, and Bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001 (New York: Penguin, 2004).See also Mohammad Nabi Azimi, Ordu va Siyasat Dar Seh Daheh Akheer-e Afghanistan (�Army and Politicsin the Last Three Decades in Afghanistan�) (Peshawar: Marka-e Nashrati Mayvand, 1998); Sangar, NeemNegahi Bar E�telafhay-e Tanzimi dar Afghanistan; and Mir Agha Haghjoo, Afghanistan va Modakhelat-eKhareji (�Afghanistan and Foreign Interferences�) (Tehran: Entesharat Majlesi, 2001).

[3]د دغو دوه وو ډلو نومونه د هغوی د اړوندو ورځپاڼو له نومونو د " خلق " او د " پرچم " له ورځپاڼو څخه اخيستل شوي نومونه ول. د غوايي د کودتا په شپو ورځو کې د خلق او پرچم دواړو ډلو د " افغانستان د خلق ډيموکراتيک گوند" تر نامه لاندې يو موټي شوي وې.

[4] د شوروي د نيواک په کلونو کې د بشري حقوقو د ځپنې او د نړيوال قانون د ترپښو لاندې کولو په اړه د لا مالوماتو لپاره د بشري حقوقو د له ۱۹۷۹ز کال څخه ۱۹۸۴ ز پوري وگورئ Tears, Blood, and Cries : خاړ د ټولنې گزارشونه وگورئ::

A Helsinki Watch and Asia WatchReport, 1984; Human Rights Watch, �To Die in Afghanistan,� A Helsinki Watch and Asia Watch Report, 1985; Human Rights Watch, �To Win the Children,� A Helsinki Watch and Asia Watch Report, 1986;Human Rights Watch, �By All Parties to the Conflict,� A Helsinki Watch and Asia Watch Report, 1988.See also, Jeri Laber and Barnett R. Rubin, A Nation is Dying (Illinois: Northwestern University Press, 1988); Amnesty International, Afghanistan: Torture of Political Prisoners (London: Amnesty International Publications, 1986).

[5] Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, p. 1.

[6] Perestroika, Перестройка

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا یوه سیاسي ګړووینه ده چې په ۱۹۸۷ز کال کې شوروي ولسمشر میخائیل ګرباجف شوروي د اقتصادي ریفرم لپاره و کاروله او نن یې د انګیسي ژبې ته لاره موندلې ده. (ژ)

[7] See Larry P. Goodson, Afghanistan�s Endless War: State Failure, Regional Politics, and the Rise of the

Taliban (Seattle: University of Washington Press, 2001), pp. 63 and 99; Coll, Ghost Wars, pp. 65-66,

151, 190, and 239. See also generally, George Crile, Charlie Wilson�s War: The Extraordinary Story of the

Largest Convert Operation in History (New York: Atlantic Monthly Press, 2003); Human Rights Watch,

Crisis of Impunity: The Role of Pakistan, Russia, and Iran in Fueling the Civil War, A Human Rights Watch

Short Report, July 2001, vol. 13, no. 3 (C); Haghjoo, Modakhelat-e Khareji, pp. 106-160; and

Mohammed Nabi Azimi, Ordu va Siyasat, pp. 225-325.

[8]سرچینه و ګورئ :

See Haghjoo, Modakhelat-e Khareji, pp. 168-189; for a broad discussion of the disunity among

mujahedin groups, see Mohammed Zaher Azimi, Afghanistan va Reeshey-e Dardha 1371-1377

(�Afghanistan and the Roots of the Misery 1992-1998�) (Peshawar: Markaz-e Nashrati Mayvand, 1998).

[9]سرچینه و ګورئ :

See Coll, Ghost Wars, p. 226; and Steve Coll, �Afghan Rebels Said to Use Iraqi Tanks,� The

Washington Post, October 1, 1991.

[10]سرچینه و ګورئ:

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

See Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, pp. 196-201; Saikal, �The Rabbani Government, 1992-

1996� in Fundamentalism Reborn, pp. 30-31.

[11]ددغه پړاو د پېښو په اړوند د لا زياتو مالوماتو لپاره و ګورئ :

Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, pp. 266-274, and The Search for Peace in Afghanistan, pp. 127-135; Saikal, �The Rabbani Government, 1992-1996� in Fundamentalism Reborn; M. Hassan Kakar, Afghanistan: The Soviet Invasion and Afghan Response, 1979-1982 (Epilogue) (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1995).

[12]سرچينه و ګورئ :

See Rubin, The Search for Peace in Afghanistan, p. 128.

[13]د مزار شريف د پرځېدني په اړه د لا مالوماتو لپاره دغه سرچينې وګورئ :

For a detailed discussion of the political background and details of the fall of Mazar-e Sharif, see

Assadollah Wolwalji, Safehat-e Shomal-e Afghanistan dar Fasseleh-e Beyn-e Tarh va Tahaghghogh-e Barnamey-e Khorooj-e Artesh-e Sorkh az een Keshvar (�What Occurred in the Northern Plains of Afghanistan During the Planning and Implementation of the Withdrawal of the Red Army from This Country�) (Unknown, likely Peshawar: Edareh-e Nashrati Golestan, 2001); see also Mohammed Nabi Azimi, Ordu va Siyasat, pp. 512-525 (regarding the conduct and views of the Afghan national armed forces in the north during

this period).

[14]سرچينه و ګورئ :

U.N. Department of Public Information, �Statement of the Secretary-General on Afghanistan,�

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

April 10, 1992.

[15]محمد نبي عظيمي چې په دغه وخت کې د افغان وسله وال ځواک لوړ پوړی چارواکی وو د خپل کتاب " اردو و سیاست " په ۵۵۷ او ۵٦۳ پاڼو کې وايي چې هغه د کابل له پرځېدا وروسته د نجيب الله او بنن سيوان تر منځ د خبرو شاهد وو او ټينګار کوي چې نجيب الله له خپلو ډيرو نيږدې ملګرو سره له کابله د تللو په اړه خبرې نه وې کړې .

[16]ددغه مهال د سياسي او ژب توکميز جوړښت او پيژاندلپاره کولای شـئ دغه سرچينه و ګورئ :

Saikal, �TheRabbani Government, 1992-1996� in Fundamentalism Reborn, pp. 30-37, and Rubin, The Search for Peacein Afghanistan, pp. 128-129.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : د کابل جګړه : ۱۹۹۲ ز کال اپریل ۱۹۹۳ ز کال مارچ

[واشنګتن پُست : ۱۹۹۲ ز کال د مې مباشتې ۲ نېټه] : د نن کابل هرڅه دی ، مګر د بریا وو او سوبو په لمر کې سوځېدونکی ښار. د ملکي وګړو پر کورونو د توغندیو او د شوبلو د مرمیو وَریا دوام لري .... دغه توغندي د ګوریلایانو د بنسټپالي مشر ګلبدین حکمتیار ځواکونه وَرَوي. په سلګونو ملکي وګړي په روغتونونو کې خواره واره پراته دي ، په روغتونونو کې بریښنا ، اوبه نسته او طبي وسایل په نست دي. نور ټپیان هم هره ورځ روغتونونو ته راوړل کیږي .... په درندو وسلو سمبال او په ژب توکمیزو ډلو ویشل شوې ملیشیاوې پر سړکونو او واټونو په پټه او ښکاره ګرځي ، هغوی له خپلو سیالانو څخه د څو ګامونو په واټن کې خپلې نیول شوې سیمې ساتي ، د خپلو بیلابیلو غلیمانو په اړه په ترخه او تونده ژبه خبرې کوي او کله کله کورونه او هټۍ ګاني لوټي] .[1

وروسته له دې چې د حکمتیار ځواکونه د سویل پر لور په شا و تمبول شول ،د امن او ټینګښت لپاره د کوښنیو ګامونو اوچتول ډیر دوام ونه کړ. په ښار کې ډیرې میشتې ډلې یو بل ته د دښمنۍ په اور کې په ځرګند ه برَګې وې او حکمتیار په نوي دولت کې د زیاتې ونډې پر غوښتنې ټینګار کاوه .

د مې په ۲۵ نېټه د مسعود او حکمتیار تر منځ د سولې خبرې وشوې ، دولت په لومړي سر کې ومنله چې حکمتیار ته به په نوي دولت کې د سروزیرۍ څوکۍ ورکړي ، خو دغه تړون له یوې اونۍ څخه په لږه موده کې هغه مهال شنډ شو کله چې له اسلام آباد څخه د کابل پر لور د ولسمشر مجددي الوتکه د توغندي تر اور لاندې راغله. مجددي دعوی وکړه چې د حکمتیار اود نجیب الله د پخواني دولت ایجنټانو دواړو په ګډه دده د سپرلۍ الوتکه په نخښه کړې او دا چې حکمتیار له دې مخکې هم د هغه د الوتکې د راغورځولو ګواښ کړی وو.[2] په همدې لړ کې حکمتیار ټینګار کاوه چې د دوستم وزبکې ملیشاوې دې له کابله ووځي (دغه کار حکمتیار ته دا شېبه په لاس ورکوله چې په آسانۍ مسعود له کابله دباندې وباسي او ښار په خپله ولکه کې راولي.)[3] د مې د مباشتې په ۳۰ نېټه د جمعیت او جنبش د ځواکونو ګډولې د ښار په سویلې برخه کې د حکمتیارد ځواکونو پروړاندې جګړې پیل کړې. حکمتیار د ښار ټولې برخې د شوبلو په مردیکو او توغندیو وویشت او د جمعیت او جنبش ځواکونو د ښار سویلي برخې تر اوریزو پنډوسکو لاندې ونیولې. له بلې خوا د ښار په لویدیځه برخه کې د اتحاد د سُني ډلې او د وحدت د شیعه ډلو ترمنځ د جګړو لمنه پراخه شوه .

په لاندنۍ برخه کې د جمعیت او اسلامي ګوند ، د اتحاد او وحدت د ګوندونو او د جمعیت او وحدت ترمنځ د جګړو بنه په پیښلیکېزه ډول ویل شوې چې په ترڅ کې یې په زرګونو ملکي وګړي ټپیان او ووژل شول او په سلګونو زره نور اړ شول که له کابله د باندې کډوال شي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف : ۱۹۹۲ زکال : له اپریله تر دسامبره

د کابل په لویدیځ کې ژبتوکمیزې � گروهنیزې جگړې او پر کابل پر ښارد اسلامي گوند برید دغه برخه د کابل په لویدیځ کې د ډلو ترمنځ د خپلمنځي دښمنیو اړخونه او هم د کابل پر سویلي برخې باندې د اسلامي گوند د توپونو بریدونه راسپړي. دهمدغې برخې په پای کې یوه ځانگړې جاج اخیستونکې برخه راځي چې ددغو دښمنو او تربگنیو پر لړ کې له نړیوال بشری قانون او د بشري حقونو له قانون څخه سرغړونه پکې ویل شوېده.

----

[1] Steve Coll, �Afghanistan�s Fate: Healing or Disintegration?� Washington Post, May 3, 1992.

[2]سرچینه و گورئ :

Sharon Herbaugh,

له اسوشیـئـتد پرس څخه شیرون هرباوغ ۱۹۹۲ زکال د مې د مېاشتې په ۳۱ د " ولسمشر یاغیان او کمونیستان د هغه په وژنې تورنوي" تر سرلیک لاندې یوه مقاله لیکلې ده. هرباوغ ددغو تورونو په غندنه کې د اسلامي گوند د ویاند عبدالقدیر کریاب که خولې وایي چې : " که موږ دا کار کړای وای ، موږ به دا کار لږ تر لږه په ۲۰ توغندیو کړای وای چې د ژندوي پاتې کیدلو هیڅ چانس نه وای پاتې ، خو موږ دا کار نه دی کړی.

[3]په دغه مهالیز واټن کې د حکمتیار د ویناوو په اړه د لا زیاتو مالوماتو لپاره د سنگر لیکنې د [نیم نگاهې بر ائـتلاف های تنظیمي در افغانستان] له ۱۱۵ تر ۱۱٦ پاڼې پورې او ورسره مل سرچینې و گورئ.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخینه

جنگي جنایتونه : په وینو سره لاسونه)پرلپسې لړۍ)

ژباړه : رحمت اریا

د کابل لویدیځ : وحدت ، اتحاد او جمعیت

د ۱۹۹۲ زکال د مې په مباشت کې یوازې څو ورځې وروسته له دې چې حکمتیار د کابل له ښاره دباندې په شا و تمبول شو ، د کابل په لویدیځ کې د (عبدالرب الرسول سیاف تر مشرۍ لاندې) د اتحاد پښتونواکه ډله او د (عبدالعلي مزاري تر مشرۍ لاندې) د هزاره واکه شیعه ډله په خپلو منځو کې له یو بل سره و نښتلې ، پر یو بل یې د توغندیو ویشتل پیل او سړک په سړک یې د یو پر ضد بریدونه وکړل. هرې ډلې هڅه کوله چې یو بل د خپل ګاونډیتوب له هغوسیمو او دولتي ودانیو څخه په شا و تمبوي چې ځواکونو یې لا مخکې نیولې وې .

جګړې په داسې ځایونو کې را پیل شوې چې د ملکي وګړو پراخه ګڼه ګوڼه وه او هر چا ددې اټکل کولای شوای چې ډیر ملکي وګړي به ووژل شي ، د ملکي وګړو ډیر کورنه او نورو ملکي بنسټونه به و نړول شي. جګړه هغه مهال بې ګټې اوبې مانا شوې چې ښکېلو خوا وو ، ودانۍ په ودانۍ او سړک پر سړک جګړه کوله او ټولې ودانې له خاورو اوایرو سره یو شوې. د کابل د ښار لویدیځه برخه د ۲۰۰۵ ز کال تر نیماییو پورې هماغسې د کنډوالو په شان ښکاریدله څنګه چې د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۶ زیږدیزو کلونو په لړ کې نړول شوې وې .

هیڅ داسې ډاډ منه سرچینه نشته چې په زباد ورسوي کومې خوا ، اتحاد یا وحدت ، دغه جګړې را پیل کړې. ځینې څارونکی باور لري چې دغه شخړې د ډیرو کوشنیو خبرو پر سر راپیل شوې : پوسترونه. د اتحاد او وحدت ډلو هرې یوې د بلې ډلې د مشرانو سیاف او مزاري پوسترونه څیرل � خبره د دواړو خواو د ځواکونو او جنګیالیو ترمنځ په لفظي شخړو واوښتله او وروسته د دواړو ځواکونو ترمنځ پخه جګړه راپیل شوه .

د شوروي د نیواک د مهال لوړپوړی جنرال ، محمد نبي عظیمي چې غوښتل یې په نوي دولت کې د ملي وسله وال ځواک په جوړولو کې جوګه شي ، د خپلو د ۱۹۹۸زکال په یادښتونو کې د وحدت او اتحاد د ډلو ترمنځ نښتې داسې راسپړي :

" د هزاره ګانو او اسلامي اتحاد ترمنځ جګړه د ۱۹۹۲ زکال د مې د مباشتې په ۳۱ نېټه پیل شوه. په لومړي سرکې د وحدت د ګوند د مشرتابه څلور تنه د کابل د سیلو په سیمه کې ووژل شول : کریمي ، سید اسماعیل حسیني ، چمن علي ابو ذر او وثیق. لومړني درې تنه د وحدت د ګوند د مرکزي کمیټې غړي ول. د نظار شورۍ [دولتي چارواکو [د وحدت ګوند ته خبر ورکړ چې د سیاف سړیو ، نوموړي کسان وژلي دي . له هغه وروسته [د اتحاد د یوه پیاوړي

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بولندوي] حاجي شيرعلم موټر د کابل سره پله [پل سرخ] ته په نيږدې سيمه کې درول کيږي ، کله چې نوموړی بولندی د هغوی له منګولو راخلاص شو په موټر کې جګړه وشوه او له سپرليو څخه يو تن ووژل شو[.1]

پرته له دې چې د وحدت او اتحاد ترمنځ د لومړنيو نښتو لامل په پام کې ونيول شي ، د دغو ډلو ترمنځ نښته نه بايد ټوک هک پک کړي. د وحدت د شيعه مسلمانې ډلې او د اتحاد د سني مسلمانې ډلې ترمنځ ترينګلتيا لا له پخوا خپلې تر لوړې کچې رسيدلې وه ، د اتحاد ډله په کلکې محافظه کارې ګروهنې باورلرې چې وهابيزم بلل کيږي او شيعه ييزم ته د ارتداد په سترګه ګوري. د ترينګلتيا بل لامل کيدای شي د دواړو ډلو په منځ د بهرنيو جنګياليو ، جنګي سلاکارانو ايجنټانو اغيزه وبلل شي چې له ايران او په شوني توګه له سعودي عربستان څخه ول � دغو بهرنيو له دواړو ډلو سره کار کاوه � ايرانيانو له وحدت او سعوديانو له اتحاد سره. د وحدت په ګوند کې دننه بې شميرو ايراني ايجنټانو کار کاوه او موخه يې د وحدت د ډلې د پوځي ځواک غښتلواله او پياوړتيا وه چې له دې لارې دولت تر خپلې اغيزې لاندې راولي. له بلې خوا سعودي ، شخصي يا دولتي ايجنټانو د سياف د اتحاد د پياوړې کولو لپاره په هماغې موخې کار کاوه .

کله نا کله به د جمعيت د بولندويانو ، د مجددي يا د رباني د استازو يا د سره صليب د نړيوالې ټولنې د رسمي چارواکو په منځګړيتوب اوربند وشو خو اوربند به د څو ورځو په لړ کې بيرته مات شو. د دغې شخړې د اور د لا تود ساتلو او پر هغې د نورو تيلو او خځلو د شيندلولپاره به ، يو شمير نورې ډلې په بيلابيلو وختونو کې د ښکيلو خواوو ملاتړ ته ورغلې. د حرکت ډلې به د اتحاد پر وړاندې له وحدت سره يو ځای شوې. وروسته له دې چې د وحدت ډلې د ۱۹۹۲ زکال د جولای په مياشت کې پر جمعيت بريد وکړ د مسعود سرتيرو د کابل د ښار پر لويديځې برخې غچ اخيستونکي بريدونه تر سره کړل (او بې شميره ملکي وګړي يې ووژل)]2. [

د بشري حقونو د څار ټولنې د کابل د ښار د لويديځې برخې د ۱۹۹۲ز کال د جګړو له ښکاريانو او شاهدانو سره مرکې کړې دي ، په دغو مرکو کې پر هغوی باندې تير شوې وحشت او د ملکي وګړو پر ژوندانه باندې د جګړو اغيزې راسپړل شوي دي .

س ک د کابل په لويديځ کې يو روغتيا پال وو ، نوموړی د هغه ورځنې ناتار او وحشت په اړوند خبرې کوي چې د ښار په لويديځ کې د ميرويس ميدان او د هغه په ور څيرمو سيمو کې تيريده:

" څه ووايم ؟ ما په دغو شپو ورځو کې داسې پيښې ليدلې چې د ژوند تر پايه به يې هيرې نه کړم. کله چې هغوی جګړې کولې په سلګونو کسان به يې ټپيان کړل � هغوی هر وخت جګړې کولې. روغتون له ټپيانو او ناروغانو ډک وو ، نور ځای نه وو موږ نه شوای کولای د هر راوړل شوي ناروغ درملنه وکړو. خلک د روغتون په دالانونو کې مړه کيدل. د خلکو درملنه نه کيدله. هرې خوا مړي پراته ول او هر ځای په سر وينو رنګ وو. کله چې جګړو زور اخيست ، موږ نه شوای کولای ناروغان بلې خواته يوسو ، روغتون به په اونيو اونيو له مړيو ډک وو ، هر کله به چې له روغتونه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړي و ايستل شول ، روغتون به بيا په مړيو ډک شو. کله به چې خبريالان راتلل هغوی ټولو يو پوښتنه کوله : " څومره توغندي مښتي دي؟ څو تنه وژل شوي دي؟ څو تنه ټپيان شوي دي؟" خبريالان يوازې همدغو پوښتنو ته ليوالتيا درلودله...

ما د کابل د ښار په لويديځ کې پر سړکونو او هرې خواته مړي ليدلي دي. په روغتون کې د ناروغانو په پرتله ډيرې مړي ول ، د هغوی خپلوانو نه شوای کولای چې راشي او خپل مړي واخلي] ".3[

س ک زياته کړه چې د کابل په لويديځ کې روغتونونه په څو څو ځله د اتحاد/جمعيت او وحدت جګړو په لړ کې په توغنديو ويشتل شوي دي. " يو ځل د روغتون د ماشومانو څانګه وويشتل شوه او دوځله د عملياتو خونه. ناروغان او ورغتيايي کارکوونکي يې ټول ووژل] . "4 [

د کابل ښار يوه استوګن د بشري حقونو د څار ټولنې ته په خپلو سترګو ليدلی هغه وحشت څرګند کړ چې د ۱۹۹۲ زکال په دوبي کې يې د کابل په لويديځ کې ليدلی وو :

"ميرمنې مې زموږ لومړنی ماشون زيږاوه. موږ بې وزلي وو ، په کور کې وو، موږ نه شوای کولای هغه چيرې [روغتون ته] بوزو. ميرمنې مې راته وويل چې د هغې خور د مرستې لپاره راولم. له دې امله د کابل لويديځ ، قرغې ، ته ولاړم [قرغه له پغمان سره په پوله کې پرته ده]. کله چې زه هلته وم جګړه پيل شوه . موږ د افشار سړک و نيو چې کورته ولاړ شو. موږ پر سړک روان وو ، د بايسکل ترشا مې خوښينه را سره وه .

د قرغې او افشارو ترمنځ د سړک پر سر ما د مړيو جسدونه وليدل � اوه لس ، اتلس ، نه پوهيږم ، خو ټول يې ملکي کسان ول. هغوی پلي لارويان او سپرلۍ (د بايسکلونو) ول ، هغوی جنګيالان نه ول. د مړيو جسدونه پړسيدلي ول. ما هزاره جنګيالي وليدل ، په ونو پورې تړل شوي ول او بيا په ډزو وژل شوي ول. ما څلور تنه په همداسې يوه حالت کې وليدل. زما خوښينه ډيره خواشينې وه ، هغې کانګې پيل کړې ، زه اړ شوم چې و دريږم. هغې ډيرې کانګې کولې ، موږ نه شوای کولای پر مخ ولاړ شو. هغه ، تر نن ورځې پورې غوښه نه خوري.... موږ اړ شوو چې په راغلې لار بيرته ولاړ شو. موږ بيرته قرغې ته ولاړو او له هغه ځايه مو بل سړک ونيو.... کله چې کورته راورسيدلو ، ميرمن مې زموږ لومړی ماشوم زيږولی وو ، زما لومړی ماشوم مړ شوی وو. د مړه ماشوم ښخول موږ ته ډير ګران کار وو ،ډيره درنده جګړه روانه وه او ښخول يې ګران ول] ."5 [

يوه افغان خبريال چې تل يې په ۱۹۹۲ز کال کې د کابل په لويديځ کې کار کاوه ، څرګندوي چې ورځنۍ جګړې څنګه پرمخ تللې:

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

“د کابل پر لویدیځ او افشارو به شپه او ورځ د شوبلو مرمۍ او توغندي وریدل ... د نظار شوری به د ژوو له بڼ او سیلو څخه بریدونه کول. د سیاف ځواکونو به له لویدیځ لوري پر دشت برچي او د ښار د لویدیځ پر مرکز میرویس میدان بریدونه کول. د کابل لویدیځ د اتحاد ، وحدت او جمعیت د جګړو له امله په کنډوالو بدل شو ، د مسعود تر مشرۍ لاندې د نظار شوری به د کابل د ښارد زړه له منځه له دوه وو لوړو ځوکو د تلویزیون د غره او د مأمورینو د کارتې د غونډۍ له پاسه د توپونو ډزې کولې او توغندي به یې ویشتل.... زه ډیریو هغو ځایونو ته تللم چې توغندي به لګیدلي ول. ما ډیر مړي ولیدل ، ډیرې وحشتناکې پیښې وې]“ .6]

د ۱۹۹۲ ز کال د جون د میاشتې لومړنۍ اونۍ له ځانګړي بدوالي برخمنه اونۍ وه ، له بلې خوا د حکمتیار ځواکونو هم د سویل له لوري ښار د شوبلو تر مردکو لاندې ونیو.[7] (پر ښار باندې د حکمتیار د ډزو په اړه لاندینۍ برخه و ګورئ.) د کابل ښار یوه استوګن جمیل الرحمن کامګار د کابل د پیښو یوه پیښلیکنیزه برخه نېټه په نېټه لیکلې او وروسته یې خپره کړې ده ، نوموړی د وحدت او اتحاد د ځواکونو ترمنځ او د جګړې د دَرولو په موخه د (جون په دویمه نېټه) پر دولتي منځګړو د برید خبره لیکي ؛ نوموړی لیکي چې د (جون په دریيمه نېټه) د اتحاد سرتیرواو هزاره جنګیالیو په سلګونو ملکي وګړي و تښتول ؛ هغه زیاتوي چې د (جون په پینځمه نېټه) په سلګونو ملکي وګړي ووژل شول ، د سره صلیب په روغتون کې نور ځای نه وو او په سلګونو کورنۍ د هغوی د کورونو له ړنګیدا وروسته اړ ایستل شوې چې کډه وکړي] .8]

د اسوشـئـتد پرس خبریال شیرون هرباوغ [9] چې په ۱۹۹۳ز کال کې د کابل په شمال کې د چورلکې د رالویدلو په پیښه کې ووژل شو ، د جون په پینځمه نېټه دغه لنډ ګزارش لیږلی دی :

]”آدینه ' جمعه' ، د جون ۵ ، ۱۹۹۲ زکال]: بریدونه دوام لري ،ښایي نور بریدونه هم وشي ، په ویجاړې شوې پلازمېنې کې کورونه او ښوونځي نړیدلي دي. نن لږ ترلږه ۲۰ تنه ووژل شول او ۱۰۰ تنه نور ټپیان شول.... سیال ځواکونه د یو بل خواووې په توغندیو او د شوبلو په مرمیو ولي ، دا بریدونه دومره پیاوړي دي چې په یوه لیکه کې د پرتو کورونو او هټیو لړۍ له خاورو سره یوه کوي او د بریښنا مزي پر ځمکه را پریوتلي دي. د کابل د ښار په زړه کې پر دریو تشو ښوونځیو توغندي و موښتل ، څلور تنه لار رویان یې ووژل او ښوونځي د اور د خولې مَړی شول. شاهدانو وویل چې نن هم د کابل په شمال کې توغندي منبتي دي او په یوې کورنۍ کې یې شپږ تنه وژلي دي. شاهدانو وویل چې نا پیژندل شویو وسله والو کسانو د کابل د ژوو بڼ ته څیرمه د هټیو لړۍ پاکې او و نړولې او لس تنه یې ټپیان کړل. په شیعه میشتو سیمو کې شاهدانو وویل چې سني یاغیانو کورونه او هټۍ و لوټلې ، لارویان یې ووژل او د ټپي شویو ګوریلایانو سترګې یې د سترګو له ګاتو را و ایستلې او د مړیو جسدونو ته یې اور ورته کړ] ".10]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې اونۍ کې د فرانسپرس د ایجنسۍ یوه خبریال د ښار په لویدیځ کې په سلګونو ملکي وګړي ولیدل چې له کورونو وتلي ول او د خوندي ځای د موندلو په لټه کې په تیښته ول ، هغه ولیدل چې ملکي وګړي په ړندو ډزو کې وژل کیدل ، هغه ولیدل چې ټپي ماشومان به د خاورو په لاسي کراچیو کې روغتون ته ځغلول کېدل [11.]

یوه ملکي وګړي چې د کابل په لویدیځ کې د سیلو په شااو خوا کې یې ژوند کاوه د وحدت او اتحاد د ډلو ترمنځ د جګړو په اړه چې د هغه په باور د ۱۹۹۲ ز کال د جون په مپاشت کې له یوه لنډ اوربند وروسته رامنځته شوه داسې وایي:

"خلک ډیر هیله من ول چې اوربند به دوام وکړي: خلکو دیخوا ایخوا تګ راتګ پیل کړ او هغه کارونه یې چې تر دغه دمه نه شوای کولای وکړل... د سهار نهه بجې وې.

ناڅاپه چاودنې او د وسلو ډزې پیل شوې. هرې خواته مرمۍ وَریدلې لنډه دا چې هر شی به په خپله مرمۍ ګرځېدلې ، ډیر بد حال وو. هر چا هڅه کوله چې و تښتي او ځان یوه خوندي ځای ته ورسوي. میړونو خپلې میرمنې هیرې کړې وې ، وروڼو خپلې خویندې هیرې کړې وې ، میندو خپل ماشومان هیر کړي ول ، او ترونو خپل وریرونه هر چا هرې خواته ځغستل او هر څه په خوځښت راغلي ول ، ټول یوازې په یوه شي پوهیدل او هغه دا چې ځان یوه خوندي ځای ته ورسوی. خلکو زموږ د ګاوڼدیتوب سیمو ته را ځغستل ځکه چې د نظار د شورى په ولکه کې وې. د وحدت ډلې د سیلو له سویلي برخې د میرویس میدان له سیمې څخه چې له ورایه په سترګو ښکاریدله ډزې کولې. د اتحاد ډلې د سیلو له لویدیځې برخې د خوشحالخان له سیمې څخه ډزې کولې. دواړو غاړو غوښتل چې سیمه تر ولکې لاندې راولي ، هغه لوټ کړي او بیا خپلې پوځې اډې په کې ځای پر ځای کړي. دواړو غاړو د ملکي وګړو پر کورونو ور ودانګل ، کور په کوړپې مورچلونه جوړ کړل. هغوی د یو بل پر لورتوغندي ، درندې وسلې لنډه دا چې هر ډول وسلې کارولې.

زما کور د نظار د شورى یوې پوستې ته نیږدې وو. ما لیدل چې ښځې او نارینه له سړکونو زموږ پر خوا راځغستل او د ډزو له ویرې یې غوښتل ځانونه خوندي کړي. په دې لړ کې به خلک په مرمیو او د چاودنو په چرو لګېدل. خلکو به د سړک پر مخ پروت وکړ. چا چې سرونه پورته کول نو په ډزو کې به و نښتل او بیرته به پر ځمکه راپریوتل. یو شمیر کسانو بیا هم منډې وهلې او شا ته به یې نه کتل چې څوک و لګید یا ووژل شو. هر چا منډې وهلې ترڅو ځان خوندي وساتي. ډیره بوږنوړې ورځ وه....

هرې خواته ډزې رواني وې. مرمۍ په هر څه او هر چا ښتلې : ملکي وګړي لګېدل ، لنډه دا چې مرمۍ هر چیرې لګېدلې. د سیاف ځواکونو ځایونه ونیول هغوی د توپکو ډزې کولې او توغندي یې ویشتل ، هغوی د سیلو تر شا د کارته مأمورین پر لور د مرغانو په شان را الوتـل او د خلکو د کورونو ترشا پټېدل. هرې خواته توغندي وَریدل. جګړې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر تیاره ماښامه پورې دوام وکړ. د سیاف ځواکونه زموږ د سیمې ګاونډ ته راغلل. موږ د سیاف د جنګیالیو په منځ کې کندهاریان ولیدل [12.]

په کابل کې یوه ژورنالیست د ۱۹۹۲ زکال د جون په ۴ نېټه د هزاره ګانو پر سیمو باندې د اتحاد کلک بریدونه مستند کړي دي او د سیمې له استوګنو وګړو سره یې مرکې کړي دي ، هغوی وویل چې د اتحاد ځواکونو پر هغوی د میرویس میدان په سیمه کې برید وکړ او ښېړ تنه ملکي وګړي یې ووژل. د سیمې یوه ترهیدلې وګړي وویل : " ګوریلایان کور په کور ګرځېدل ، هغوی ویل چې موږ شیعه ګان وژنو." [13]

د همدې مباشتې په اوږدو کې جګړو دوام وکړ او لړۍ یې تر دوبې پورې و غځېدله. د جمهوریت روغتون چې د کورنیو چارو د وزارت تر څنګ وو ، ټولې هینداري یې ماتې شوې وې ، روغتون د جون په ۲۴ نېټه و تړل شو. کله چې ژورنالیستان د همدې اونۍ په ترڅ کې له روغتونه لیدنه وکړه د " نومیدې یوه زړه بوږنوونکې ننداره یې ولیدله " � ډاکټران ، رنځورپالان نه ول ، د جراحي نومیده ناروغان په خپلو مرداریو او میتازو کې اوږده غځېدلي ول.[14]

----

[1]محمد نبي عظیمي " سیاست و اردو" پ: ٦٠٦ [دغه برخه د بشري حقونو د څار ډلې ژباړلې ده]

[2]سرچینه و ګورئ :

John Jennings, �Warring rebel groups blast Afghan capital,� Associated Press, July 19, 1992;

Suzy Price, �Kabul shelling injures hundreds of people,� Reuters, July 19, 1992.

[3] سرچینه و ګورئ :

Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in Karte Seh (West Kabul) during early 1990�s, Kabul, July 9, 2003.

[4]هماغه

[5]سرچینه وګورئ :

Human Rights Watch interview with F.R.G., Kabul resident, Kabul, July 3, 2003.

[6]سرچینه و ګورئ

Human Rights Watch interview with O.U., Afghan journalist, Kabul, July 13, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[7] په کابل کې روغتيايي چارو چارواکو فرانسپرس ته د ۱۹۹۲ز کال د جون د مياشتې په ۹ نېټه وويل چې د جون د مياشتې په لومړۍ اونۍ کې ۱۰۰ تنه وژل شوي او ۴۰۰ تنه ټپيان شوي ول .

[8]جميل الرحمن کامګار: حوادث تأريخي افغانستان: ۱۹۹۰ � ۱۹۹۷: پېښاور د ميوند خپرندويه ټولنه. ۲۰۰۰ زکال ، له ٦٦ تر ٦٨ پاڼې پورې ژباړه [د بشري حقونو د څار ټولنه] کامګار دا هم زياتوي چې د حکمتيار پر ځواکونو به د شپې له خوا د توغنديو او د شوبلو د مرميو وريا وې پيل شوې ، دغه وريا وې به ډېرې وختونه جنرال عبدالرشيد دوستم ته پاليالو ځواکونو کولې د جون د مياشتې د لسمې نېټې پر شپه دومره توغندي او د شوبلو مرمۍ و وريدلې چې توره شپه يې په رڼا ورځ اړولې وه .

[9] Sharon Herbaugh

[10]سرچينه و ګورئ :

Sharon Herbaugh, �Pro-Government militias intervene as fighting continues in Kabul, � Associated

Press, June 5, 1992. See also Andrew Roche, �Gunbattles rage in Kabul, death toll over 100, �

Reuters, June 5, 1992: �At least three civilians were shot dead on Friday morning [June 5], witnesses

said. Residents scurried out of the area and units from neutral guerrilla factions sealed off road

junctions around the maze of alleys near Temur Shahi Park as bullets flew over rooftops. . . .�

[11]سرچينه :

Agence France-Presse dispatch, June 2, 1992.

[12]سرچينه:

Human Rights Watch interview with F.K.Z., resident of west Kabul, Kabul, July 9, 2003.

[13] Andrew Roche, �Gunbattles rage in Kabul, death toll over 100,� Reuters, June 5, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[14] Kurt Schork, �Fighting Erupts in Center of Kabul,� Reuters, June 25, 1992; and �Kabul��Beirut

without the Green Line,�� Reuters, June 26, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخینه

جنګي جنایتونه : په وینو سره لاسونه)پرلپسې لړۍ)

ژباړه : رحمت اریا

د اسلامي ګوند توغندي او د شوبلو ډزې

یوازې د کابل لویدیځ د خطر سیمه نه وه. هماغسې چې د ښار په لویدیځ کې اتحاد او وحدت جګړې کولې د جمعیت او اسلامي ګوند تر منځ به هم په سویلي سیمو کې د جګړو د لمبو څپې خپرې وې ، په ښار باندې به د توغندیو او د شوبلو د مرمیو د باران وریا وه � دغه بریدونه د ښار پر هر ګوټ کېدل ، د هغوی موخه ځانګړې پوځي سیمې نه وې. دغه جګړې د خپل د وخت تر ټولو ویروونکې مرګڅپاندې جګړې وې .

ولسمشر مجددي د پیښاور د تړون پر بنسټ د جون په پای کې واک رباني ته و سپاره � لا تر دې مخکې رباني او د مسعود ځواکونو ټول وزارتونه او د امنیتي چارو فعالین په خپله ولکه کې درلودل. حکمتیار بیا هم له دولت سره یو ځای کیدل و غندل. د حکمتیار اسلامي ګوند خپلو بریدونه ته لا پونده ورکړه او پر ښار یې توغندي او د شوبلو مرمۍ وَرَولي. هر لور ته توغندي لګیدل.

په ټول کابل کې حالات په یوه ډول ول ، هر څوک په هره شېبه کې او هر چیرې وژل کیدای شوای : توغندوي پر کورونو ، ښوونځیو، دفترونو ، د بسونو پر تمځایونو او مارکیټونو مښتل.[1] د کابل ښاریانو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل : هغوی لیدل چې توغندي او د توپونو مرمۍ د ښار پر لور راتلې ، دوی وایي موږ پوهیدلو چې دا د حکمتیار د ځواکونو له لوري راځي ځکه د توغندیو د راتګ کرښه د ښار د سویل لویدیځ برخې وې ، دوی وایي چې دغه سیمې د اسلامي ګوند په ولکه کې وې او یا یې اوریدل چې توغندي له همدغه لوري ویشتل کیږي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ز کال ، د مې ۲۹ نېټه : د ولسمشر صبغت الله مجددي ویشتل شوې الوتکه د کابل هوايي ډګر د ځغاستې پر لېکه راکوزه شوې ده. دغه الوتکه له اسلام آباده را خوځېدلې وه او د کابل هوايي ډګر ته نیږدې د راکوزیدلو په وخت کې ویشتل شوې ده. د برید پر مهال د الوتکې پزه الوتې ده ، مرستیال پیلوټ د توغندي په چرې ټپي شو خو پیلوت الوتکه خوندي را کوزه کړه. مجددي چې روغ رمټ پاتې وو د برید پړه پر حکمتیار او د کمونیستي رژیم پر ایجنټانو و غورځوله. په بله ورځ یې د جنبش او جمعیت ځواکونو د کابل پر سویل برید وکړ.

� 1992 Ed Grazda

د کابل ښار یو استوګن د بشري حقونو د څارېولنې ته د ۱۹۹۲زکال د دوبي د توغندیو په اړه داسې وویل :

" حکمتیار هر وخت پر ملکي سیمو توغندي وَرَول. یوه ورځ زه په ده افغانانو کې د ښوونې او روزنې د وزارت د ودانۍ تر شا ولاړ وم. بس ته سترګې په لاره وم. یو زوړ سړی مې ولید چې په یوې کراچۍ کې یې چاکلیټ ، مندکې او بادام پلورل. بس راغی ، زما له مخې تیر شو ، ما په بس پسې و ځغستل او د بس شا ته و ختلم. بس ته د ختلو په حال کې وم چې ناڅاپه یو توغندی و منبت ، توغندی پر هاغه ځای و منبت چې زه ولاړ وم. بوډا سړی له خپله ځایه ترې تم شوی وو. چا د هغه د ځان یوه ټوټه هم ونه موندله. ترې تم شو. ګومان کوم شل تنه هلته وژل شوي ول او نور ټپیان هر لور ته خواره واره پراته ول] ".2]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل د ښار د لویدیځ یوه استوګنه میرمن د ۱۹۹۲ز کال د جون د مپاشتې د ړندو توغندیو پیښې په یاد راولي. د هغې په باور چې بریدونه د حکمتیار ځواکونو د کابل د سویل له لوري کول ، ځکه هغې اوریدل چې د توغندیو د برید د ډزو غږ د سویل له لوري راته:

"د مازیګر څلور بجې وې ، د باندې مې د نغري پر سر ډوډۍ پخوله. ناڅاپه یوه درنده چاودنه وشوه. زه پر ځمکه پریوتم. بله چاودنه وشوه. دغه میرمن زما ګاونډۍ ده ، کله چې را پورته شوم و مې لیدل چې هغه ژاړي او دباندې راوتلې وه. [ګاونډۍ میرمن ، دغې میرمن ته وویل چې د هغې کیسه موږ ته وکړي. کله چې دغې میرمن کیسه کوله نو هغې به ور سره سر ښوراوه چې رښتیا ده.] د دې زوې د باندې دیوال ته نیږدې ناست وو او توغندی پر هماغه ځای چې دی ناست وو ومښت ، هغه درې ورېږ او ټوټې ټوټې شوی وو. دې هرې خواته منډې وهلې او په چیغو او کوکارو یې په خپله لمن کې د خپل د زوی د غوښو ټوټې راټولولې. د هغه نوم سخي وو. هغه ټوټې ټوټې شوی وو او ورک وو. د دې لمسی مختار هم په همدغه چاودنه کې ووژل شو]" .3[

د منځني عمر خاوند یو بل استوګن په همدغه مهال کې د یوې بلې چاودنې کیسه کوي چې حکمتیار پر ښار د شوبلو او توغندیو برید کاوه :

"موږ په دریم مکروریان کې وو [دغه سیمه د جمعیت او جنبش د ځواکونو په ولکه کې وه] ، د ماسپښین درې بجې وې. زه د یوه سړي کورته نیږدې چې الیاس نومیده ولاړ وم. موږ په انګړ کې د ونو ترڅنګ ولاړ وو. هغه د رومي بانجانو پټي درلودل ، ډیر ښه بانجان یې درلودل او ما د هغو د بیو پوښتنه کوله. ناڅاپه یو توغندی زموږ په څلویښت متری کې ومښت. ما پر ځمکه پروت وکړ. یوه دقیقه وروسته مې الیاس ولید ، په وینو کې لیت پیت وو. هغه ژوندی وو. ما ورته وویل چې " روغتون ته به دې بوزم." هغه وویل : " نه ، دومره وخت نه دی پاتې. زه مړ کیږم." ما په غیږ کې ټینګ نیولی وو ، ما ژړل او له سترګو مې اوښکې را بهیدلې. د هغه له یوې ډډې وینې بهیدلې ، کېنه ډډه یې وه. زما جامې په وینو رنګ وې. د هغه کورنۍ راغله ، ټول را ټول شول ، ټولو ژړل. لس دقیقې وروسته هغه سا ورکړه او مړ شو. دا د مکرو ریانو ۱۹ بلاک وو]" .4[

یوه ژورنالیست چې په دغه مهال کې یې په کابل کې کار کاوه ، د کابل پر رغتونونو د توغندیو د بریدونو ناوړه اغیزې په یاد لري ، کله چې د ښار له سویلي برخې توغندي راتلل نو روغتونونه به په ټپیانو ډک شول :

" د دغو ورځو ډیر بدې پیښې په ځانګړې توګه په روغتونونو کې زما په یاد دي. ما تنکي کوشنیان ، ماشون او میرمنې ولیدل چې ټپیان ول. داسې ماشومان به هم لیدل کیدل چې پښې به یې چاودنو ور پریک کړې وې. د هغوی پښې نه وې. یو ځل مې یو موټر ولید چې روغتون ته راغی ، موټر له ماشومانو ډک وو ، هغوی سر پرسر په موټر کې اچول شوي ول او پښې یې نه درلودلې. د ښار پر هرګوټ توغندي ورېدل. ما ولیدل چې دا د حکمتیار ځواکونه ول .
]5"[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه وو تنکيو ځوانانو د اسلامي ګوند د سياسي او پوځي مشر ګلبدين حکمتيار پوسترونه په لاس کې نيولي دي .

� 1992 Ed Grazda

يوه انځوراخيستونکي ژورناليست هم پورتني ژورناليست ته ورته په روغتون کې له بريدونه وروسته حالت په ورته ډول ځرګند کړ : " د دروازې په خوله کې به د مړيو ځلور پينځه جسدونه پراته ول ، تابوتونه به هم ليدل کيدل ، دننه هم مړي پراته ول.... ډير غملړلی او ويروونکی حالت وو. دغه توغندي سړی ټوټه ټوټه کوي[".6]

د ۱۹۹۲ز کال د اګست په مباشتې کې چې تر دې مخکې هم د حکمتيار ځواکونو ښار د توغنديو تر بريد لاندې نيولی وو ، د توپونو او توغنديو تندريزه بريد تر لاس لاندې ونيو او د کابل ټولې هغه سيمې چې د جمعيت ، جنبش ، اتحاد او حرکت په ولکه کې وې تر اور لاندې ونيولې ، په حقيقت کې ټول ښار د اور تر بريد لاندې راغی. د دغه تندريزه بريد موخه دا وه چې دولت سازښت او ترون ته غاړه کښيږدي ، داسې ښکاري چې حکمتيار د پاخه او برخليک ټاکونکي بريد لپاره ډير جنګيالي او سرتيري نه درلودل .

په دغه بريد کې ډير کورونه و نړيدل ، اټکل شوې چې له ۱۸۰۰ تر ۲۵۰۰ تنو پورې ووژل شول او په زرګونو نور ټپيان شول.[7] دولتي چارې لا وختي په ټپه دريدلې وې. د ولسمشرۍ پرماڼۍ ، د سره صليب پر نړيوال دفتر او د سره صليب پرروغتون توغندي و مښتل. د ښار لوی بريښنا کوټ درې ورځې شوی وو.[8] ځينې ورځې به پر ښار دومره توغندي راغلل چې لړۍ به يې هيڅ نه دريدله ، ټول ښار ترهيدلی وو او په وحشت کې يې لوڅې پوځې کولې .

د کابل د اوسيدونکي جميل الرحمن کامګار يادښتونه چې د پيښو د پيښيدا لړۍ يې هره ورځ په پيښليکنيزه بڼه ليکلي ده په يوه ځای کې داسې وايي :

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ ز کال ، د اګست ۱ : د کابل هوايي ډګر تر برید لاندې راغی. اسلامي ګوند د بریدونه پازوالي د راډیو له لارې واخیستله او ټینګار یې وکړ چې دغه بریدونه د دولت د پرونیو بریدونو په ځواب کې ول چې د ښار پر سویلې برخه یې کړي ول .

۱۹۹۲ ز کال د اګست ۲ : د کابل پر بیلابیلو برخو نیږدې ۱۵۰ توغندي و مښتل ؛ دولت د برید پړه د حکمتیار د ځواکونو پر غاړه واچوله. د برید له امله ډیر کسان ووژل شول .

۱۹۹۲ ز کال د اګست ۵ : د نن ورځې د توغندیو بریدونو پینځوس تنه ووژل او څه دباندې ۱۵۰ تنه یې ټپیان کړل .

۱۹۹۲ زکال د اګست ۱۰ : د نن سهار په پینځو بجو د دولت او د حکمتیار د ځواکونو ترمنځ جګړه و نښتله. دولت وايي چې د حکمتیار ځواکونو د ښار له دریو اړخونو ، چهلستون ، دارالامان او د مرنجان د غره له خوا برید پیل کړ. په روغتونونو کې روغتیايي توکي په نست دي او روغتیايي کارکوونکي نه لیدل کیږي. د سره صلیب په روغتون توغندی و مښت .

۱۹۹۲ ز کال د اګست ۱۱ : نن د کابل پر ښار نیږدې ۱۰۰۰ توغندي و مښتل. لږتر لږه ۲۵۰ توغندي پر هوايي ډګر مښتلي دي. ښايي په زرګونو کسان وژل شوي وي. د توغندیو دغه بریدونه له هغه لوري ویشتل شوي چې حکمتیار پکې دیره دی .

۱۹۹۲ زکال د اګست ۱۴ : جګړه په ډیره چټکۍ مخ په ودې ده. د کابل ښاریان تښتي. د څرخي پله پوسته د کډوالو په اډې بدله شوې ده] .9 [

د اتحاد او جمعیت ځواکونو په خپل وار د ښار د سویل پر لور د حکمتیار پر مورچلو بریدونه کول ، د دوی ډزې هم د کابل په سویل لویدیځ کې د ملکي وګړو پر کورنو نیغې وې .

د افغانستان اوسنی ولسمشر چې په هاغه وخت کې د بهرنیو چارو مرستیال وزیر وو د ۱۹۹۲ ز کال د آګست په ۹ نېټه خبریالانو ته وویل : " زه نه پوهیږم چې څه به پیښ شي ... موږ یوازې یو بل وژنو. احساس نشته].10[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

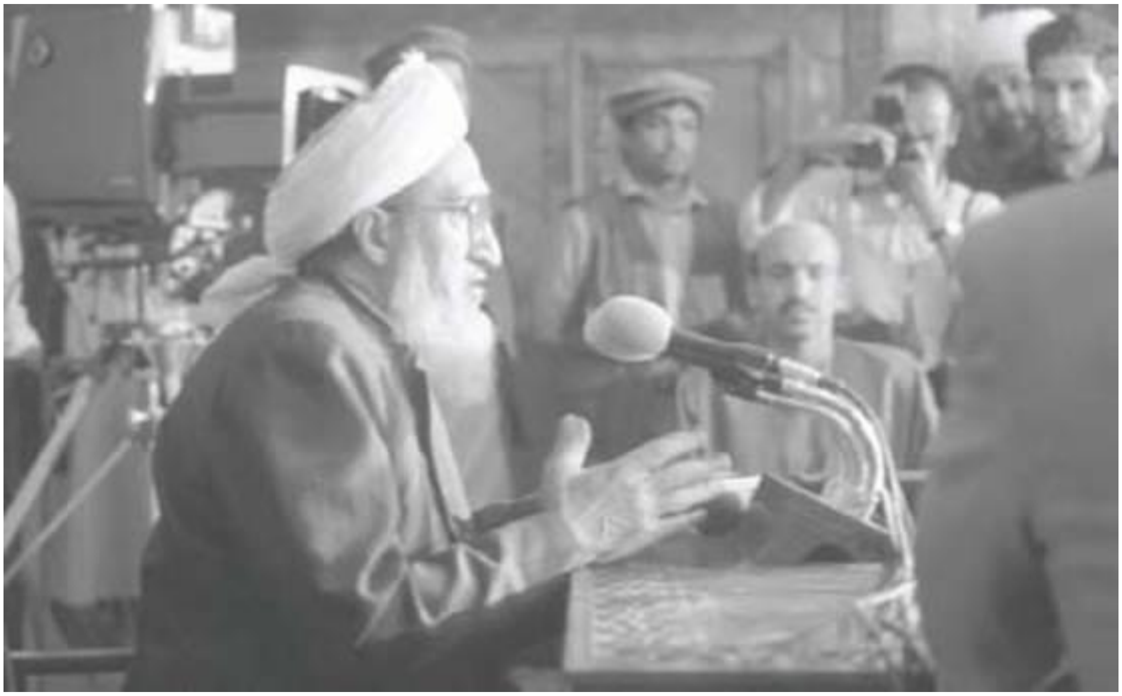

۱۹۹۲ ز کال د جون مياشت : ولسمشر صبغت الله مجددي خبري کنفرانس ته وينا اوروي. مايکرفون ته څيرمه د بهرنيو چارو مرستيال وزير حامد کرزي هم ليدل کيږي .

1992 Ed Grazda

د کابل روغتونونو ته هم ډيره گرانه وه چې په روان وحشت کې کارته دوام ورکړي. په کابل کې د آی سي آر سي يا د سره صليب د نړيوالې کميټې استازي په ۱۹۹۲ز کال کې د ملگرو ملتونو په يوه يادښت ليک کې د ۱۹۹۲ز کال د اگست د مياشتې حالت په لاندې ډول انځوروي :

"موږ نن ماسپښين په خپل روغتون کې ۳۵۳ تنه ناروغان لرو او يوازې ۳۰۰ بسترونه لرو. د روغتون د ننوتلو د دروازې په دالان او د روغتون په انگړ کې ناروغان پراته دي.اته ديرش تنه مخکې له دې چې تر درملنې لاندې ونيول شي ، مړه شول ، ۷۷ تنه د عمليات خونې ته سترگې په لاره دي ، نن ماسپښين ٦۰ تنه نور راوړل شول ، ۹۱ تنه پرون راوړل شوي ول او د پيلنۍ " يکشنبې " په ورځ ۱۸۳ تنه راوړل شوي ول] " .11[

د آگست په ۲۰ نېټه په کابل کې د ملگرو ملتونو د مأموريت مشر خبريالانو ته وويل :

" حالت ډير وحشتاک دی. دولت په هېڅ شي واک نه لري او هېڅ شی نه شي کنترولای ؛ د قانون او مقرراتو په نامه څه نشته. سړکونه له وگړو تول تش شوي دي ، يوازې وسله وال سرتيري پر سړکونو گرځي. يوه اونۍ کيږي چې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بریښنا شته او نه اوبه ، زما ملګري چې د روغتيا د نړيوال سازمان غړي دی ويره لري چې ساري ناروغۍ به خپرې شي " .12]

ملګرو ملتونو اټکل کړی چې د همدغه کال د دوبي تر پای پورې څه ناڅه ۵۰۰۰۰۰ ښاريان د کابل له ښاره او له افغانستانه دباندې د خوندي سيمو د لټون په موخه د حکمتيار د توغنديو او د شوبلو د مرميو له امله و تښتېدل.[13]

----

[1]د ۱۹۹۲ز کال د دوبي په اوږدو کې بيلابيلو رسنيو د کابل ښار ورځنی وحشت او شډلتيا مستنده کړې ده. د همدغه کال د اپريل او اګست د مياشتو په منځ کې د بي بي سي د آرشيف لاسوندونه ښيي چې د کابل پر بيلابيلو سيمو د شوبلو مرمۍ او توغندي لګېږي او چاودنې تر سره کيږي، د کابل په بيلابيلو روغتونونو کې د وژل شويو او ټپيانو انځورونه ليدل کيږي. چاپي رسنيو د همدغه کال په اوږدو کې د بې شميرو قصابيو ګزارش په پراخ ډول ورکړی دی. و ګورئ :

John Pomfret

"توغنديو د خرابات پر سيمې سور اور بل کړی دی." اسوشيـئـتد پرس ، ۱۹۹۲ز کال د مې ۵ نېټه . شيرون هرباوغ ": ياغيانو پر پلازمېنې سور اور بل کړی دی ." اسوشيـئـتد پرس ، ۱۹۹۲ز کال د مې ۵ نېټه ؛ او نور : لکه :

Associated Press, May 5, 1992; �Fighting follows attempt

on Afghan leader�s life,� Associated Press, May 31, 1992; Kurt Schork, �Afghan Factions Battle on

Edge of Kabul,� Reuters, June 24, 1992; �At least 48 killed in Kabul by rocket barrage,� Reuters, July

4, 1992; �At least 100 dead in heavy fighting in Kabul,� Agence France-Presse, July 5, 1992; �Rebel

rocket attacks kill at least 50,� Associated Press, July 5, 1992; �Rebels Rocket Kabul,� Associated

Press, August 6, 1992; John Jennings, �Rival Factions Shell Afghan Capital,� August 8, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[2] Human Rights Watch interview with A.S.F., Kabul resident, Kabul, July 2, 2003.

[3] Human Rights Watch interview with F.W., woman in Afshar, Kabul, July 2, 2003.

[4] Human Rights Watch interview with G.M.A., Kabul resident, December 7, 2003.

[5] Human Rights Watch telephone interview with Jeremy Bowen, correspondent with the British

Broadcasting Corporation in Kabul in 1992, April 12, 2004.

[6] Human Rights Watch interview with R.N., photojournalist, New York, December 18, 2004.

[7]سرچینه او نور مالومات و گورئ :

Interim Report on the Situation of Human Rights in Afghanistan, prepared by Felix Ermacora,

Special Rapporteur on Afghanistan for the U.N. Commission on Human Rights, November 17, 1992,

U.N. Doc A/47/656, para. 34 (citing reports of 1,800 killed, thousands wounded); Human Rights

Watch interviews with former U.N. officials working in Afghanistan in 1992, Kabul, December 10

and 11, 2003.

[8]سرچینه او نور مالومات وگورئ :

For detailed accounts of the August 1992 attacks on Kabul, see Interim Report of the Special

Rapporteur, November 17, 1992, para. 34; Barnett R. Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, pp. 272-

273 (citing U.N. Department of Humanitarian Affairs, �Note on Winter Emergency Needs in

Afghanistan,� November 1, 1992, and U.N. Office for the Co-ordination of Humanitarian and

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

Economic Assistance Programmes Relating to Afghanistan, �Immediate Humanitarian Needs in

Afghanistan Resulting from the Current Hostilities,� press release, August 23, 1992); Saikal, �The

Rabbani Government, 1992-1996� in Fundamentalism Reborn, p 33; Goodson, Afghanistan�s Endless War,

pp. 74-75. See also, John Jennings, �Rival factions shell Afghan capital,� Associated Press, August 8,

1992; �Residents curse rebel rivalries,� Associated Press, August 15, 1992; Mushahid Hussain, �Kabul

and rebels claim advances,� Inter Press Service Global Information Network, August 21, 1992.

[9] Kamgar, Havadess-e Tarikhi, pp. 78-80 [translation by Human Rights Watch].

[10] �Fighting in Afghanistan�s Capital Kills 35,� Associated Press, August 9, 1992.

[11] Interim Report of the Special Rapporteur, November 17, 1992, para. 35.

[12] Philip Bruno, �La seconde bataille de Kaboul �Le gouvernement ne contr�le plus rien,�� Le Monde,

August 20, 1992.

[13] Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, pp. 272-273 (citing U.N. documents).

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخينه

د بشري حقونو له قانون څخه سرغړونه:

په افغانستان کې د ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ز کال نښتې غیرنړیوالې نښتې وې ، دغه نښتې کورنۍ وسله والې نښتې وې چې د ژنیوا د کنوانیسون او د بشري حقونو دودیز قانون یوازې د دولتي ځواکونو او غیر دولتي ځواکونو په اړه د پلي کېدلو وړ دی. (د شخړې قانوني اړخونه د ځانګړو کسانو د سزا قابلیت لاندې په څلورمه برخه کې ویل شوې ده).

ډیري هغه پیښې چې پورته وویل شوې د جنګي جنایت په اډانه کې شمیرل کیږي. هغه ړانده بریدونه چې له امله یې د ملکي وګړو وژنه پیښیدای شي ، او یا هغه په لوی لاس بریدونه چې پکې ملکي وګړي او د ملکي وګړو بنسټونه له منځه ولاړ شي د نړیوالو بشري حقونو د قانون تر پښو لاندې کول بلل شوي او د جنګي جنایت په نامه یادیږي. په بله څرګنده وینا ، نړیوال دودیز قانون دا اجازه نه ورکوي چې د یوازیني پوځي موخې لپاره دې څوک ټول ښار تر اور او برید لاندې ونیسي[1] ، قانون د جګړو له ښکیلو غاړو غواړي چې د بریدونو پر وړاندې دې د ملکي وګړو د ژوند د خوندي ساتلو په موخه تر شونې کچې له احتیاط څخه کار واخلي ، په دې کې له هغو میتودونو او وسلو څخه په نه کار اخیستلو ټینګار شوی چې له مخې یې د ملکي وګړو ژوند ته ګواښ رامنځته کیږي او د جګړې خواووې باید له هغو بریدونو څخه ځان لیرې و ساتې او یا دې بریدونه و ځنډوي چې ملکي وګړو ته د غیر ضروري تاوانونو لامل ګرځي. د هغې ترڅنګ په لوی لاس بریدونه او د ملکي وګړو پراخه وژنه چې د توغندیو او توپونو د پرله پسې او ناپایه بریدونه امله رامنځته کیږي د بشریت پرضد د جنایت په نامه بلل شوی دي[.2[

د انفراي کسانو ، جنګیالیو او ان د ملکي کسانو جنایتکاره چلند د جنګي جنایت په نامه پیژندل کیږي او هر څوک د خپلو کړو وړو پازوالي په غاړه لري. بولندویان د هغو امرونو او هڅونو په تړاو په جنایت کې ښکېل او د جنګي جنایتکار په نامه پیژندل کیږي چې تر لاس لاندې کسانو ته یې د تر سره کولو امرونه ورکړي دي. د بولنې " قوماندې " پازوالي یو بولندوی په جنګي جنایت کې هغه وخت پر ګنې چې د هغه تر لاس لاندې کسان یې تر سره کوي ، که بولندوی پوهیده ، پوهیږي او یا یې دلیل درلود او یا دلیل لري چې دده تر بولنې لاندې دغسې جنایات تر سره کیږي او د هغه د مخنیوی لپاره یې هیڅ ګام نه دی اوچت کړی او یا یې تر لاس لاندې کسانو ته د تر سره شوي جنایت په ځواب کې سزا نه وي ورکړي نو بولندوی د جنګي جنایتکار په نامه پیژندل کیږي[.3[

د کابل په لویدیځ کې د اتحاد ، وحدت او جمعیت د دښمنیو په اړه انکار نه منونکي لاسوندونه شته چې هرې ډلې په پرله پسې ډول او په لوی لاس ملکي وګړي او د ملکي وګړو استوګنې سیمې په توغندیو ویشتلي ، دوی د ملکي وګړو پر دغو سیمو په بې پروایۍ او په ړندو سترګو بریدونه کړي دي. ډیر لږ لاسوندونه شته چې دغو ډلو د خپلو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمنيو په نانديريو او شخړو کې ملکي وګړو ته د تاوان د مخنيوۍ په لاره هڅه کړې وي او يا يې پر ملکي سيمو د بريدونو مخنيوۍ کړی وي .

يوه افغان ژورناليست چې پورته مو هم د هغه له خولې يادونه وکړه د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې هغه په ۱۹۹۲ ز کال کې په خپلو سترګو ليدلي چې د اتحاد او وحدت ډلو په لوی لاس د ملکي وګړو پر هغو کورنو د توغنديو بريدونه کول چې يوې ډلې ته نيولې ول.[4] هغه دا هم وويل کله چې د جمعيت ډله د ۱۹۹۲ ز کال په پای کې د اتحاد له ډلې سره يو ځای شوه هغوی په ړندو سترګو او په پر له پسې ډول د کابل په لويديځ کې د ملکي وګړو پر سيموډزي او بريدونه کول. هغه وايي :

"د کابل د تلويزيون " آسمايي " [آشا مايي � ژ] او د مأمورينو د کارتې د غونډۍ له پاسه د توغنديو ويشتنه او د شوبلو ډزي يوه عادي ورځنۍ خبره وه چې هغوی به د دشت برچي او دهمزنګ سيمې تر اور لاندې نيولې وې. همدارنګه د توپ د غونډۍ له پاسه [له ۱۹۷۳ ز کال مخکې به د پاچا په وخت کې د غرمې توپ ويشتل کېده] د جمعيت ډلې توپ ځای پرځای کړی وو. هغوی د دغو غرونو له غونډيو له پاسه هر ځای تر اور لاندې نيوه].5 [

د نظار د شورى يوه پخواني لوړپوړي چارواکي منلي چې د جمعيت سرتيرو د مأمورينو د کارتې (د تلويزيون د غره له لويديځې لوړې ځوکې) څخه شپه او ورځ د توغنديو او شوبلو ډزې کولې او د ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ ز کال په اوږدو کې يې له دغه ځايه د ملکي وګړو کورونه او ملکي بنسټونه تر اور لاندې نيول.[6]

" د بشري حقونو د څار ټولنې ته يوې نړيوالې ژورناليستې د وحدت ، اتحاد او جمعيت ترمنځ د جګړو په اړه وويل ["دغو ډلو " ملکي وګړو ته د تاوان په مخنيوي کې ډير لږ هڅې کړي دي]. [7][مسعود او سياف يوې خواته ، او هزاره ګان بلې خواته. دهمزنګ د جګړې د ډګر بيلوونکې کرښه وه. هغوی په هر چا او هرڅه يې چې مخې ورتلل ، ډزې کولې.]]" 8[

له روغتياپال س.ک. څخه مو مخکې يادونه وکړه ، هغه د بشري حقونو د څار ټولنې ته دا هم وويل چې د جمعيت ځواکونو د تلويزيون د غره له پاسه د کابل مرکز تر سره اور لاندې نيولی وو :

"داسې وختونه به راغلل چې د جمعيت سرتيرو به د تلويزيون د غره له پاسه د علاألدين پر سړک [د کارته سه عمومي سړک] پر هر شي ډزې کولې. هغوی يوازې پر هغه شي چې خوځېده ان پيشو ګان او سپيان به يې هم ويشتل.

يو وخت مې په ياد راځي چې کلنيک ته د طبي وسايلو لپاره تللی وم ، کله چې زه يې د غره له پاسه وليدلم ډزې يې پيل کړې.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی ته هرڅه چې د انسان په بنه ښکارېدل ، ډزې یې پرې کولې. هغوی هر ډول وسلې کارَولې لکه توغندي ، د توپ مرمۍ او د توپکو ډزې. داسې وختونه به راغلل چې سړک به په مرمیو ډک شو]" .9[

یوه انځور اخیستونکي ژورنالیست چې د ۱۹۹۲ز کال کې یې په کابل کې په پرله پسې ډول کار کاوره او له بیلابیلو پوځي پوستو څخه لیدنه کوله ، د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل چې د جمعیت ځواکونو د هماغو غرونو او غونډیو له پاسه د ملکي وګړو سیمې تر اور لاندې نیولې وې :

"هو! هغوی به د ټلویزیون [آسمایي / آشامایي] د غره له پاسه هر وخت ډزې کولې. د لیونتوب په ناروغۍ اخته کسانو به د خپلو ساعت تیریو لپاره هر څه کول. هغوی به د غره له پاسه تر خپلو سترګولاندې ملکي بنسټونه او د ملکي وګړو کورونه د سره اور تر باران لاندې ونیول. یوازې او یوازې د ساعت تیرۍ لپاره. هغوی د ژوو بڼ ته نېږدې د ترافیکو د ریاست ترشا ټول کورونه ، د سیلو تر شا کورونه تر اور لاندې ونیول. هغوی پر دولتي او د وزارتونو پر ودانیو ډزې نه کولې ، هلته د دوی ملګرو پوستې درلودلې او د شګو او خاورو د کڅوړو مورچلونه یې جوړ کړي ول. هغوی یوازې د وحدت پر مورچلونو ډزې نه کولې ، ټول کورونه یې تر اور لاندې نیولي ول. په هغو کورونو کې یوازې هزاره ګان نه ول ، هلته تاجیکان هم ول چې د جمعیت د ډلې هم توکمه ول]" .10[

د وحدت ، اتحاد او جمعیت ډلو د بیلابیلو وسلو له ګډولې څخه یو نوی سیستم جوړکړی وو چې نخښې یې په ځیر نه شي ویشتلای ، له دغو وسلو څخه به دوی نخښه و نیوله خو کله چې مرمۍ له دغه سیستم څخه وتله ، هرځای چې لګېدله ، وبه لګېدله ، په دغو وسلو کې د " سکر" توغندي ، د " یو � بي � یو " ١٦ " او " بي � ٣٢" " ایس - ٥ " د چورلکې توغندي ویشتونکو هم ګډون درلود چې د شوبلو پر سر به یې ایښودل. د توغندي ویشتونکي د سیستم د نخښې ویشتلو دغسې ډول ورټیا ته له تخنیکي اړخه " ګنګ" [زموږ په عوامو اصطلاح کې بې خریطه ډزې بلل کیږي � ژ] یا غیر دقیق ویل کیږي. [11] یو پوځي کار پوه وایي چې " سکر " توغندي د بوتلي توغندیو په څیر دي چې له ځان سره یو انجن لېږدوي [12] دغه سیستمونه د لاس او ګریوان جګړو لکه ښاري جګړو یا سړک په سړک جګړو لپاره نه دي جوړ شوي : په لاس او ګریوان جګړو کې لکه په ښاري جګړو کې دغه ډول سیستیمونه کار نه کوي او نه شي کولای چې د پوځي او ملکي نخښو ترمنځ توپیر وکړي. د " ایس � ٥ " د توغندیو ویشتلو دغوسیستیمونو چې په ځانګړي ډول د کابل په ښار کې یې جوړ او په کاریې و غورځول ، څرګنده کړه چې دغه ډول وسله بیکاره او په هغه ډول چې وکارول شوه څرګندوي چې دغه وسله د ملکي او پوځي نخښو تر منځ نه شي کولای .
] 13[

د جمعیت ، اتحاد او وحدت د بولنې " قوماندې " د دقیق او څرګند جوړښت په اړه چې په پورتنیو جګړو کې د هغوی د ښکیلتیا په اړه نغوته وشوه ، ډیرې ځیرنې ته اړتیا لیدل کیږي. موږ په څلورمه برخه کې د جمعیت ، اتحاد

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وحدت د ځواکونو د بولنې د جوړښت او د ځانګړو بولندویانو د پازوالی " مسؤولیت" په اړه په څه نا څه ډول خبرې کړې دي .

که د اسلامي ګوند د ځواکونو (توپچي ځواک ته پام وکړو) نو د هغوی توپونه او توغندي په دې ډول کارَول کېدل چې په لوی لاس یې د ملکي وګړو سیمې په نخښه کولې او د پوځي نخښه په ځیر ویشتنه کې پاتې راتلل ، او که د هغوی (د توغندیو د ویشتلو بڼه پام کې ونیسو) هغوی خپل توغندي په بې باکۍ ویشتل او دغسې ډول وسلې په هغو ځایونو کې چې د ملکي وګړو ګڼه ګوڼه وي نه باید کارَول شوی وای ، هغوی ټول ښار د یوې واحدې نخښې په توګه په نخښه کړی وو.

د اسلامي ګوند د توپچي ورتیا په اړه لاسوندونه ښته او دې ته نغوته کوي چې دغه ګوند د پوځي نخښو د ویشتلو ورتیا درلودله خو یا یې په بې باکۍ له دغې ورتیا څخه کار وانه خیست او یا یې په لوی لاس د خپل توپچي ځواک مخه په ملکي وګړو او د ملکي بنسټونو پر خوا را اړولې وه او دا له نړیوال بشري قانون څخه سرغړونه ده. اسلامي ګوند د نورو په پرتله د نړیوالو مرستو لویه برخه تر لاسه کوله او مجاهد ځواکونه یې د پاکستان ، امریکا او انګلستان تر ټولو ښه روزنه تر لاسه کړې وه او دغه ځواک په هغه وخت کې تر ټولو ښه روزل شوی ځواک وو. د توغندیو او توپچي ځواک په برخه کې د اسلامي ګوند ډېرې بولندویان او جنګیالي پاکستاني ، امریکایی او انګلیسي کارپوهانو روزلي ول. هغو ژورنالیستانو چې د کابل په سویل کې د اسلامي ګوند د ځواکونو له سیمو څخه هر وخت لیدنه کوله وایي چې هغوی " ډي- ۳۰ ۱۲۲ ملي میتري " توپونه لیدلي ول چې اسلامي ګوند پر کابل د برید پر مهال کارَول � د توپچي ځواک دغه سیستم نخښه په ځیر ویشتلای شي. [14] د اسلامي ګوند د ځواکونو د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کال ویډیویي انځورنه او ګزارشونه دې ته نغوته کوي چې هغوی کولای شوای پوځي نخښې ځای پر ځای او په ا ځیر په نخښه کړي : د بي بي سي د ۱۹۹۲ز کال د مې د مباشتې ویډیویي انځورونه څرګندوي چې د اسلامي ګوند ځواکونو د جنبش او جمعیت د ځواکونو مورچلونه په ډېر ځیر په کابل کې ویشتل.[15] تیرینس وایټ [16] د فرانسپرس خبریال ګزارش ورکړ چې د اسلامي ګوند ځواکونو د ۱۹۹۳ ز کال په پیل کې[17] د کابل په سویل کې د جمعیت مورچلونه په ډېر ځیروویشتل. خو ددغه ګزارش په ګډون نور ګزارشونه څرګندوي چې د اسلامي ګوند توپچي ځواک او توغندیو ملکي بنسټونه په نخښه کړي ول او دې ته نغوته کوي چې یا یې په لوی لاس ملکي بنسټونه په نخښه کړي ول او یا یې ټول کابل په بې باکۍ په نخښه کړی وو. د جګړو د دوام د مهالیز واټن اډانه ، پراخوالی او د نخښو پرله پسې خطا وتنه په ډېرې پیاوړتیا په دې ټینګار کوي چې د اسلامي ګوند د توپچي ځواک د نخښې ویشتنې په درجه بندۍ کې یا د وسلو په سیستم کې کومه ستونزه نه وه. پر ملکي بنسټونو او د ملکي وګړو پر کورونو داسې وسلې ویشتل شوې چې په ډېر ځیر یې نخښه ویشتلای شوای او د دغه ډول وسلو کارول له نړیوال بشري قانون څخه سرغړونه ده. د حکمتیار ځواکونو هم " بي ایم � ۴۰ " ، ' بي ایم � ۲۲ " او " بي ایم ۱۲ " توغندي ویشتونکي او شوروی " سکر" توغندي پر کابل د برید په مهال کارولي دی.[18] هاغسې چې مخکې مو ورته ګوته ونیوله ، د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

توغنديو دغسې سيستمونه " ګنګ " بلل شوي دي چې نخښه په څير نه شي ويشتلای: دغه ډول وسلې د نيږدې او لاس او ګريوان جګړو لپاره نه دي جوړې شوې او په ښارونو کې نه شي کولای نخښې په ډير څير وولي او نه شي کولای د نخښه نيولو پر مهال د ملکي او پوځي ځايونو ترمنځ توپير وکړي.[19] په کابل کې ددغه ډول سيستم کارَول چې په ړندو سترګو تر سره کيده له نړيوال بشري قانون څخه ځرګنده سرغړونه بلل کيږي .

د بريدونو لړۍ او کرکترستيک څرګندوي چې حکمتيار او دهغه بولندويانو ټول ښار په نخښه کړی وو او يا يې ټول ښار د يوې واحدې نخښې په توګه په نخښه کاوه] .20 [

د جنرال محمد نبي عظيمي يادښتونه د جولای او آګست د مياشتو د توغنديو د باران په ترځ کې څرګندوي چې د حکمتيار ځواکونو ملکي سيمې په لوی لاس بمباردَولې:

"د حکمتياردرندو وسلو بيا پر کابل د ګوليو او اور وريا پيل کړه. د ۱۹۹۲ زکال د جولای وروستۍ ورځې او د آګست د مياشتې پيلنۍ ورځې د جګړو د لوړ پړاو ورځې وې. کله چې جګړې سوکه شوې د حکمتيار توغندي ويشتونکي اوتوپچي ځواک پياوړي بريدونه وکړل. همدا اوس د " تخت شاهي " لوړې څوکې د حکمتيار په لاس کې دي ، دغه لوړې څوکې د سويل له لوري د کابل پر ښار سپرې دي. دوی هلته د بې سيم د اړيکو مخابرې درلودلې. د حکمتيار د توپچي ځواک ملا ، روزل شويو افسرانو ورټينګوله... حکمتيار کولای شوای پوځي نخښې وولي. خو هغه غوره بلله چې ښار او بې دفاع وګړي تر اور لاندې ونيسي تر څو د مسعود او رباني پر وړاندې د خلکو په منځ دباو او ناخوښي زياته کړي] " .21[

يوه ژورناليست چې پر کابل د پرله پسې بريدونو شاهد وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل : " هغوی پر پوځي سيمو بريدونه نه کول . کله چې د توغنديو ډزې پيليدلې ، توغندي به د ښار په هره برخه کې منبتل. د ښار په هرګوټ کې به د توغنديو د چاوديدلو غږونه اوريدل کېدل." [22] د ملکي وګړو د وژل کيدا او د هغوی لوړه شميره دې ته نغوته کوي چې پر ملکي سيمو ډزې په لوی لاس تر سره کېدلې...." هو زه ګومان کوم چې هغوی يو شمير پوځي ځايونه وويشتل ، خو هر څه چې ول ډير توغندي د ښار پر بيلابيلو برخو لګېدل او ملکي وګړو ته ډير کلک تاوانونه اوښتل ، تاسو ولاړ سئ روغتونونه وګورئ] ".23[

مارک بايوټ [24]چې د جمهوريت په روغتون کې د روغتيايي چار چارواکی وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل : " هره شېبه او هر چيرې به دا ويره وه چې توغندی به کله او چيرې و موښلي.... کله به چې تا پښه دباندې کښيښودله ته نه پوهېدلې چې توغندی به کله ستا پر ککره ومښلي. هغوی په ړندو سترګو توغندي ويشتل ، توغندي به هر لوري لګېدل : پر سړکونو ، مارکيټونو او کورونو .... تر ټولو غټه ستونزه دا وه چې د توغنديو د لګېدلو ويره هره شېبه او هر چيرې هرچا ته په تيندکو وه. په داسې ډول ، يوه پټه سياسي ليوالتيا ليدل کېدله چې ټول ښار د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوې نخښې په توګه په توغندیو په نخښه کړي او د اور باران پرې جوړ کړي- دا باران پر ټول ښار او د ملکي وګړو پر کورونو کېده. هر لوري او هر چیرې د ګولیو او توغندیو باران وو] ".25[

له یوه ژورنالیست څخه چې مخکې مو یادونه کړه او تل یې د کابل په سویل کې د اسلامي ګوند له مورچلونو څخه لیدنه کوله د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل داسې بریښي چې د توپچي ځواک د نخښه ویشتلو مخه باید په لوی لاس د ملکي وګړو پر سیمو راتاو شوې وي :

"مو به تل له افسرانو سره خبرې کولې � هغوی د نخښه ویشتلو وسایل او کشافان درلودل. هغوی ټینګار کاوه چې دوی پوځي ځایونه په نخښه کړي دي او هماغه ځایونه ولي. خو افسران پوهیدل چې څه تیریږي. مسعود او حکمتیار دواړو روزل شوي افسران درلودل. هغوی نخښه ویشتلای شوای. د نخښې ویشتلو زاویه ، کښته او پورته والی بدلیدلای شوای. خو هغوی [د اسلامي ګوند ځواکونو] ښار په نخښه کړی وو. هغوی په ښار کې کشافان او جاسوسان درلودل : اسلامي ګوند کولای شوای پر ښار ننوځي یا په ښار کې نفوذ وکړي ، دا کار هغوی ته آسانه وو. خو موخه دا وه چې د ملکي وګړو په ترهولو ویره خپره کړي] " 26]

پورتنۍ لاسوندونه دې ته نغوته کوي چې اسلامي ګوند او حکمتیار د کابل ټول ښار په نخښه کړی وو تر څو ملکي وګړي و ترهوي او ویې وژني .

په دغو بریدونو کې د ځانګړو بولندویانو د ونډې د سپړلو لپاره ډیرو څیړنو ته اړتیا شته. د افغانستان لپاره د عدالت پروژه چې یوه خپلواکه غیردولتي ډله ده او له ۱۹۷۹ز تر ۲۰۰۱ ز کال پورې یې په افغانستان کې د پوځي عملیاتو په اړه پلټنې کړي باور لري چې په اسلامي ګوند کې د حکمتیار تر څنګ لاندنینو بولندویانو هم د عملیاتي بولنې پازوالي په غاړه درلودله چې له خپلو پوځي پوستو څخه یې د ګزارش د مهالیز واټن په اړه کې پر کابل د توپچي ځواک او توغندیو بریدونه کړي دي :

بولندوی تورن خلیل � د اسلامي ګوند د توپچي ځواک لوړپوړی افسر چې د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو په اوږدو کې یې د توغندیو او توپچي ځواک د اور د څارنې پازوالي په غاړه درلودله ، نوموړی د کابل په سویل کې د چهار آسیاب د سویل د تیلو د ز یرمتون بولندوی وو

بولندوی امان الله � د " سما" د فرقې بولندوی ، دغه فرقه د کابل په سویل کې په ریشخورو کې پرته وه .

بولندوی زر داد � د " شورواکي په لیسه کې " [27] د پرتې پوځي اډې بولندوی

انجنیرزلمی � د کابل په سویل کې د چهلستون سویل ته " د هیندکي د کوتل په غاښې کې "[28] د " لشکر ایثار " د پوځي اډې بولندوی .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوررحمان پنجشيرى � د کابل په سويل ختيځ کې د " شاهک " [29] د کلي بولندوى ، د دغه کلي ځارنه د " سما" فرقې کوله .

جنرال وليشاه � د نجيب الله د رنگ شوي دولت افسر چې په ۱۹۹۲ زکال کې اسلامي گوند پناه ور وړه ، نوموړى د کابل په سويل کې د لوگر د " سنگ نوشتې " د پوځي اډې بولندوى وو .

پوځي سلاکاره ډله " شورى نظامي " بولندويان � : فيض محمد ، کشمير خان او سباوون

د حکمتيار په گډون د اسلامي د گوند د دغو بولندويانو د قانوني پازوالۍ په اړه نوره کره کتنه په ځلورمه برخه کې لوستلاى شـئ .

[1] Section IV below. Provisions of Article 51 of the Geneva Conventions Additional Protocol I,

which are considered generally to amount to customary international law for international or

noninternational

conflicts, prohibit indiscriminate attacks �by bombardment� which treat �as a singlee

military objective a number of clearly separated and distinct military objectives located in a city. . . .�

Protocol I (1977) Additional to the Geneva Conventions of 1949 (�Protocol I�), art. 51 (5).

[2] For more on the definition of crimes against humanity, see section IV below.

[3]څلورمه برخه وگورئ

[4]د لا زياتو مالوماتو لپاره څلورمه برخه وگورئ

[5]هماغه ځاى

[6] Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official, Kabul, July 20, 2003.

[7] Human Rights Watch interview with Suzy Price, correspondent for the British Broadcasting

Corporation and Reuters, New York, April 1, 2004.

[8]هماغه ځاى

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[9] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in Karte Seh (West Kabul)

during early 1990�s, Kabul, July 9, 2003..

[10] Human Rights Watch interview with R.N., photojournalist, New York, December 18, 2004.

[11] Human Rights Watch telephone interview with Colonel Ron Bailey, weapons system expect, United

States Marine Corps, December 20, 2004. Human Rights Watch interview with A.G., military analyst,

New York, April 9, 2004.

[12] د بشري حقونو د څار ټولنې د جمعیت د ډلې د ۱۹۹۲ ز کال د توغندیو ویشتونکي سیستم انځورونه د وسلو جوړولو کارپوه ته وښودل

د توغندي ویشتونکي دغه ډول سیستم په ساده ژبه یو بې پروا او بیکاره سیستم دی چې نخښه نه شي ویشتلای او توغندی چې هر چیرې ورځخه ولاړهماغتله ځي : هغوی د روسي چورلکي له " هیند" څخه د توغندي ویشتونکي سیستم را اخیستی او د ټانک پر سر یې ایښی دی. خو ستونزه دا ده چې په دغسې سیستم کې چورلټ ځیروالی نشته او نخښه نه شي ویشتلای. ته کولای شی چې د ټانک خول کښته پورته کړئ ، زوایه ته یې بدلون ورکړئ خو دغه سیستم له ټانک سره کار نه کوي ځکه د ټانک له کښته پورته کیدو یا د ټانک په نخښه ویشتونکي کې د زاویې په بدلون د توغندي ویشتونکي زاویه بدلون نه مومي هغه لاسي او خود کاره نه دي ، هغه اتوماتیک دي او د لیرې واټن لپاره دي.دا د توپ هغې مرمۍ ته ورته ده چې یوازې پرته له نخښې نیونې اور ور واچوئ. ته کولای شي چې نخښه دې یوې خواته و نیسې خو دا چې توغندی چیرې ځي ستا له واکه نه ده ، هرې خواته چې ولاړ ، ځي درځخه .

Human Rights Watch telephone interviewwith Colonel Ron Bailey, weapons system expert, United States Marine Corps, December 20, 2004.

[14] Human Rights Watch telephone interview with John Jennings, April 10, 2004; Human Rights Watch

telephone interview with Anthony Davis, July 9, 2004.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[15] This information is based on viewing by Human Rights Watch of stock film footage from April and

May of 1992, on file with the libraries of the British Broadcasting Corporation.

[16] Terence White

[17] Terence White, �South Kabul under intense rebel bombardment, many casualties,� Agence France-

Presse, January 21, 1993 (Chelsitoon palace gardens in south Kabul, �once likened to a Greek temple

setting, were being chewed up by the very accurate Hezb artillery barrage�).

[18] Human Rights Watch telephone interview with John Jennings, April 10, 2004; Human Rights Watch

telephone interview with Anthony Davis, July 9, 2004. The Afghan Justice Project (see footnote 75

and accompanying text) also interviewed witnesses who described Hekmatyar�s weaponry to include

BM-21 rocket launchers.

[19] Anthony DavisHuman Rights Watch telephone interview with Anthony Davis, July 9, 2004.

انتوني ديويس چې د جينز ډيفينس ويکلي شننونکی دی په ۱۹۹۲ز او ۱۹۹۳ ز کلونو کې په کابل کې د حکمتيار د " سکر" د توغنديو د کارَولو او ځيروالي په اړه داسې وايي : " دا دوسله وال ځواک وسلې دي ، نه د نيرېدې واټن جګړو لپاره. دغه وسلې ډيرې پيچلې دي. ته کولای شـی چې وې ولې خو نخښه وربانديې نه شي نيولای ، هر لور چې ولاړ ، ځي ".

[20] See text in Section IV below outlining prohibitions on indiscriminate attacks including attacks �by

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

bombardment� which treat �as a single military objective a number of clearly separated and distinct

military objectives located in a city. . . .� from Protocol I (1977) Additional to the Geneva

Conventions of 1949 (�Protocol I�), art. 51 (5).

[21] Mohammed Nabi Azimi, Ordu va Siyasat, pp.626-627 [translation by Human Rights Watch].

[22] Human Rights Watch telephone interview with Jeremy Bowen, correspondent with the British

Broadcasting Corporation in Kabul in 1992, April 12, 2004.

[23]هماغه

[24] Marc Biot

[25] Human Rights Watch telephone interview with Marc Biot, official at Jamhuriat hospital in Kabul in

1992-1993, July 10, 2004..

[26] Human Rights Watch telephone interview with John Jennings, Associated Press correspondent in

Kabul 1992-1993, April 10, 2004.

[27] Lycee Shorwaki

ما ژباړونکي ته دغه نوم سم نه ښکاري ، که لوستونکي ورسره مخامخ کيږي ، هيله من يم چې د هغه سمونه لپاره دې د بينوا د ويبپاڼې له چلوونکي سره اړيکه ونيسي (ژ)

[[28] Kotal Hindki pass

ما ژباړونکي ته دغه نوم سم نه ښکاري ، له لوستونکي ورسره مخامخ کيږي ، هيله من يم چې د هغه سمونه لپاره دې د بينوا د ويبپاڼې له چلوونکي سره اړيکه ونيسي (ژ)

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[29] Shahak,

ما ژباړونکي ته دغه نوم سم نه ښکاري ، له لوستونکي ورسره مخامخ کیږي ، هیله من یم چې د هغه سمونه لپاره دې د بینوا د ویبپاڼې له چلوونکي سره اړیکه ونیسي (ژ)

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخينه

سړي تښتونې ، " تري تم کېدنې " ځورونې او له بندیانو سره د بوړنوړو چلندونو نوري بڼې

[رویټر : د ۱۹۹۲ زکال د جون څلورمه] : چاودنو او د درندو وسلو ډزو په کابل کې ازانګې خپرې کړې دي .... کابل پوهنتون ته نیږدې د وحدت د ګوند د ټلوالې ګوریلایي جنګیالي د اسلامي اتحاد د سني جنګیالیو پر وړاندې جګړه کوي ، شیعه ډلو ، کابل پوهنتون په خپلې پوځي اډې بدل کړی دی. د منځنۍ " سه شنبې" او څلنۍ " چهار شنبې" په ورځو د دواړو ډلو ګوریلایانو د توپک په وچ زور په سلګونو ملکي وګړي و دَرول او هغوی یې خپلو خوځندونو زندانونو ته بوتلل ، هرې ډلې په خپلو پوستو کې له نیول شویو ملکي وګړو څخه د هغوی پیژند پاڼې وغوښتلې تر څو هر څوک د توکمیز تړاو پر بنسټ و پیژني ، بیا یې بوتلل. شیعه ډلو پښتانه سُنـي مسلمانان له ځان سره بوتلل ، او د اتحاد ډلې هزاره شیعه ګان له ځان سره بوتلل. هغو کسانو چې دغه پیښې په سترګو لیدلې وایي چې دغو ډلو نیول شوي کسان د توپکو تر ویرې لاندې په سوټیو او لرګیو په وهلو وهلو له ځان سره بوتلل] ".1[

په ۱۹۹۲ زکال کې د جګړې د وحشت تر څنګ ، د اتحاد او وحدت تر منځ جګړو د یوې بلې کړکېچنې ستونزې لپاره لمن پراخه کړه : سړي تښتونه د ژب � توکمیز تړښت پر بنسټ. د اتحاد او وحدت ډلو د ملکي وګړو تښتونې ته په دې موخه وده ورکړه چې یا یې بیرته د پیسو په بدل او یا یې د یرغملو کسانو په بدل کې خوشي کړي � اتحاد هزاره ګان تښتول او وحدت پښتانه ، تاجیګان او غیر هزاره ګان تښتول. یو ژورنالیست د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل :

"د کابل ښار په لویدیځ کې د سړي تښتولو لمنه ډیره پراخه وه. د سیاف او وحدت تر بولنې لاندې ، بولندویانو موټران ، بسونه او پلې تلونکي وګړي درول او هزارګان او پښتانه یې لټول. سیافیان هزاره ګانو پسې ګرځېدل او وحدتیان پښتـنو پسې] ".2[

هغسې چې لاندې ښودل شوې ، سړي تښتونې د ۱۹۹۲ز کال د مې له مېاشتې وروسته پیل شوې. مخکې مو له لوړ پوړي چارواکي جنرال محمد نبي عظیمي څخه یادونه کړه ، نوموړی وایي چې دواړو ډلو خپلې پوستې په هر ګوټ کې ځای پر ځای کړې وې چې له هغه وروسته سړي تښتونې پیل شوې:

" پښتـنو چې هر چیرې هزاره ګان لیدل هغوی به یې نیول ، او هر چیرې چې هزاره ګانو پښتانه لیدل هغوی به یې نیول. هغوی د نیول شویو کسانو نوکان ایستل ، د بندیانو سرونه یې پریکَول ، د بندیانو پښې یې ور غوڅولې او ان د بندیانو د ککرو په کوپـړیو کې به یې میخونه ټکوهل. هغوی به انسانان په کانتینرونو کې واچول او بیا به یې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانتینرونو ته اور واچاوه..... وحشت ، شډلتیا ، بی عدالتي او د انسانیت نشتوالی د یوې ساري ناروغۍ په څیر پیل شو ؛ هر لور ته وحشت خپور وو او انساني پرتم له ستوني زیندی شوی وو] "3.[

د ډېرو تښتول شویو کسانو مخونه چې دواړو ډلو تښتولي ول ، بیا چا ونه لیدل. یو لږ شمیر را خلاص شول خو یا د یرغملو په بدل کې ، یا د دولتي منځګړو د منځګړیتوب له امله او یا له مذهبي � توکمیزو مشرانو سره د بندیانو د شخصي تړاو له امله .

د بشري حقونو د څار ټولنې په ۲۰۰۳ز کال کې له دغو نیول شویو کسانو سره یو شمیر مرکې ترسره کړې دي ، دغه نیول شوي کسان هزاره ګان ، پښتانه او تاجیکان ول ، ډوی ټولو خپلې کیسې موږ ته وویلې چې لنډیز یې لاندې وړاندې کیږي.

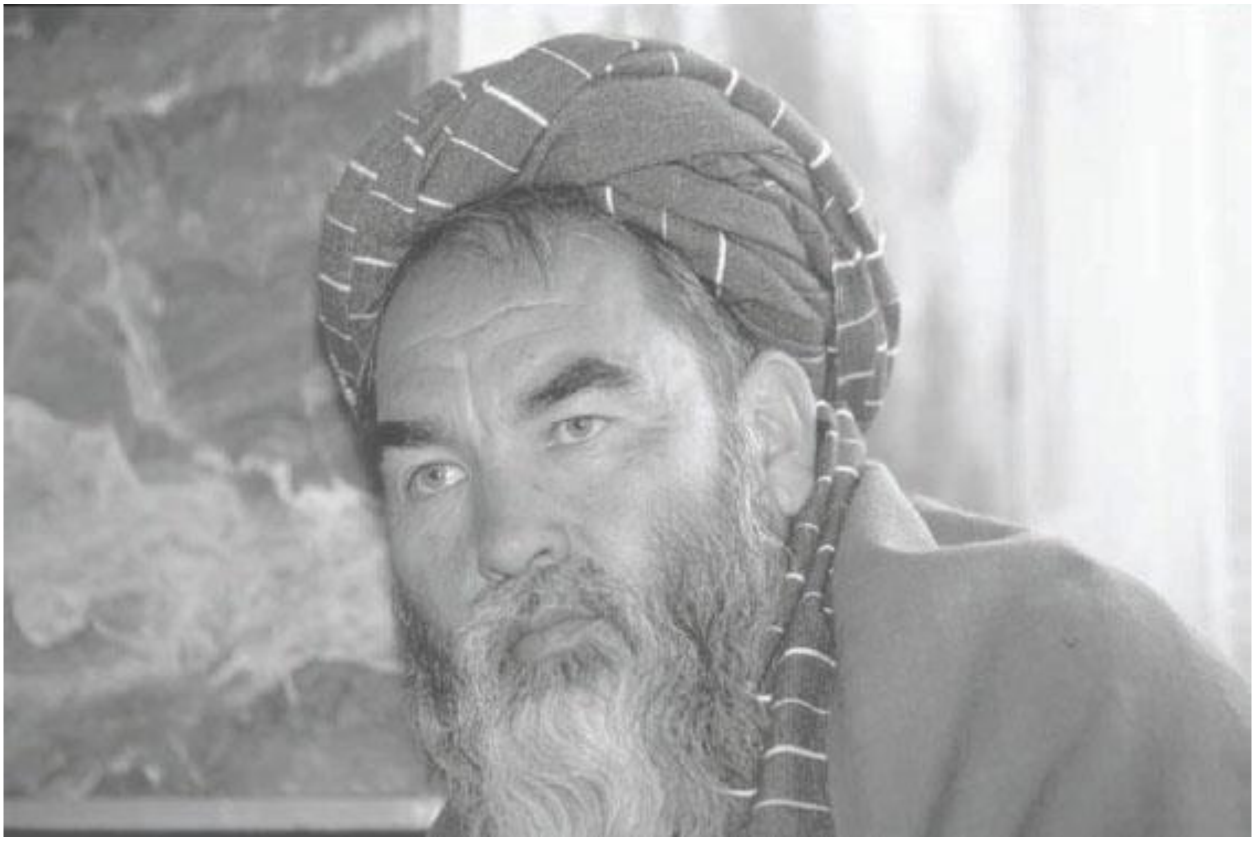

د ۱۹۹۰ز لسیزې په لومړیو کې د وحدت د ګوند سیاسي او پوځي مشر عبدالعلي مزاري. د مزاري د وحدت ډلې او هم د عبدالرب الرسول سیاف د اتحاد ډلې د ۱۹۹۰ز لسیزې په پیل کې د کابل په لویدیځ کې جنګي جنایات او نور بیلا بیل وحشتونه تر سره کړي دي

. � 1994 Robert Nickelsberg

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وحدت د ګوند سړي تښتوني

د کابل په لوېدېځ کې يو ځوان تاجيک چې د ده په وينا د ۱۹۹۲ز کال په دسامبر کې د سيلو څنګ ته د سړک په سړک د جګړو په لړ کې تښتول شوی وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې دی د وحدت د ګوند هغه غړي پيژني چې دی يې تښتولی وو]4: [

"ورور مې راغی او له موږ څخه يې وغوښتل چې له دغې سيمې څخه ژر تر ژره ووځو. موږ چای څښنه او په همدې اړه مو خبرې کولې چې ناڅاپه زموږ د کور د انګړ دروازه و ټکول شوه ، ګورم چې د وحدت د ډلې کسان دي او زموږ د کور دروازه ټکوي .

د وحدت بولندوی پوښتنه وکړه : " دا کور د چا دی؟ " ما ورته وويل " زما کور دی." بيا يې پوښتنه وکړه " ستا نوم څه دی ؟ " ما ورته وويل " زما نوم " ......" دی [موږ د مرکه کوونکي د خونديتوب لپاره نوم پاک کړی دی] . بولندوی پوښتنه وکړه " تاسو د کابل ياست؟ " ما ورته وويل زه د ....يم." بولندوی راته وويل " ته درواغ وايې" بولندوی يو نومليک را وايست، په نومليک کې يې زما ، زما د پلار او زما د وروڼو نومونه وموندل. زموږ د نومو تر څنګ ليکل شوی ول چې موږ د شمالي يو. [شمالي د کابل شمال ته سيمه ده چې ډېري تاجيکان پکې ژوند کوي.] بولندوی وويل " تاسو د شمالي ياست؟ " ما ورته وويل " هو موږ د شمالي يو." ما ورته وويل چې زه په کابل کې خپلې زده کړې کوم. بولندوی را ته وويل درځه چې دننه ولاړ شو. هغه زه د خپل کور انګړ ته دننه ټيل وهلم. کله چې دننه انګړ ته ننوتلو ما خپل ورور د لاس په اشاره پوه کړ چې ځان پټ کړي خو هغه پوه نه شو. بولندوی هغه هم وليد. مخکې له دې چې د وحدت بولندوی موږ له ځان سره بوزي ، هغه يو وردکي ځوان هم نيولي وو ، هغه ډېره سرټکونه کوله ، د هغه سترګې يې ور وتړلې. هغوی موږ ټول په يوه موټر کې واچولو خو کله چې ميرويس ميدان ته ورسيدلو زموږ سترګې يې هم را وتړلې. وروسته له هغه پوه نه شوو چې موږ چيرې يو او چيرې مو بيايي ".

کله چې موټر ودريد ، تښتول شويو کسانو ګومان وکړ چې هغوی د وحدت د ګوند په پوځي اډې دشت برچي کې دي خو وروسته ورته څرګنده شوه چې هغوی د دريمې کارتې د لويديځ په څلور کيلومترۍ کې د دشت برچي شمال ته په اونچي باغبانان کې دي.

"موږ له موټره را وايستل شوو. موږېې په کانتينر کې واچولو... وروسته يو بولندی سره له دوه تنو ساتونکو راغی ، بولندوی له ساتونکو سره کانتينر ته راغی او پوښتنې يې پيل کړی. هغه وويل : " تاسو شمالي وال ياست ، د مسعود مرسته کوئ." ما وويل " زه د طب محصل يم ، نه ما او نه مې ورڼه هېڅ يو د چا سرتيري او جنګيالي نه يو. موږ شمالي وال يو خو د چا جنګيالي نه يو." � هغه وويل " خوله دې وتړله." بيا د هغه ساتونکو د کلاشنيکوفونو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاژورونو ته مرمۍ ور تیرې کړې. بولندوې خپلو ساتونکو ته وویل چې موږ بوزي. زموږ سترګې یې را ترلې وې. لغتې او د سوټیو وهل پیل شول او په وهلو وهلو وخوځېدلو ، وروسته پوه شوو چې په یوې کوشنۍ خونې کې یې بندیان کړي یو ".

تښتول شوي سړي وویل چې هغه او نورو بندیانو ته یې یوازې یو غاب وریجې ورکولې چې ټولو خوړلې. په هماغه شپه نور بندیان راوستل شول او ټول بندیان له دغه ځایه بل ځای ته ولیږدول شول :

"موږ یې په موټر کې بوتلو. بیا یې په د یوې ودانۍ په کښتنۍ خونې " زیر زمیني" کې واچولو � نه ، نه ، دا داسې ځای وو چې [تر زیرزمیني لاندې بله زیرزمیني وه] تېپه تیاره وه کرغیړنه ، بوینه او ډیره سړه وه. موږ اوریدل چې له پاسه د ماشینګنو غږونه راځي. موږ ګومان کاوه چې موږ په داسې یوه ځای کې یو چې د جګړې لومړۍ کرښه ده ځکه ډزې ډیرې وې.

په هماغه شپه یې دري تنه نور هم راوستل : یو ځوان د ننګرهار وو ، بل یې یو شمالي وال کارګر وو او دریم تن یې د پوهنتون استاد وو. هغوی یې هم له موږ سره په تنګه او تیاره خونه کې واچول. د ټولو لپاره دومره ځای نه وو ، به سختۍ ځاییدلو. هوا ډیره ککړه وه ، تپه تیاره او تور تورتم وو ، هېڅ شی په سترګو نه ښکاریدل. موږ یې د څو ورځو لپاره وساتلو. په ورځ کې یې دوه ځله تشناب ته بیولو " .

دغه تر ځمکې لاندې خونه د کنګل کیدلو تر درجې سړه وه او دغه ځوان وایي چې هغه ویریده چې د سړې هوا له امله مړ نه شي. دغه ځوان له خپل ورور سره له یوې اونۍ وروسته خوشې شو ، داسې ښکاري چې د خپلوانو د منځګړیتوب له امله چې د وحدت د ګوند له بولندویانو سره یې اړیکه درلودله خوشې شول. خو ده وویل چې له هغه سره نور بندیان له بیلابیلو برخه لیکونو سره مخامخ شول :

"له موږ سره نور بندیان هېڅکله خوشې نه شول. هغوی تري تم شول. زه پوهیږم ، بندیانو موږ ته وویل چې د هغوی کورنیو ته خبر ورکړو. زه د هغوی کورنیو ته څو ځله ورغلم او خبر مې ورکړ. د هغوی کورنۍ ورپسې ډیرې و کړېدلې چې پیدا یې کړي. موږ ورته یو شمیر لارښوونې وکړې. خو بندیان تر یوې مپاشتې پورې نه ول خوشې شول. څو موده وروسته کله چې ما د هغوی د کورنیو له غړو سره خبرې وکړې پوه شوم چې هغوی نه ول خوشې شوي او تري تم شوي ول " .

یو پښتون سپین روبی وایي چې نوموړی د ۱۹۹۲ز کال د مپاشتې په نیماییو کې د وحدت ځواکونو نیولی وو او هغه لیدلي چې د وحدت د ګوند غړو بندیان وژل :

"سهار مهال وو. غوښتل مې د چهلستون د بڼ پر لور ولاړ شم . لس کلن زوی هم را سره وو. د لارې په اوږدو کې وحدتیانو ودرَولو. هغوی دوه تنه ول. موږ یې د حبیبې لیسې ته راوستلو. کله چې موږ یې ونیولو په لومړي سر کې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې له موږ سره بد چلند ونه کړ، يوازې پوښتنې يې کولې..... خو يو کانتينر مې وليد چې له بنديانو ډک وو. هغو دوه وو تنو چې موږ نيولي وو په خپلو منځو کې خبرې کولې ، يوه يې ويل چې " خوشې يې کړه دغه دواړه بې ګناه دي." بل يې ويل " نه ، موږ ښه وکړل چې دوى مو ونيول ځکه دوى پښتانه دي." هغوى ډير نور پښتانه هم نيولي ول او ليدل مې چې هغوى يې په کانتينر کې اچول.

لومړي جنګيالي ويل چې :" دوى دواړه په کانتينر کې واچوه! " بل يې ويل چې " نه ، له ده سره کوشنى هلک دى." لومړني سړي ويل : " څه کيږي ، په کانتينر کې يې واچوه ، دوى پښتانه دي ، ما درته وويل چې په کانتينر کې يې واچوه!" ددوى دغې شخړې تر څو دقيقو پورې دوام وکړ. وروسته يې پريښودلم چې ولاړ شم او موږ خوشې شولو".
]5[

دغه سړي وويل چې د دوى له خوشې کېدا سره سم وحدتيانو له بنديانو ډک کانتينر په توغندي وويشت .

“له زوى سره مې نوى په لاره خوځېدلى وم. موږ د چاودنې غږ واوريد. وحدتيانو کانتينر له بنديانو ډک کړى وو ، بيا يې د کانتينر دروازه ور پسې تړلې وه. چاودنه مې تر غوږ شوه ، شا ته مې وکتل ، و بيريدلم او د زوى لاس مې ونيو او په ځغاستو مو پيل وکړ ، موږ خپل ژوند له مرګڅپاني ګواښ سره مخامخ ليده. بيا مې شا ته و کتل ،له ډز سره سم ګورم چې له کانتينره ليرې ، په شا او خوا کی وحدتيانو هم په ځغاستو پيل وکړ.... د ويشتل شوي کانتينر له منځه د بنديانو د بې وسو کوکارو ډک غږونه مى اوريدل ، د سوري سوري کانتينر له منځه چيغې راختلې. توغندى نيغ په نيغه په کانتينر ننوتلى وو او هلته چاوديدلى وو] "....6]

د بشري حقونو د څار ټولنې له هغو پښتنو او تاجيکانو سره مرکې کړې دي چې په ۱۹۹۲ز کال کې د وحدت د ګوند جنګياليو نيولي ول ، دغه کسان د هغوى د کورنۍ د غړو او يا د هغوى د ملګرو په مرسته خوشې شوي دي چې دبيلابيلو ډلو له مشرانو سره يې اړيکې درلودلې. د جمعيت د دولت يوه لوړ پوړي ملکي چارواکي د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې د وحدت د ګوند د سړي نيولو او سړي تښتولو په اړه دولت ته ډير شکايتونه وشول ،او دولت داسې لاسوندونه په لاس کې لرى چې د وحدت ډلې د کابل په لويديځ کې په يوه ځاى کې چې " قلعه خانه ' نوميږي يو زندان جوړ کړى وو ، د دغه زندان بولندوى " شفيع ديوانه " نوميده. نوموړي بولندوى په دغه زندان کې خلک وهل ، ټکول او هغوى يې همدلته وژل. د جمعيت چارواکو ته داسې غوښتنليکونو هم راغلل چې د وحدت جنګياليو ژوندي بنديان د خښتو جوړولو په داشونو کې سوځول] .7]

د کابل په لويديځ کې يوه روغتياپال چې مخکې مو ورځخه هم يادونه وکړه د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې د کابل په لويديځ کې د روغتون کارکوونکي پوهېدل چې د وحدت جنګياليو په زرګونو تنه بې ګناه ملکي وګړي دشت برچي ته تښتولي ول ، ځينې وختونه به يو شمير کسان د منځګړو او مخورو کسانو د منځګړيتوب او خبر اترو له امله خوشې شول خو ډيري کسان هېڅکله خوشې نه شول او نه يې چا مخ وليد] .8]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

----

[1] Andrew Roche, �Guerrillas clash in Kabul, some hostages freed,� Reuters, June 4, 1992.

[2] Human Rights Watch interview with O.U., Afghan journalist, Kabul, July 13, 2003.

[3] Mohammed Nabi Azimi, Ordu va Siyasat, p. 609 [translation by Human Rights Watch].

[4] Human Rights Watch interview with F.K.Z., resident of west Kabul, Kabul, July 9, 2003.

[5] Human Rights Watch interview with Y.N., Kabul, December 6, 2003.

[6] هماغه

[7] Human Rights Watch interview with R.D., former official in the interim government 1992-1995,

Kabul, July 16, 2003

[8] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in Karte Seh (West Kabul) during early 1990�s, Kabul, July 9, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دويم : تأريخي مخينه

د اتحاد د ډلې سرې تښتونې:

مخکې مو هم ورته نغوته وکړه چې د اتحاد ډلې هم سرې تښتونې کولې. یوه پښتون توکمه تښتول شوې سړي د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل سره له دې چې دی پښتون وو خو بيا هم نوموړی د ۱۹۹۲ زکال په دوبې کې د اتحاد ځواکونو نيولی وو ځکه د اتحاد له جنګياليو سره يې شخړه کړې وه. هغه وويل چې د اتحاد په زندان کې له ده سره څه دباندې ديرش تنه هزاره توکمه بنديان ول او دده په وينا يوازې په دې ګناه نيول شوي ول چې هزاره ګان ول. [1] هغه د خپلو سترګو ليدلی حال داسې وايي :

"د سياف يو شمير پغمانيو جنګياليو ونيولم. هغوی زما له اوښې سره يوه مالي شخړه درلودله او د هغه پر ځای يې زه د يرغمل په توګه و نيولم . زه يې سيلو ته نيږدې د خوشالخان مېنې د بريښنا کوټ اډې ته بوتلم . زه يې په يوه خونه کې واچولم ، او راته يې وويل چې نن شپه به همدلته تيروم او سبا به مې خوشې کړي. د هغوی د بولندوی نوم تورګل وو. خو په سبا ورځ يې د اتحاد او وحدت ترمنځ جګړه ونښتله " .

دا سړی وايي په هماغه شپه کله چې د کلکو جګړو لمنه پراخه شوه ، د اتحاد جنګياليو نور هزاره ګان راوستل : " د سياف ځواکونو ديرش يا څلوېښت تنه هزاره ګان راوستل..... هغوی جنګياليان نه ول ، ټول بې ګناه ملکي وګړي ول ، په هغوی کې ځوانان او بوډاګان ول." دغه سړی زياتوي چې د اتحاد جنګياليو په هماغه شپه له ده سره ناست بنديان په اوتوماتيکو وسلو ووژل :

"کلکه جګړه روانه وه. موږ د توپونو ډزې اوريدلې. ډيرې زياتې ډزې وې . ما د سياف د جنګياليو غږ اوريده چې ورو ورو په شا کيږي. په دې لړ کې يو تن په بولندوی تورګل غږ وکړ : " له بنديانو سره څه وکړو؟ " هغوی په پښتو خبرې کولې ، هزاره بنديان په پښتو نه پوهېدل. زه په پښتو پوهيدم. يو يې وويل : " ورسه او بنديان ووژنه "!

زه د دروازې څنګ ته وم. کله مې چې دا واوريدل د دروازې له خولې ليرې شوم او ځان مې يوې ګوښې ته کړ.يو سړی راغی او دروازه يې پرانستله ، توپک يې په ټولو را تاو کړ او د کلاشنيکوف اوتوماتيک ډزې يې پيل کړې. هغه د کوټې هرې خواته ړندې ډزې کولې. لس تنه ووژل شول ، او څلور تنه ټپيان شول. هېڅ څوک نه ښوريدل. موږ چې ژوندي پاتې وو ، په ويره کې ترهيدلي وو ، واښې واښې مو تښتېدلې وې. د باندې ډيره بده او کلکه جګړه روانه وه ، بولندوی د خونې کړکې ته راغی او پر ډزې کوونکي سړې يې غږ وکړ چې له دوی سره جګړې ته ولاړ شي او په دې توګه هغه ووت ".

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بندیان ویریدل چې وژل شوي کسان و ښوروي. خو کله چې جګړه و درېدله بندیانو په ډېرو ننواتو او زاریو له جنګیالیو وغوښتل چې هغوی خوشې کړي. " دا ځل چې جنګیالي راغلل ، ما ورته وویل چې واورئ ! زه پښتون یم او زه له دغو کسانو سره نه یم نیول شوی." یو تن جنګیالي وویل چې ما دې بلې خونې ته بوزي ځکه چې زه هزاره نه وم. دا سړی وايي چې " زه د نورو بندیانو له برخه لیکه خبر نه شوم ".

ددغه سړي خپلوانو چې د اتحاد د ډلې بولندویان پیژندل او له سیاف سره یې په پغمان کې لیدلي ول ، و شو کولای چې د سیاف د جنګیالیو له منګولو څخه ځان خوشي کړي. د بشري حقونو د څار نړیوالې ټولنې ته ددغه سړي خپلوانو وویل چې سیاف [.........] وزیر ته وویل چې دا سړی دې خوشې کړي.[2] [د وزیر نوم د بشري حقونو د څار نړیوالې ټولنې لیرې کړی دی]. ددغه بندي خپلوانو وویل چې له هغه وروسته وزیر ، بولندوی تورګل ته لیکلی امر ورکړ او دی یې خوشې کړ. په څو پیښو کې دا په زباد رسېدلې چې سیاف په خپله خبر وو چې د اتحاد ډله هر وخت ملکي بې ګناه وګړي نیسي او هغوی بندي کوي او سیاف پر خپلو ټولو بولندویانو ولکه او کنترول درلود .

د بشري حقونو د څار نړیوالې ټولنې له بې شمیرو هزاره ګانو سره مرکې کړي دي چې په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کال کې د اتحاد ځواکونو نیولي ول او له هغوی څخه یې په اجباري کارونو کې کار اخیست (د دغو خلکو کیسې " پر افشار " د برید په برخه کې راغلې دي.)

[1] The quotes and descriptions of this case are taken from a Human Rights Watch interview with

F.R.G., Kabul resident, Kabul, July 3, 2003.

[2] Human Rights Watch interview with L.R.G., relative of the prisoner, Kabul, July 3, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بندیانو ځورونه:

د بشري حقونو د څار ټولنې ته ډیر ګزارشونه او لاسوندونه را سیدلي چې ډیر ملکي وګړي د اتحاد او وحدت ډلو نیولي ول او له هغوی څخه یې په اجباري کارونو کې کار اخیستی ، هغوی وهل ، ټکول او ځورول شوي دي. مخکې مو له روغتیا پالې س. ک څخه یادونه وکړه ، هغه وایي چې د ډیرو هغو بندیانو درملنه یې کړې ، ددې ناروغان دواړو ډلو نیولي ول ، بندیان په ټیپي ځانونو خوشې شوی ول ، بندیانو نومړي روغتیاپالې ته وویل چې له دوی سره په بندیتوب کې ډیر بد چلند شوی او ډیر کلک وهل شوي دي .

"ما داسې یرغمل شوي ناروغان ولیدل چې ډیر کلک ځورول شوي ول: ملکي او غیر ملکي. د دواړو خواو له پلوه د خلکو نیول او خوشې کول یوه عادي خبره ګرځېدلې وه ، یرغمل نیول شوي کسان د هغوی خپلوانو روغتون ته راوستل [هغوی د بندیتوب په وخت کې وهل شوي ول] . وحدتیانو پښتانه او تاجیکان نیول او د اتحاد سړیو هزاره ګان نیول .

ما لیدل چې له هغوی سره څه ډول چلند شوی دی : خلک وهل شوي ول ، خلک شکنجه شوي ول . د هغوی په معقدونو کې آر پي جي ننه ایستل شوي ول. داسې نجونې هم وې چې پر هغوی ډله ییز جنسي تیري شوي ول. زما ناروغان دغسې بلهاریان " قربانیان " ول]" .1]

د بشري حقونو د څار ټولنې له یو شمیر ژورنالیستانو سره مرکې کړي دي ، دغو ژورنالیستانو په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو کې له نیول شویو بندیانو او یرغملو سره مرکې کړي دي او یرغمل نیول شویو ویلي چې هغوی ډیر کلک شکنجه شوي دي. [2] د بي بي سي او اسوشیـئـتد پرس خبریالانو له بیلابیلو بندیانو سره چې له بیلابیلو توکمونو سره یې توکمیز تړاو درلود مرکې کړې دي او هغوی ته یې د خپلو نیونو او په بندیتوب کې د ډیرو کلکو ځورونو په اړوند خپلې کیسې کړي دي] .3]

ډیره شونې ښکاري چې د سړي تښتونو او د هغوی د ځورونو لړۍ په روان وحشت کې د غچ اخیستنې یوه برخه وه. د مجاهدینو بولندوی عبدالحق چې په ۱۹۹۲ زکال کې د کابل د پولیسو د اداري مشر وو (د ۲۰۰۱ز کال د اکتوبر په میاشت کې په ختیځ افغانستان کې طالب ځواکونو اعدام کړ) ، په ۱۹۹۲ز کال یوه ژورنالیست ته وویل چې د جون د میاشتې په لومړۍ اونۍ کې غیراتحادي او غیر وحدتي بولندویانو هڅه وکړه چې د یرغمل نیول شویو کسانو په خوشې کولو کې د مبادلې په ډول مرسته وکړي خو د یرغملانو د بدلونې دغه لړۍ هغه مهال په ټپه و دریدله کله چې دواړو خوا ولیدل یو شمیر یرغملان په ډیره بده بڼه وهل او ټکول شوي ول] .4]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

) د بندیانو د ځورونو ، وهلو او ټکولو په اړه نور مالومات د " جنسي تیریو " په برخه کې یا " پر افشار " له برید وروسته راغلي دي(

د خلکو تري تم کېدنه:

د بشري حقونو د څار ټولنې د کابل په لویدیځ کې له څو کورنیو سره مرکې کړې دي ، دغو کورنیو ویل چې په ۱۹۹۲ زکال کې یا د هغوی خپلوان یا د کورنۍ غړي ، یا وحدت یا اتحاد تښتولي او بیا یې مخونه نه دي لیدلي. دغو کورنیو د نوموړو ډلو له ویرې د بشري حقونو د څار ټولنې ته د تښتول شویو کسانو نومونه ور نه کړل .

د بشري مرستو یوه افغان کار کوونکي چې د کابل په لویدیځ یې کار کاوه په ۱۹۹٦ ز کال کې یې د کابل په لویدیځ کې د یو شمیر تښتول شویو " تري تم شویو" کسانو نومونه او انځورونه " خپاره کړل.[5] دغه پروژه د ۱۹۹۳ � ۱۹۹۵ ز کلونو په لړ کې د هغې پلټنې پر بنسټ پلې شوه چې موخه یې یوازې د هزاره ګانو د تري تم کېدنې په اړه د مالوماتو د راټولو پر چورلیځ را څرخېدله چې د اتحاد د ډلې له پلوه تښول شوي او بیا تري تم شوي ول. خو کتاب په خپلې سپړنې کې د وحدت او جمعیت د ډلو د سرې تښتونو په اړه هم پراخ مالومات لري او تر یوې کچې د ستونزې د پراخوالي انځور رانغاړي.

دغه کتاب په خپله پلټنه کې ٦۷۱ پیښې را څیړي او ټولې یې هغه پیښې دي چې ډیرې یې د کابل په لویدیځ کې د ۱۹۹۲ - ۱۹۹۳ ز کلونو په لړ کې رامنځته شوي دي. ح. ک .[6] چې د کتاب یو څیړونکی دی د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل :

"د نجیب الله د دولت له پرځېدا وروسته په لومړي کال کې د کابل په لویدیځ کې د ۱۰۰۰ تنو د تري تم کیدنې ګزارش ورکړل شوي دي .

موږ د تري تم شویو کسانو د نومونه شمیره لږ ښودلې ده ځکه موږ یوازې د هغو پیښو په اړه پلټنه کړېده چې موږ ته څرګنده وه او پوهېدلو چې نوموړي کسان څنګه تښتول شوی ول. یو شمیر نور لاسوندونه او د بولندویانو په اړوند نور مالومات شته ، موږ سره دومره وخت نه وو او هڅه مو وکړه چې یوازې راټول شوي شته مالومات خپاره کړو.

موږ ته ډیره ستونزمنه وه چې د هرې پېښې په اړوند جلا جلا کار وکړو. دپلټنې پر مهال زموږ یو تن کارکوونکی د حکمتیار د ځواکونو له پلوه و نیول شو ، هغه یې د پیسو لپاره نیولی وو چې د پیسو په بدل کې یې باید خوشې کړو ، هغه یوازې د همدغې پلټنې په ګناه نیول شوی وو د هغه نوم [. نوم موږ ایسته کړی دی] وو. هغه په دشت برچې کې و نیول شو ، دا هغه مهال وو چې نوموړي پلټنه کوله. له خوشې کېدلو وروسته هغه وویل چې د بندیتوب په وخت کې په ډیره بده بڼه وهل شوی وو]" .7[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ح. ک وویل چې د پلټنې د پروژې کار کوونکو د تښتول شویو کسانو په را خوشې کولو کې چې بیلابیلو ځواکونو نیولي ول ، هڅه وکړه:

"د ټولو هغو کسانو په اړوند چې موږ پلټنه کړېده ، تقریباً ټول یې تري تم شوي دي. په ډیرو لږو پیښو کې ډېر لږ کسان خوشې شوي دي ، دا هم هغه کسان ول چې موږ ددوي په هکله مالومات درلودل ، موږ پوهیدلو چې چا او چیرې نیولي او موږ هڅه وکړه چې خوشې یې کړو. له موږ سره یو تن وو چې د اتحاد له ډلې سره یې خبرې اترې کولې ، هغه زموږ د مالوماتو پر بنسټ کار کاوه او یو شمیر کسان یې را خوشې کړل. نوموړي سړي په لومړي سر کې په خپله له سیاف سره خبرې کولې او وروسته یې له احمدزي [د اتحاد یو چارواکی چې یو وخت یې د سر وزیر په توګه کار کاوه] خبرې کولې .

ټولو بولندویانو او ټولو انکار کاوه چې دوی سړي نه دي تښتولي او نه له دوی سره څوک شته. خو په ډیرو لږو پیښو کې کله چې موږ نوموړو کسانو ته خپل ټول په ځیر را ټول شوي مالومات ور سپارل ، نو له هغه وروسته به یې تښتول شوی سړی خوشې کړ. خو دغه یوازې د ګوتو په شمار پیښو کې رامنځته شول ".

ح.ک. وویل چې ډیري را خوشې شوي کسان ډیر سخت وهل شوي ول او پر ځانونو یې د وهلو ټکولو نخښې لیدل کېدلې. هغه د یوه نیول شوي سړي کیسه وکړه چې دی پې په راخوشې کولو بریالی شوی وو ، دغه سړی د اتحاد ځواکونو تښتولی وو او وایي چې په پغمان کې د یوه بولندی په بن کې ور باندې د یوه " مریي " په توګه کار شوی دی. (د اجباري کارونو په اړوند پر" افشار د برید " په برخه کې نور مالومات هم ورکړل شوي دي)

"موږ ټولې پیښې په مستنده ډول راټولې کړې دي. کله چې نوموړی راخوشې شو ، ما ورسره مرکه وکړه. کله چې هغه نیول شوی وو نو د اتحاد ځواکونو کلک وهلای وو او په زندان کې ډیر سخت ځورول شوی وو. له هغه سره پینځوس تنه نور هم ول ، هغه ویل چې دوی د پغمان په یوه سیمه کې ول. له څو اونیو وروسته یې " یوه بڼ " ته را استولي ول چې شپه او ورځ پر ځمکه کار وکړي " .

د رباني د دولت یوه پخواني چارواکی د بشري حقونو د څار ټولنې ته د اتحاد او وحدت د سړي تښتونو په اړوند مالومات ورکړل او دا هم ورزیاتوي چې د جمعیت ، حرکت ، جنبش او اسلامي ګوند ځواکونو هم ځینې وختونه انسانان یوازې د پیسو لپاره تښتول.[8] ر. د. د رباني د دولت د کورنیو چارو د وزارت یو پخوانی چارواکی دی او د روانو پیښو په اړوند یې مالومات درلودل ، هغه وایي چې د " نظار د شورى " لوړ پوړی بولندوی " انور ډنګر" [د سړي تښتونو په لړۍ کې ډیري ژوري جرړې درلودلې] او د جمعیت بل بولندوی " قاسم جنګل باغ " به تل انسانان تښتول اویا به یې د پیسو لپاره یرغمل ونیول.[9]

پورتنۍ پلټنیزه پروژه د یو شمیر سړي تښتونو پیښې را بر بنډوي. ح. ک. وایي :

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمد شاه مسعود تر مشرۍ لاندې د نظار شورى هم ډير سرې تښتولي دي. په ډيريو پيښو کې چا څه نه شواى کولاى ، خو په درېو پيښو کې موږ وکولاى شول چې د پيښې په اړوند لاسوندونه ومومو او د هغو پر بنسټ نوموړي کسان خوشې کړو. هغوى د هغه وخت د ملي امنيت [افغان څارګرې اداري] له مشر [محمد قسيم فهيم] سره خبرې وکړې او وروسته يې خوشې کړل .

د بشري حقونو د څار ټولنې ته د جنبش د ځواکونو له پلوه د سرې تښتونو د پيښو په اړه لاسوندونه او مالومات ورکړل شول چې په ۱۹۹۲ ز او ۱۹۹۳ ز کلونو کې يې خلک تښتولي ول. د بشري حقونو د څار ټولنې ته د جنبش يوه رسمي چارواکې ومنله چې د جنبش ځواکونه په ۱۹۹۲ ز او ۱۹۹۳ ز کلونو کې د بنديانو په وژنه کې په نه سترې کېدونکې توګه ښکيل ول .

----

[1] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker, Kabul, July 9, 2003. See also

testimony of H.K., Afghan NGO worker, below.

[2] Human Rights Watch interview with Y.U., Afghan journalist, Kabul, July 8, 2003; Human Rights

Watch interview with O.U., Afghan journalist, Kabul, July 13, 2003.

[3] Sharon Herbaugh, �Civilians Tell of Captivity, Torture by Rebels,� Associated Press, June

6, 1992, quoting interview with released Hazara prisoner. ��We were kept in containers, so many of

us that we couldn�t sit down. They wouldn�t give us food or water,� said Nadir Ali, a 22-year-old Hazara candymaker who was held with [. . .] others at an abandoned interrogation center of the

former secret police. He was clutching his right arm, which was swollen and probably broken from

the blows with rifle butts and chains.�

[4] Andrew Roche, �Gunbattles rage in Kabul, death toll over 100,� Reuters, June 5, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[5] Cooperation Centre for Afghanistan, �The Prisoners and the Missing, Kabul, Afghanistan 1992-

1995� (Peshawar: CCA, 1996).

[6]د پلټونکي نوم د هغه د خوندیتوب لپاره نه دی لیکل شوی

[7] Human Rights Watch interview with H.K., aid worker, Kabul, July 5, 2003.

[8] Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official, Kabul, July 20, 2003;

Human Rights Watch interview with C.S.A., former government security official, July 18, 2003.

[9] Human Rights Watch interview with R.D., former official in the interim government 1992-1995,

Kabul, July 16, 2003. This was consistent with testimony by a former Shura-e Nazar official, Human

Rights Watch interview with J.G.M., government security official in 1992-1993, Kabul, July 10, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوکه او لوټماري:

د بشري حقونو د څار ټولنې له یو شمیر ژورنالیستانو ، روغتیاپالانو ، د مرستندیو ټولنو له کارکوونکو ، ټکسي چلوونکو ، د ملکي چارو له چارواکو او سرتیرو مرکې کړي دي چې د نجیب الله د واکمنۍ له پرځېدا وروسته د جمعیت ، جنبش ، وحدت ، اتحاد ، حرکت او اسلامي ګوند شوکې او لوټمارۍ یې په خپلو سترګو لیدلي دي .

د کابل په سویل ختیځ کې یو شمیر سوداګرو د بشري حقوتو د څار ټولنې ته وویل چې د اسلامي ګوند د ځواکونو د لوټماریو ننداره یې د کابل د ښار په سویل ختبځ کې د بالا حصار په سیمه کې د ۱۹۹۲ز کال د اپریل په مېاشت کې په خپلو سترګو کړې ده. [1] ګزارشونه دي نغوته کوي چې د سفارتونو ودانۍ او ډیپلوماټیک استوګنځي هم د لوټماریو د لومو په ښکار کې را پریوتلې. [2] د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو د بشري حقونو راپورتر ګزارش تر لاسه کړ چې په مکروریانو کې د دولتي کاروونکو پر استوګنځیو د لوټمارو سترګې ښخې شوې وې.[3] هغو ژورنالیستانو چې د زاړه رژیم د پرځېدنې ګزارش یې ور کاوه ولیدل چې د ښار په هر ګوټ کې کورونه او هټۍ ګانې لوټل کیږي. [4] یوه افغانستان ژورنالیست د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل په میاشت کې خپل د سترګو لیدلی حال داسې په یاد راولي :

"ما په خپلو سترګو ولیدل چې د مسعود او سیاف سرتیرو ښار ته له ننوتلو سره سم د کړکیو ښیښې ماتولې او هر څه یې چې مخې ته ورتلل او خوښ یې ول لوټل او له ځان سره یې وړل. هغوی د وحشي ځارویو یا ژویو په څیر ول او هغه ناخبرې یې کولې چې زړه یې غوښتل" .5]

د بي بي سي یوه ژورنالیست د بشري حقونو د څار ټولنې ته د ۱۹۹۲ز کال په اپریل کې خپل د سترګو لیدلی حال داسې ووایه :

"ما د جنرال دوستم د وزبکو سرتیرو لوټماري ولیدله .... د هغوی پیژندنه ډیره آسانه ده. زه هغوی د جامو او څیرو له مخې پیژنم. هر څوک ، هغوی په آسانۍ پیژندلای شي. ما د دوی یو شمیر کسان ولیدل چې یخچالونه یې په شا لیږدول ، نورو یې ایرکنډیشنرونه او نور توکي له ځان سره ځغلول. زما د دوستم د وزبکو ملیشو یو شمیر کسان په یاد راځي چې له یوې ګډې پوځې پوستې څخه به دباندې راوتل. هغوی خوښ او خوشاله ځوانان ول او تل به یې خندل. هغوی یخچالونو او هغو ته ورته نور شیان په خپلو اوږو لیږدول. د [جمعیت او جنبش] ډلو دواړو د ولسمشر ټوله مانۍ چور او لوټ کړه. د هغوی سرتیري په مانۍ ننوتل ، غالۍ او نور ګران بیه شیان یې لوټ کړل" .6]

د بشري حقونو د څار ټولنې ته د داسې تورونو ګزارشونه هم را ورسیدل چې د جنرال مجید روزي په ګډون په کابل کې د دوستم لوړ پوړو بولندویانو د جنبش له لوټماریو څخه ګټه تر لاسه کوله]7.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نظار د شورى يوه پخواني لوړ پوړي چارواکي د بشري حقونو د څار ټولنې ته د جمعيت د هغو سرتيرو د لوټماريو په اړوند وويل چې د جمعيت د يوه منځپوړي بولندوى قاسم جنګل باغ تر بولنې لاندې ول.

۱۹۹۲ ز کال د آګست ۱۱ : جنرال عبدالرشيد دوستم د جنبش د ډلې مشر. د دوستم ډلې ګوته نيول شوى چې د ۱۹۹۰ ز لسيزې په لومړيو کې په کابل کې په جنګي جناياتو کې ښکېل ول. د ۲۰۰۵ز کال له نيمايي وروسته د هيواد د دفاع په وزارت کې مهمه پوځي څوکۍ ورکړل شوې ده.

� 2001 Reuters Limited

"قاسم جنګلباغ د کابل د ختيځ په وزير اکبرخان او مکرو ريانو کې د ډېريو ربړو او ناتارونو پازوالي په غاړه لري لکه : لوټماري ، سړي تښتونه او پر نجونو جنسي تيري. ... قاسم ځانته يو غنـډ درلود � ګومان کوم دده خپل غنډ وو. ددغه غنډ عملياتي بولندوى د نظار د شورى ، بسم الله خان وو او ګومان کوم بسم الله خان نيغ په نيغه د مسعود لاس لاندې وو. مسعود هغه ته پيسې ورکولې چې خپلو سرتيرو ته يې ورکړي ... خو هغه دغه پيسې زما په باور د ځان لپاره اخيستلې. زه پوهيږم � زه پوهيږم چې دغسې کړنې همدا اوس هم دوام لري. هغه موټران لري خو د هغه سرتيري خواران دي. له دې امله دهغه سرتيري له خلکو څخه شوکه کوي او هر څه يې چې زړه و غواړي تر لاسه کوي يې. سرتيرو ته تنخوا نه ورکول کېده ، هغوى لوټمارۍ او شوکې کولې]" .8[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه انځور اخیستونکي ژورنالیست چې په ۱۹۹۲ز کال کې یې په کابل کې کار کاوه وایي چې هغه د کابل په لویدیځ کې لیدل چې د جمعیت ځواکونو د کابل د لویدیځ کورونه لوټل : " تا به لیدل چې د یو کور نه ، دوه نه بلکه یوه د یوې کوڅې پر کورونو به ور ننوتل. د کورونو د ستکونه به را وایستل شول ، د بریښنا مزي به پریک شول ، د کور شیان او توکي به را وایستل شول ، لنډه دا چې د یوه کور هرڅه به را وایستل شول] " .9[

د ۱۹۹۲ز کال د مې د میاشتې په وروستیو کې د یوه ژورنالیست پوښتنې ته په ځواب کې د جمعیت یو لندوی مسلم چې د افغانستان د دفاع په وزارت کې یې د یوه لوړ پوړي چارواکي په توګه کار کاوه وویل : " هره ټولنه غله او لوټماران لري. زموږ ټولنه هم له نورو ټولنو څخه کوم ځانګړی توپیر نه لري. هو ! دا منو چې دلته ګډوډي ده ، دلته بې قانوني ده. خو د لاس انجلس په پرتله دومره کړکیچنه نه ده. "[10] دا هغې پراخې اله ګولې ته نغوته وه چې په ۱۹۹۲ز کال کې د کالفورنیا په لاس انجلس کې وروسته له هغې رامنځته شوه کله چې یوه قاضي د داسې یوې ویډیو د خپریدلو اجازه ورکړه چې په هغې کې د پولیسو څو تنه افسران یو تور پوټکی ډاکو " رندي کینګ " تر وهلو او ټکولو لاندې نیولی وو.

کابل ، لاس انجلس نه وو. د بشري حقونو د څار ټولنې ته د کابل ډیرو میشتو کابلیانو وویل چې په ۱۹۹۲ز کال کې د وحشت ، بې قانونۍ ، د هرډول جرم له سزا څخه د معافیت او د ناتارځپلې ګډوډۍ کلتور راغی او ټولیز احساس دا وو چې د ملیشو سرتیري څه یې چې زړه غواړي ، کولای یې شي. د لوټمارۍ او شکونې تر څنګ هلته د وژنو او نورو بیلابیلو وحشتونو پیښې تر سره کېدلې .

د بي بي سي یوه ژورنالیست د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل چې د ۱۹۹۲ز کال د اپریل په میاشت کې د جنبش ځواکونو ملکي وګړي په نخښه کول :

"جنبش لوټماري کوله .... موږ یې فلمونه اخیستلي دي. په یو ځای کې د جنبش ځواکونه یو هلک چې بایسکل لري وهي. ګومان کوم له هغه څخه یې بایسکل اخیسته . زه ګومان کوم دا یو له هغو کم پیدا پیښو څخه دی چې یو ځوک دې د دوی له منځه را پاځي او د بل چا د وژنې مخه دې ونیسي. هغوی دغه هلک د کلاشنیکوف په لېچ " قنداق " وهي خو کله چې د هغوی له ډلې څخه د یو تن سرتیري سترګې پر موږ لګیږي خپل ملګري ته وایي چې هلک دې خوشې کړي.

په بله پیښه کې چې د کانیننټال هوټل ته نیږدې رامنځته شوه ، زموږ کمره پر نورو کړکیچنو ستونزو ور تاوه شوه. د جنبش وزبک سرتیرو زموږ د کمرې مخې ته اکټونه او پیښې کولې. هغوی یو هلک درَولی وو ، هلک ، یو ملکي تنکی ځوان وو. هغوی غوښتل پر هلک ساعت تیري وکړي. سرتیرو دغه هلک څو متره لیرې درولی وو او د هغه د پښو تر څنګ به یې ډزې کولې او هلک به له ویرې پورته پورته الوت ، دوی په دې ډول پر هلک نڅا کوله او پرهغه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

به يې چيغې وهلې " و ناخه ، وناخه " او په دې ډول به يې د هلک د پښو ترخنګ ډزې کولې او هغه به يې نڅاوه .
]11[

د بشري حقونو د څار ټولنې په ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ زو کلونو کې د جمعيت ، جنبش او حرکت د ځواکونو د سرتيرو په لاس د ډيرو وژنو پيښې په لاسوند ډول را ټول کړې دي. د جمعيت او جنبش پخوانيو رسمي چارواکو د بشري حقونو د څار ټولنې ته ومنل چې د هغوی په پخوانيو اړوندو ډلو پورې پوځي ځواکونه په وژنو ، لوټماريو او شوکو کې په کلکه ښکيل ول].12 [

د جنبش دغه رسمي چارواکي د يو شمير ځانګړو بولندويانو نومونه را خلي چې په دغه ناتار کې ښکېل ول :

"شير عرب ، اسماعيل ديوانه [ليوني اسماعيل] ، عبدالچيريک[13] له هماغو لوړمړيو شپو ورځود هتيو او مارکټيونو په لوټماريو کې ښکيل ول. د ۱۳۷۱ ل په وروستيو او د ۱۳۷۲ل په لومړيو کې چې [د ۱۹۹۳ ز کال د جنوري او مې له مپاشتو سره سمون خوري] هغوی د " پرزه فروشۍ " بازار لوټ کړ. اسماعيل ديوانه [د کابل په سويل ختيځ کې] په بالا حصار کې وو. هغه به تل پکتياوال پښتانه چې له دغې لارې تيريدل وژل] " .14[

د نظار د شورى يوه بل پخوانى چارواکى وايي چې په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو کې د جمعيت ځواکونه په ډله ييزو او ټوليزو لوټماريو کې ښکيل ول او نومړى په ځانګړې توګه د نظار د شورى يو ډير بد ډاکو ، بولندوى " رحيم ' کونګ فو' " ته ګوته نيسي او دغه ډاکو به خپل وار په خپله د جمعيت يو رسمي چارواکى وو، هغه وايي : " رحيم کونګ فو ، يو لوى لوټمار ، داړه مار ، غل ، وژونکى لنډه دا چې يو ستر جنايتکار وو" [15] دغه رسمي چارواکي [کله چې د رحيم په تړاو خبرې کولې په ژړا شو او د بشري حقونو د څار ټولنې ته يې وويل چې] رحيم په ۱۹۹۲ ز کال کې په ټايمنيو کې د وحدت پر وړاندې د عملياتو په لړ کې ډير ملکي هزاره ګان او ماشومان ووژل : " ډير جنسي تيري وشول ، ډير نارينه او ښځې ووژل شول. رحيم ډير هزاره ګان ووژل . هغه ماشومان ووژل. بخښنه غواړم ، نور نه شم کولاى ددغه ناتار په اړه ډير څه ووايم] ".16[

نومړي په بله مرکه کې د اوريدا له مخې وويل چې داړه مار رحيم کونګ فو د ټايمنيو په عملياتو کې څنګه د خپلو جناياتو کچه تر لوړې کچې ورسوله:

" رحيم د هزاره ګانو غاړې ور پريکولې. رحيم وويل چې " موږ د ۳۰۰ � ۳۵۰ هزاره ګانو ستوني ور پريک کړل. زه په يوه کور ننوتلم ، يو ځو ورځنى ماشوم مې وليد ، ما خپله برچه د ماشوم په خوله کې کښيښودله . ماشوم زما برچه د مور د تي په شان رودله ، بيا مې نا څاپه برچه د ماشوم په ستوني کې ور ننه ايستله] ".17[

د کابل د ښار يوه استوګن چې تل يې د ډلو ترمنځ د منځګړيتوب دنده تر سره کړيده د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې هغه د ۱۹۹۲ز کال د دسامبر په مپاشت کې په خپلو سترګو وليدل چې د جنبش سرتيرو يو تاجک ځوان

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلک وواږه ، د نومورې هلک ورور پیسې راوړې وې چې خپل ورور د هغوی له منګولو څخه و ژغورې ، ګنګوسو ویل چې نومورۍ د جنبش د ډلې بولندوی عبدالچریک تښتولی وو .

"یوه ورځ یوه میرمن ماته راغله او د مرستې غوښتنه یې وکړه. هغه پوهېدله چې زه د جنبش د ډلې له خلکو سره پیژندګلوي لرم ، هغې را څخه وغوښتل چې د هغې لپاره د مرستې لاس ور وغځوم : د هغې د ورور موټر د جنبش ځواکونو د ۱۹۹۲ز د دسامبر په مياشت کې ګرځولی وو. موټر عبدالچریک ګرځولی وو � چریک د کابل په ختیځ کې د چمنِ وزیري په بریښنا کوټ کې پوسته درلوده.

زه د عبدالچریک پوستې ته ولاړم. کله چې کښېنستلم ، چریک ته سترګې په لار وم چې ور سره خبرې وکړم � په دغه شیبه کې یو ځوان ۱۸- ۱۹ کلن ځوان له یوې غټې کڅوړې سره را ننوت ، غټه کڅوړه له پیسو ډکه وه � یو پنجشیری ځوان وو � زه د هغه له پنجشیري ګړ دوده پوه شوم او د تاجیک په شان ښکاریده.

ځوان هلک چریک ته په ننواتو وویل ورور یې ور خوشې کړي. هلک وویل : " دا دي هغه پیسې چې تا زما د ورور د خوشې کولو په بدل کې غوښتې وې" هلک د کڅوړې سر ور خلاص کړ. کڅوړه له پیسو ډکه وه. نه پوهیږم چې څومره وې خو کڅوړه زیچ او ډکه وه .

عبدالچریک هلک ته و کتل ، بیا یې خپلو ساتونکو ته و کتل ، له هغه وروسته یې وویل " دې بوزئ د هغه ورور ته." ساتونکو هلک ته وویل چې ور سره ولاړ شي او هلک یې له مټو کلک و نیو او له دروازې ووتل. هغوی د باندې ووتل.

زه په خونه کې سترګه په لاره وم. له دوه درې دقیقو وروسته ، غوږونو ته مې د ډزو غږ راغی ، ډزې څه دباندې پينځوس متره لیرې وې. دا د اتوماتیک توپک د ډزو پرله پسې غږ وو. څو شیبې وروسته توپکوال بیرته خونې ته راغلل. د هغوی په لاسونو کې ګوتې او لاسي ساعت وو ، ګوتې یې عبدالچریک ته ورکړې او ساعت یې د هغه د میز پر سر کښېښود. زه چریک ته په دې هیله ورغلی وم چې د هغې ښځې د ورور موټر ور خوشې کړم خو کله چې دا پیښه مې ولیدله غلی له بریښناکوټه را ووتلم او خپله لاره مې ونیوله. کله چې د باندې راووتلم " له خپله خدایه مې ډیره مننه وکړه " چې له هغه ځایه ژوندی راووتلم.

د بریښنا کوټ په دروازه کې مې له ساتونکي پوښتنه وکړه " دا سړی تا وواژه او یا دې یوازې د هغه ساعت او ګوتې واخیستلې؟ " جنبشي ساتونکي وویل " دا څه د لیونتوب پوښتنه کوی! کله چې یو پنجشیری زموږ ګوتو ته راسي او زموږ بندي شي نو هغه کله ژوندی پاتې کیدای شي ، آیا دا زموږ په واک کې ده؟

ما ته هېڅ د منلو وړ نه وه چې څوک دې یو سړی په دومره آسانۍ مړ کړي. خو دا هغوی ته یوه عادي خبره وه. ستا زړه ته به یې ونه مني چې هغوی به څوک وژلی وي . ځکه دا دوی ته یوه عادي خبره وه ، هغوی ته داسې ښکاریدله

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هېڅ شی نه وي پيښ شوي. کله چې توپکوال بيرته راغلل په خونه کې نورو ناستو توپکوالو ان له ځانه هېڅ غبرګون ښکاره نه کړ ،هېڅ پوښتنه يې ور څخه ونه کړه ، دا ځکه چې دا د دوی ورځنی او عادي کار وو["18. [

د کابل د ښار د ټايمنيو د واټ يوه اوسيدونکي د حرکت د سرتيرو په لاس د ملکي وګړو هغه ټولوژنه په ياد لري چې په خپلو سترګو يې د کابل د شمال پريوه سړک د ۱۹۹۲ز کال په سپتامبر کې ليدلې وه :

"ما دخپل د کور مخ ته يوه هټۍ درلودله. په هټۍ کې مې د اړتيا وړ توکي پلورل. يو سهار په هټۍ کې ناست وم . دغه هلک ته ګوره چې تيرېږي ، د ده په منګ مې يوهلک وليد � هغه نوی واده کړی وو. پرسړک ډزې پيل شوې. کښته سړک ته مې وکتل او ګورم چې هغه ځمکه پروت دی او پرسر يې بل هلک ولاړ وو� باندني سرې تومانچه په لاس کې درلودله او خپله تومانچه يې د هلک ککرې ته نيولې وه او هغه په ټپک " شقيقې " کې وويشت. هلک مړ شو. پر سړک نور خلک مړي ته ور نيږدې شول او بيا ودريدل] " .19]

نوموړی هټيوال چې د هلک د وژنې په لامل نه پوهېده او د وژونکي نوم يې هم نه پيژانده دومره پوهيږي چې چا د حرکت د ډلې له ځواکونوسره ليدلی وو .

" دغه توپکوال د حرکت له کسانو څخه وو ، زموږ له څنګه په کراری تير شو. داسې ښکاريده چې هغه ، هغه څه تر سره کړي ول چې زړه يې غوښتل. موږ په رڼو سترګو وليد. موږ پوهېدلو چې هغه د حرکت له کسانو څخه وو " .
]20[

د کابل د ښار يوه بل استوګن چې د سرويس موټرانو چلوونکی وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې هغه د ۱۹۹۲ز کال په پای کې د اسلامي ګوند ځواکونو نيولی وو ،د هغه سرويس بس يې ورڅخه غلا کړی وو او نيږدې وو چې دې هم ووژني :

"يوه وخت ما سرويس بس چلاوه او زه نيږدې وروستي تمځای ته رسېدم ، ټولې سپرلې له سرويسه کوزې شوې وې او سرويس تش وو ... مخې ته مې يو سړی او يو ځوان هلک راغلل ، ما موټر ودراوه او غوښتل مې هغوی راپورته کړم. نا څاپه وسله وال کسان پيدا شول او سرويس ته را وختل او را ته ويې ويل چې د موټر مخه و ګرځوم ، ما نه غوښتل چې د بس مخه تاو کړم ، په دې شېبه کې هغوی زما په وهلو پيل وکړ. د موټر مخه مې را تاو کړه او د ګرديز پر لور پر يوه کوشني سړک و خوځېدلو... زه يې خپلې پوستې ته بوتلم --- په پوسته کې د حکمتيار سرې ول. هغوی را څخه و غوښتل چې د موټر چلول ور زده کړم ، څنګه د موټر ګيرونه بدليږي او موټر څنګه چالانيږي.

له هغه وروسته بولندوی وويل " موټروان غره ته و خيږوئ او هلته يې په ډزو ووژنـئ." وسله والو له لاسه و نيولم چې په دوی پسې ور شم. د لارې په منځ کې د غره په پورتنۍ برخه کې يوه زاړه سړي وليدلم او ويې ويل " څه پيښه ده؟ " ما له هغه وغوښتل چې له ما سره مرسته وکړي. توپکوالو په شا ټيل وهلم چې پر مخ ولاړ شم. زاړه سړي کښته

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بولندوی خواته منډه کړه ، داسې ښکاریدل چې نوموړي پر بولندوی اغیزه درلودله. [ښايي د هغه د سپین روب توب له کبله] . بولندوی خپلو سرېي ته په لوړ غږ وويل :" مه يې وژنئ ، خو ښه يې و ډبوئ " توپکوالو په ډبولو پيل وکړ. ښه يې و ډبولم او په ډبولو کې زه بې هوښه شوم. کله چې بېرته په هوښ راغلم هغوی زما ساعت له لاسه ایستلی وو ، زه په غره کې یوازې وم. له غره راکښته شوم او ځان مې د سړک غاړې ته ورساو ، يوه موټر ته مې لاس ورکړ او له هغوی مې وغوښتل چې ما تر ښار پورې و رسوی. بیا مې یو ریکشا و نیو چې ما تر کوره ورسوي ، په لاره کې هره شېبه بې هوښه کیدلم ، کله چې د دروازې خولې ته ورسیدلم ، کورنۍ مې راغله او زه یې څنځولۍ په ځولۍ کې کورته ننه ایستلم".

----

[1] Human Rights Watch interview with three merchants near Bala Hissar, Kabul, July 13, 2003

(describing Hezb-e Islami troops stealing from the bazaar).

[2] Malcolm Davidson, �New government struggles to halt Kabul fighting,� Reuters, April 30, 1992

and Sharon Herbaugh, �Anarchy rules in independent Afghanistan,� Associated Press, June 1, 1992

(describing looting of diplomatic offices and residences).

[3] Final Report on the Situation of Human Rights in Afghanistan, prepared by Felix Ermacora,

Special Rapporteur on Afghanistan for the U.N. Commission on Human Rights, February 18, 1993,

U.N. Document E/CN.4/1993/42, para. 19.

[4] Human Rights Watch interview with Steve Coll of the Washington Post, April 24, 2004; Human

Rights Watch interview with Jeremy Bowen of the British Broadcasting Corporation, April 12, 2004;

Human Rights Watch interview with Mark Urban of the British Broadcasting Corporation, April 29,

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

2004. See also, �Kabul leaders seek to restore city: but rocket attacks, looting go on as interim council

meets,� Los Angeles Times, May 1 1992. See also Derek Brown, �Rebel chief bombards Kabul homes,�

The Guardian, May 5, 1992; �Afghan city plagued by armed gangs,� Reuters, June 20, 1992.

[5] Human Rights Watch interview with Y.U., Afghan journalist, Kabul, July 8, 2003.

[6] Human Rights Watch telephone interview with Jeremy Bowen, correspondent with the British

Broadcasting Corporation in Kabul in 1992, April 12, 2004. Mark Urban, another journalist with

BBC, also told Human Rights Watch about looting in April and May of 1992, Human Right Watch

telephone interview with Mark Urban, correspondent with the British Broadcasting Corporation,

April 29, 2004.

[7] Human Rights Watch interview with U.J., former Junbish official, July 13, 2003. This is consistent

with testimony taken from another official in the interim government in 1992-1993: Human Rights

Watch interview with C.S.A., former government security official, July 18, 2003.

[8] Human Rights Watch interview with J.G.M., former official in Shura-e Nazar 1992-1996, Kabul,

July 10, 2003.

[9] Human Rights Watch interview with R.N., photojournalist, New York, December 18, 2004.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[10] Herbaugh, �Anarchy rules in independent Afghanistan,� June 1, 1992.

[11] Human Rights Watch telephone interview with Mark Urban, correspondent with the British

Broadcasting Corporation, April 29, 2004.

[12] Human Rights Watch interview with U.J., former Junbish official, Kabul, July 13, 2003; Human

Rights Watch interview with M.O.Q., former military official in Junbish, Kabul, July 17, 2003; Human

Rights Watch interview with J.G.M., former government security official in 1992-1993, Kabul, July 10,

2003; and Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official, Kabul, July 11

and 20, 2003.

[13]دغه نومونه د جنبش د بولندويانو دي چې په ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ ز کال کې بولندويان ول. يوازې شير عرب لا تر اوسه ژوندی دی. شاهدانو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې نومړی اوس په ډنمارک کې ژوندی کوي .

[14] Human Rights Watch interview with M.O.Q., Kabul, July 17, 2003

[15] Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official in 1992, Kabul, July 11,

2003.

[16] هماغه

[17] Human Rights Watch interview with S.A.R., Kabul, July 20, 2003.

[18] Human Rights Watch interview with J.J.E, civil society leader, Kabul, July 10, 2003.

[19]هماغه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[20]هماغه

[23] Human Rights Watch interview with F.R.G., Kabul resident, Kabul, July 3, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

له نړیوال بشري قانون څخه سرغړونه

مخکې مو هم په دغه گزارش کې وویل چې په لوی لاس د ملکي وګړو او د ملکي بنسټونو په نخښه کول له نړیوال بشري قانون څخه سرغړونه ده او کیدای شي د جنګي جنایت په نامه وبلل شي. د دې ترڅنګ د ژنیوا په څلورو کنوانسیونو کې دریمه ماده ځای پر ځای ده چې غیر نړیوالو وسله والو نښتو ته ځانګړې شوې ده ، دغه ماده غواړي چې له ملکي وګړو او بندیانو سره دې انساني چلند وشي. په وچ زور یو څوک له خپلواکۍ څخه بې برخې کول ، وژل ، ځورول ، جنسي تیری او نور ناوړه چلندونه ددې مانا ښندي چې له دغې مادې څخه سرغړونه کیږي. نړیوال بشري قانون " لو ټماري " او داړه ماري هم په کلکه غندي ، د دغې مادې په تعریف کې راغلي چې لوټماري د یو چا یا ددښمن د شخصي شتمنۍ غلا ده چې په وچ زور اخیستل کیږي او هم د نورو غلاوو بڼې یې په خپل تعریف کې رانغاړلي دي .

د ژب توکمنیز یا هغه ته د ورته بیلګو پر بنسټ وژنه ، ناوړه چلند او په ناقانونه توګه له خپلواکۍ څخه د ملکي وګړو بې برخې کول (او هم د نیول شویو یرغملو وهل ، ځورول) د ژنیوا د څلورو واړو کنوانسیونونو له څلورمې ماده څخه سرغړونه ده. د دې ترڅنګ په سیستماتیک ډول سرې تښتونې ، وژنې او " تري تم کېدنې " چې په ملکي وګړو او پرګنو د برید یوه برخه وي لکه برید پریوه توکم او نور ، د بشریت پر ضد جنایاتو کې شمیرل کیږي] 1.[

موږ د همدغې مادې د بشپړوونکې یوې برخې په توګه د وحدت او اتحاد د ځواکونو ډیرې بیلګې وړاندې کړې او و مو ویل چې د نجیب الله د واکمنۍ د پرځېدنې په لومړي کال او له هغه په را وروسته کلونو کې یې په زرګونه کسان تښتولي دي. ستونزه دا ده چې ډیري نیول شوي کسان بیرته نه دي خوشې شوي او بیا یې چا مخ نه دی لیدلی او دا په څرګنده دې ته نغوته کوي چې هم د اتحاد او هم د وحدت ډلې ددغو تښتول شویو بندیانو له منځه په زرګونو بې ګناه ملکي وګړي وژلي دي. همدارنګه هغه بندیان چې ژندوي پاتې دي یا خوشې شوي دي وایي چې له ټولو سره ناوړه غیر انساني چلند شوی او وهل شوي دي. د وحدت او اتحاد د ډلو او ځواکونو له پلوه تر سره شوې وژنې ، ناوړه چلندونه ، له خپلواکۍ څخه د ملکي وګړو بې برخې کول او هر اړخیزه پراخې وژنې ښایي د بشریت پر ضد جنایاتو کې وشمیرل شي.

د اتحاد مشر سیاف ته په پورتنیو تیریو او سرغړونو کې د یو مرکزي کرکتر په توګه نیغ په نیغه ګوته نیول کیږي ځکه نوموړي د اتحاد د ځواکونو وروستنی څارونکی او کنټرولوونکی وو.له سیاف سره په تړلواله کې د رباني د دولت د ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ ز کلونو چارواکو د بشري حقونو د څار ټولنې ته ومنل چې سیاف د اتحاد د ځواکونو د لوړ پوځي بولندوی په توګه له خپلو ټولو بولندویانو سره ورځنۍ اړیکې درلودلې او هغه دا واک درلود چې خپلو تر لاس لاندې کسانو باندې د بندیانو د خوشې کولو امر ورکړي او په حقیقت کې نوموړي په ځو پیښو کې دغه کار کړی دی ، دا

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مانا ده چې سیاف پر دغو بولندویانو د قوماندې واک درلود.[2] په ۲۰۰۳ز کال کې د بشري حقونو د څار ټولنې ته د کابل په لویدیځ کې روغتیاپالانو وویل چې یو شمیر ځانګړې قضیې وې چې په هغو کې د سره صلیب نړیوالې کمیټې له سیاف سره د بندیانو د خوشې کولو په اړوند خبرې کړې دي او دا یو ځل بیا په دې ټینګار کوي چې سیاف په خپلو تر لاس لاندې کسانو باندې کنترول درلود.[3] د بشري حقونو د څار ټولنې له هغو کسانو سره هم مرکې کړې دي چې د خپلو خپلوانو د خوشې کولو لپاره سیاف ته ورغلي او له هغه سره یې خبرې کړې دي.[4] او کله چې د ۱۹۹۲ز کال د جون په میاشت کې په کابل کې له خبریالانو سره مخامخ شو او سیاف څخه د سړي تښتونو په اړه پوښتنې وشوې ، سیاف انکار و کړ چې د اتحاد ځواکونو دې هزاره ګان تښتولي وي خو دې ته یې نغوته وکړه چې وحدت د ایران د دولت یو ایجنټ دی.[5]

موږ د اتحاد د نورو بولندویانو په اړه ډیرو پراخو څیړنو ته اړتیا لرو چې په سړي تښتونو او ځورونو کې د هر یوه ځانګړې ونډه و پلټو. د اتحاد د یو شمیر ځانګړو بولندویانو لکه شیرعلم ، ملاعزت ، زلمي توپان ، عبدالمنان ، ډاکټر عبدالله او نور آغا پر ونډې ، ځانګړې پلټنې ته اړتیا لري ، زموږ په راپور کې د مرکو په ترڅ کې د دوې نومونه ډیر راغلي دي چې په سړي تښتونه ، بندي کولو او پر بندیانو په اجباري کارونو کې یې ونډه درلودله.[6] لاندې مو په څلورمه برخه کې د سیاف او د هغه د بولندویانو د شونی قانوني پازوالۍ په اړه سپړنې کړې دی چې په دغه ګزارش او نورو ځایونو کې د ځورونو او سرغړونو بڼې یې راغلې دي .

پورته مو د وحدت د ګوند مشر مزاري په اړه یو شمیر یادونې وکړې. هغه په ۱۹۹۵ ز کال کې ووژل شو . مزاري او د هغه مرستیال کریم خلیلي (د افغانستان د اوسني ولسمشر مرستیال) دواړو له رویټر او اسوشیـټد پرس سره منلي ول چې هغوی ډیر پښتانه ملکي وګړي بندیان کړي دي.[7] مزاري له خپل دریځ څخه په دې پلمې ننګه وکړه چې د اتحاد سرتیرو هزاره ګان بندیان کړي دي.[8] (مزاري وروسته دا هم منلي ول چې بندیان په کورونو کې ساتل کیږی ، هغوی ته ډوډۍ ، اوبه او خوراک ورکول کیږي او نه ځورول کیږي)[9]

د وحدت د بولنې " قوماندې " او کنترول د جوړښت په اړه او هم د وحدت د هغو بولندویانو د قانوني عدلي تعقیب لپاره نورو پلټنو ته اړتیا شته چې تر اوسه ژوندي دي. د وحدت د ګوند د پریکړو او د ګوند په پوځي کنترول کې د کریم خلیلي د ونډې او ښکیلتیا په اړه نورو پلټنو ته اړتیا لیدل کیږي. شفیع دیوانه او نصیر دیوانه دواړه وژل شوي دي خو تورکمني ، محسن سلطاني ، طاهر توپان ، صداقت جاغوري او بولندوی بهرامي لا تر اوسه ژوندي دي او په هغو سرغړونو کې دې د دوی ونډه و پلټل شي چې یې دلته راټول شوي دي. موږ په څلورمه برخه کې د وحدت د بولندویانو د قانوني پازوالۍ او په سرغړونو کې د هغوی د ونډې په اړوند نورې خبرې هم لرو.

د سړي تښتونو ، یرغمل نیولو او وژنو ترځنګ دې د هغو لوټماریو ، داړه ماریو، غلاوو او شوکو په اړه هم هراړخیزه پلټنه وشي چې په دغه مهالیز واټن کې تر سره شوي او موږ پورته یو شمیر کوشنیو برخو ته یې نغوته وکړه. د ټولو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواکونو او ډلو د بولندویانو نومونه چې پورته یاد شول له هغو څخه دي په شوکماریو ، داړو ، ډاکو ګریو او لوټلو کې د ښکیلوالی پوښتنې او پلټنې وشوي .

[1]د ژنیوا د څلورو واړو کنوانیسیونو د دریمې مادې او په نړیوال قانون کې د نورو بندیزونو لپار لاندې څلورمه برخه وګورئ .

[2] Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official in 1992, Kabul, July 11,

2003; Human Rights Watch interview with R.D., former official in the interim government 1992-

1995, Kabul, July 16, 2003; Human Rights Watch interview with C.S.A., former government security

official, July 18, 2003.

[3] Human Rights Watch interview with H.K., aid worker, Kabul, July 5, 2003; Human Rights Watch

interview with S.K., Afghan medical worker in Karte Seh (West Kabul) during early 1990�s, Kabul,

July 9, 2003.

[4] Human Rights Watch interview with L.R.G., Kabul, July 3, 2003.

[5] Roche, �Kabul fighting erupts again despite ceasefire, � Reuters, June 4, 1992

[6]پورته مو د "بندي شویو او تري تم شویو " کسانو څو بیلګې وړاندې کړې دغه تورونه دي ته نغوته کوي چې په دغه ګزارش کې د ویل شویو تري تم کیدنو ، بندي کولو او ځورنو د پازوالۍ تورونه د نوموړو بولندویانو پر غاړه ور پریوزي .

[7] Andrew Roche, �Kabul fighting erupts again despite ceasefire,� Reuters, June 4, 1992; Sharon

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

Herbaugh, �Civilians tell of captivity, torture by rebels,� Associated Press, June 6, 1992.

[8] Roche, �Kabul fighting erupts again despite ceasefire,� June 4, 1992.

د ژنیوا د ۱۹۴۹ز کال د څلورو کنوانسیونونو دریمه ماده چې غیر نړیوالو وسله والو نښتو ته ځانګړې شوې ټینګار کوي چې هیڅ څوک دا حق نه لري چې غچ اخیستنې ته لمن ووهي او دا یې هغه غیر قانوني چلند بللی دی چې سیال ځواکونه یې د یو بل پروړاندې کارَوي ؛ نوموړې ماده غلیمې خواووې دې ته اړ باسي چې نړیوال بشري قانون ته درناوی وکړي. د بېلګې په توګه، دریمه ماده ناوړه غیر انساني چال چلند لکه سرې تښتونه " هر چیرې ، هر وخت او تر هر نامه لاندې چې وي" په کلکه غندي .

[9] Herbaugh, �Civilians tell of captivity, torture by rebels,� June 6, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنسي تيري او جنسي ځورونې:

د بشري حقونو د څار له ټولنې سره د کابل ډېريو روغتياپالانو د مرکو په لړ کې وويل چې په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو کې د وحدت او اتحاد د ډلو او ځواکونو له پلوه جنسي تيري او د جنسي ځورونو نور ډولونه په ځانګړې توګه پر ښځو تر سره شوي دي ،دغه ډول تيري او ځورونې کابل ته په ور څيرمه سيمو کې د دغه پَـير د دښمنيو پر مهال هم تر سره شوي دي.[1] د بشري حقونو د څار ټولنې ونه شواى کولاى د دغه مهال د جنسي تيريو له ډېريو بلهاريانو " قربانيانو " سره مخامخ خبرې وکړي ځکه نجونې او ښځې دغو ډول مرکو ته دومره ليوالتيا نه لري او يا يې د کورنۍ غړي نه پريږدي چې په دې اړوند خبرې وکړي. خو د دغو پيښو شاهدان او لاسوندونه شته. موږ مخکې له ح. ک څخه يادونه وکړه چې د دغه پير د پيښو پيښليکنيزه بڼه يې ليکلې ده او موږ پورته نغوته وکړه چې د هغه پروژه د پيښو ، سرې تښتونو ، لوټماريو په لاسوندولو راڅرخيدله ، نوموړي د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل هغو پلټونکو چې د ۱۹۹۰ز لسيزې په پيل کې د دغو ډول پيښو په اړه پلټنه کوله پوهيدل چې د کابل په لويديځ کې سړي تښتونه او پر ښځو جنسي تيري خپلې لوړې کچې ته رسيدلې ، خو هغه زياته کړه چې ډېري کورنۍ دې ته چمتو نه دي چې په دې اړوند ډېر مالومات ورکړي.

" په داسې پيښو کې د ښځو د تښتولو او يا پر هغوى د جنسي تيريو په اړه د مالوماتو را ټول نه شونې ول. د تښتول شويو ښځو کورنۍ او يا هغوى چې تښتول شوي دي د کورنۍ نوم او وياړ له ويرې نشي کولاى د هغه جنايت په اړه خبرې وکړي چې پر دوى تير شوى دى. کورنۍ په لوى لاس انکار کوي چې که چا د دوى له کوره چا ښځه تښتولې وي ، يا نه غواړي چې د دغو پيښو په تړاو خبرې وکړي ؛ دا ځکه چې افغان کورنۍ ډيرې محافظه کارې دي. نورې کورنۍ پوهيږي چې په کومې کورنۍ کې څه تير شوي دي ، په دغو کورنيو کې داسې کيسې ډيرې دي چې د نورو کورنيو د ښځو د تښتولو په اړه خبرې دي . ما ته به ډيرو کسانو ويل چې " هغه کورته ګورئ ، د سرک په دغه يا هاغه غاړه کور کې يوه ښځه تښتول شوې وه" خو کله موږ هغې کورنۍ ته ورتللو او له هغو څخه مو پوښتنه کوله هغوى انکار کاوه او ويل يې چې هېڅ نه دي پيښ شوي. داسې ځوابونه تل او هر چيرې را کول کېدل. يو شمير کورنيو منله چې د هغوى له کوره هلک تښتول شوى يا پر هغه جنسي تيرى شوى خو د ښځو په اړه يې هېڅ نه ويل .
]2"[

د بشري حقونو د څار ټولنې له بيلا بيلو ژورناليستانو او د ټولنيزو چارو له کارکوونکو څخه بيلابيل مالومات ترلاسه کړل او ټينګار کوي چې له دوى سره د جنسي تيرو د پيښو لاسوندونه شته � په ځانګړې توګه د جمعيت ، اسلامي ګوند او وحدت د ډلو په اړه چې د خلکو پر کورونو ورننوتل او پر ښځو يې جنسي تيري کول.[3] همدا شان د بشري حقونو د څار ټولنې ته د جمعيت ، وحدت او جنبش ځواکونو د جنسي تيريو په اړه د ډاډ وړ مالومات را رسيدلي

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي.[4] مخکې مو د کابل په لویدیځ کې له روغیتا پالې س. ک ښځه یادونه وکړه ، نوموړې وایي چې هغې د داسې میرمنو درملنه کړې ده چې په ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ زکلونو کې د کابل په لویدیځ کې پرې جنسي تیري شوي ول � هغه زیاتوي چې دوی د سړکونو له مخې د ډیرو وژل شویو میرمنو جسدونه راټول کړي دي � د هغوی له جسدونو څخه په څرګنده ښکاریدل چې پر هغوی جنسي تیري شوي ول. [5]

د نجیب الله د واکمنی له را پرځېدا وروسته په کابل کې د بیلا بیلو ډلو د سرتیرو له پلوه د بې شمیرو تر سره شویو جنسي تیریو پراخې پلټنې ته اړتیا شته. د لاسوندونو پر بنسټ په دغه مهالیز واټن کې جنسي تیرې د یوې ساري روحي ناروغۍ په بڼه د ډلو د څواکونو د سرتیرو او بولندویانو په منځ کې خپره شوه ، په دې کې د لوړې کچې بولندویان هم شته ، او داسې بریښي چې څواکمنو بولندویانو د هغې په مخنیوۍ کې وَړَند او اړین ګامونه له اره نه دي اوچت کړي. په ځینو پیښو کې لوړ پوړي بولندویان په خپله ښکیل ول. [6]

----

[1] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker, Kabul, July 9, 2003; Human

Rights Watch interview with H.K., aid worker, Kabul, July 5, 2003.

[2] Human Rights Watch interview with H.K., aid worker, Kabul, July 5, 2003.

[3] �Human Rights Watch interview with Y.U., journalist, Kabul, July 8, 2003 (documented rape of

women by Hezb-e Islami forces); Human Rights Watch interview with J.J.E, civil society leader,

Kabul, July 10, 2003 (documented case of three women raped by Jamiat forces in Micrayon); Human

Rights Watch telephone interview with John Jennings, Associated Press correspondent in Kabul 1992-

1993, April 8, 2004 (describing evidence of rape by Wahdat). Terence White, a journalist with Agence

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

France-Presse, also documented cases of rape of Afghan women by various mujahedin forces in 1992

and 1993. See Terence White, �Afghan women protest outside UN office as Turks evacuate Kabul,�

Agence France-Presse, February 9, 1993.

[4] Human Rights Watch interview with J.G.M., former government security official in 1992-1993,

Kabul, July 10, 2003 and Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official,

Kabul, July 11 and 20, 2003 (admitting Jamiat forces were regularly implicated in rapes); Human

Rights Watch interview with K.M.B., former combatant who served under Ittihad forces, Kabul, July

4, 2003 (witnessed women who said they were raped by Wahdat); Human Rights Watch interview

with C.S.A., former government security official, July 18, 2003 (documented rapes by Junbish).

[5] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in west Kabul during early

1990�s, Kabul, July 9, 2003. S.K. described a typical case of a woman she found on the street in Karte

She, in west Kabul: �A Pashtun; she had some tattoos on her face. She had been killed, and she had

been tortured, you could see, and raped. We picked her up and took her to the hospital. . . .� Ibid.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[6] For more information on the specific legal standards of international humanitarian law applicable

to rape and the culpability of individual commanders, see section IV below.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب : ۱۹۹۲ ز اکتوبر ۱۹۹۳ ز فبروري

د ۱۹۹۲ز کال د اگست د ګولیو او راکټونو له وریا وروسته کابل د هغې مباشتې په پرتله دومره ونه کړیده ، خو د کال تر وروستیو شپو ورځو پورې د ښار په هره برخه کې به هره ورځ د توپونو ګولۍ او پریمانه توغندي لګېدل.

د پیښاور د تړون پر بنسټ د اکتوبر په مباشت کې د مشرتابه واکمنې سلاکارې ډلې " قیادي شورى " پریکړه وکړه چې د رباني واکمني دې تر نورو ۴۵ ورځو د همدغه کال د د سامبر ترپایه پورې و غځوي ، دا څکه چې دوبَنـیـو جګړو د شورې د غونډو ناستې ناشونې ګرځولې وې. د جمعیت ډلو د کابل پوهنتون په را ځیرمه سیمو کې د وحدت له ډلې سره کلکې جګړې وکړې ، دغو جګړو نور ځاني او مالي تاوانونه را منځته کړل. له بلې خوا داسې نښې نښانې را څرګندې شوې چې د دوستم جنبش ډلې د حکمتیار له اسلامي ګوند سره د غاړې غړۍ کېدنې خبرې را پیل کړې وې ، له دې مخکې د حکمتیار ډلې په پیل کې له دوستم سره مخالفت کاوه او له مسعود سره په مخالفت کې دوستم یې د یوې پلمې په توګه کاراوه [دوستم د پخواني ړنګ شوي کمونیست دولت یو چارواکی وو]

د ۱۹۹۲ز کال د سامبر په مباشت کې رباني ځانته بیله جرګه " شورى " جوړه کړه ، نوموړې جرګې د پیښاور د تړونونو پربنسټ پر قیادي شورى غږ وکړ چې نوى دولت دې جوړ کړي � یا دې رباني د دویم ځل ټاکنه ومني. خو ستونزه دا وه چې د ربانۍ جرګې په جګړې کې د ټولو ښکیلو خواوو استازیتوب نه شواى کولاى او نه یې د افغانستان د ټول ولس استازیتوب کاوه. ان د ده په شورى کې ډیریو رابلل شویو استازو د رائـیې له ورکړې څخه ډډه وکړه، ان په دغو استازو کې د جنبش ، وحدت او اسلامي ګوند استازو هم ګډون وکړ خو رائـیه یې ور نه کړه. هر ګوره ، د رباني په جرګه کې استازو چې د ملا رباني ملاتړي او د هغه خپلې ملیشیاوې وې ټینګار وکړ چې رباني دې د نورو راتلونکو اته لسو مباشتو لپاره د ولسمشر په توګه و ټاکل شي او په دې توګه یې رباني یو " ځل بیا " و ټاکه . حکمتیار د جرګې پریکړه و غندله او ژمن وو چې په څو راتلونکو مباشتو کې به د رباني دولت را وپرځوي او د مسعود ځواکونه به په شا و تمبوي. وحدت هم د رباني نوى دولت و غانده او په لنډ وخت کې یې له حکمتیار او جنبش سره ټلوالـه جوړه کړه. جنش په دغه ټول مهال کې کله یوې خوا اوښته او کله بلې خوا] .1[

۱۹۹۳ ز کال ، جنوري فبروري ، جګړې دوام لري

د ۱۹۹۳ زکال د جنوري د ۱۹ نېټې په اونۍ کې د جمعیت ، اسلامي ګوند � وحدت ترمنځ د جګړو اور رمباړلې وهلې. د همدغې اونۍ په پیل کې د جمعیت ځواکونو د کابل په سویل او سویل ختیځ کې د اسلامي ګوند په بیلا بیلو مورچلونو بریدونه وکړل او د حکمتیار ځواکونو په ځواب کې د ښار پر مرکز د توپ د ګولیو او توغندیو وریا

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیل کړه. [2] د اونۍ په وروستیو کې د کابل په لویدیځ کې د وحدت او جمعیت ترمنځ د کانتیننټال د هوټل په شا او خوا ، د غره په لویدیځ کې په یوې پراخې کرهنیزې سیمې کې د سیلو په شا او خوا او نورو ځایونو کې کلکې نښتې رامنځته شوې. اوس هغه مهال وو چې د وحدت او اسلامي ګوند ځواکونو یو بل ته په جګړو کې اوړه و رکوله]3.[

دواړو ښکیلو خواوو ، جمعیت له یوې خوا ، د اسلامي ګوند او وحدت ټلوالې له بلې خوا خبریالانو ته خپلې اعلامېې ورکړې � دواړو خواوو د دښمنیو د بیا پیلولو تورونه پر یو بل لګول]4.[

له یو شمیر روغتیاپالانو او خبریالانو سره د بشري حقونو د څار د ټولنې د مرکو پربنسټ او هم د هغو مرکو پر بنسټ چې نوموړو خبریالانو او روغتیا پالانو له نورو سره په دغه مهال کې کړې وې ،چې د راتلونکو درېو اونیو جګړو په لړ کې د کابل د ښار په زرګونو اوسیدونکي ټپیان او ووژل شول. په کابل کې د تورکیې ، ایران ، چین او هندوستان د ډیپلوماټانوپه ګډون یو شمیر ډیپلوماټان او د ډیپلوماټیکو دفترونو کارکوونکي له کابله ووتل .

د اونیو په تېرېدو جګړه لا پراخېدله او ډیره کرغېړنه شوه. هغو ژورنالیستانو چې د کابل په لویدیځ کې کارکاوه د بشري حقونو د څار نړیوالې ټولنې ته وویل چې په روغتونونو کې نور د ناروغانو لپاره ځای نه وو هره ورځ به بې شمیره ټپي ملکي وګړي او پوځي ناروغان راوړل کېدل. ډیرې ټپیان تر روغتونه نه را رسیدل او په لاره کې مړه کېدل. یو ژورنالیست چې د ښار له مرکزه به د کابل تر لویدیځه د جګړو د ګزارشونو لپاره راته ، د جګړو ډیر کرغیړن اړخونه داسې په یاد لري :

دا یو بشپړ لیونتوب وو. پر سړکونو څوک نه ښکارېدل. د کابل د ښار او دارالامان ترمنځ سړک یو خونړی سړک وو ، هره شیبه به توغندي پرې ورېدل. رښتونی او خونړۍ وحشت خپور وو. کله به چې له یوې خوا ډز وشو ، نو هر څوک به پوهېدل چې ډز له کومې خوا وشو.

کله به چې څوک د کابل سویل چهارآسیاب ته تلل نو د لارې په اوږدو کې به یې د حکمتیار د توغندي ویشتونکو لیکې لیدلې. د وزیر اکبر خان شاته د بي بي مهرو د غونډۍ له پاسه هم همدا حال وو او هره شیبه به توغندي لګېدل. د پیښو لړۍ دومره ډیرې وې چې موږ به د خبریال په توګه پریکړه کوله چې هرې یوې ته مو زړه غوښتل ورتللو او له خلکو سره مو مرکې کولې یا به مو د رامنځته شوې پیښې ویډیویي انځورونه اخیستل. موږ ډیرې کرغیړنې پیښې په سترګو ولیدلې. هرې خوا ته به مړي پراته ول ، هر لورته دې چې کتل ټپیان ول ، د سړک پر څنډو جسدونه خواره واره لیدل کېدل. یوه ورځ مې د یوه ماشوم د بدن پاتې شوې غوښې ولیدلې چې پرځمکه پروت وو. یوه بله ورځ مو یو ټپي هلک موټر ته را پورته کړ ، هغه ملکي هلکی وو ، ډېډه یې سورۍ شوې وه. ما ډیر له وحشته ډک او کرغیړن شیان لیدلي دي. ددغه هلک له ټپ څخه بویونه تلل ، بیا مو د موټر شاته په ټول بکس کې واچاو او روغتون ته مو ورساوه. ډیر ککړ بوی یې کاوه. ګومان نه کوم چې هغه دې ژوندی پاتې شوی وی[.5[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جګړې د دوارو خواوو ډيري توغندي او د توپونو ګولۍ به هره ورځ د ملکي وګړو پر سيمو موښتل او ډيري ناروغان چې روغتون ته راوړل کېدل ملکي وګړي ول].6[

په جګړو کې د وژل شويو کسانو روښانه شميره نه ده څرګنده خو په کابل کې د هاغه وخت ژورناليستان په دې برياللي شوي چې د ورځنيو شميرو اټکلنه را ټوله کړي :

- د جنورۍ په ۱۹ نېټه د فرانسپرس خبري ايجنسۍ ته د روغتيايي چارو يوه چارواکي ګزارش ورکړ چې د ښار مرکزي روغتون ته ۲۳ تنه ټپيان راوړل شول او ۸ تنه يې مړه شول .]7[

-د رويټر د ژورناليست د راټولو شويو ګزارشونو له مخې يوازې د وزير اکبرخان په روغتون کې لږ تر لږه ۴۱ ناروغان منل شوي ، ۱۰ تنه په ورځيرمه پوځي روغتون کې مړه شوي (دلته ډير ټپيان راوړل شوي) ، د جمهوريت په روغتون کې ۲۶ تنه ټپيان ، چې څلورتنه يې مړل شول. [8] د جمهوريت د روغتون ډاکټر سيدعمر ژورناليستانو ته وويل " دا درانده توپونه دي او چرې يې انسان ټوټې ټوټې کوي.... نن موږ ته تر ټولو بد سهاررا په برخه شوی وو] "9.[

-د ۱۹۹۳ ز کال د فبرورۍ د مباشتي په اتمه نېټه د اسلامي ګوند او د وحدت د ډلې ځواکونو دوارو د ټولې ورځې په اوږدو کې د جمعيت پر مورچلونو د توغنديو بريدونه وکړل ، په دغه بريد کې د ښار په مرکز او ختيځو سيمو کې د ملکي وګړو سيمې هم وويشتل شوې ، له بلې خوا د بي بي مهرو ، او د وزيراکبر خان د غونډيو له پاسه د جمعيت د ډلې ځواکونو د ښار سويلي برخې د اسلامي ګوند د مورچلونو په ګډون په توغنديو وويشتلې. د کابل پر دغو ځايونو توغندي مښتلي ول : مکروريان ، وزيراکبرخان ، د کابل ټول لويديځ ، د تلويزيون د غره په لمنه کې پراته کورنه ، په دغو بريدونو کې په سلګونو ملکي وګړي ووژل شول. د جمعيت او د اسلامي ګوند د ځواکونو ترمنځ د روسيې سفارت ته نيږدې او هم د ولسمشرۍ د ماڼۍ تر څنګ د نښتو ګزارش ورکړل شوی دی. په دغه ورځ د وزير اکبر خان روغتون ، د ۲۰ تنو د مړه کېدلو او ۶۰ تنو د ټپي کېدلو ګزارش ورکړ ؛ يوه ژورناليست د روغتون په دالانونو کې ډير کړيدونکي ټپيان اود موټرو په تمځای کې بې شميره مړي ليدلي دي ، ټپيان ټول د توغنديو په چړو لګېدلي ول. ډاکټر محمد قاسم ، خبريال ته وويل : " دا د جګړو له پيله تر ټولو لوړه شميره ده ." [10] په نورو روغتونونو کې روغتياپالانو د مړيو شميره نه شوای اخيستای. يوې رنځورپالې بل ژور ناليست ته ويلي ول چې : " موږ د مړيو د شميرلو لپاره وخت نه لرو ،موږ ډير بوخت يو ، موږ د ټپيانو ژوند ژغورو او اړ يو چې د هغوی پالنه وکړو]"11[

د فبرورۍ د لومړۍ اونۍ په پای کې د کابل د روغتيايي چارو مأمورينو د ۸۰۰ تنو د وژل کېدلو د ۳۵۰۰ تر ۴۰۰۰ تنو پورې د ټپي کېدلو ګزارش ورکړ چې د ۱۹۹۳ ز کال د جنورۍ د مباشتي له ۱۹ وروسته تر دغه دمه يا وژل شوي يا ټپيان شوي دي � او دا يې هم ورزياته کړه چې ښايي د مړيو شميره نوره هم اوچته شي ځکه چې ډيري ملکي وګړي خپل مړي روغتونونو ته نه راوړي او يا د مړيو ګزارش روغتون ته نه ورکوي.[12] د آي سي آر سي مشر امين کوبل [13] ژورناليستانو ته وويل چې د فبرورۍ تر لسمې[14] نيټې پورې ۳٦۸ تنه ټپيان د کابل په روغتونونو کې منل

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. د فبروري په ۱۲ نېټه د آی سي آر سي د روغتون یوه ډاکټر د فرانسپرس د خبري ایجنسۍ یوه ژورنالیست ته وویل چې د (ملکي او پوځي) وګړو په ګډون شايي په ټول ښار کې ۵۰۰۰ تنه وژل شوي وي] .15[

د کابل یوه استوګن چې د جګړې په لړ کې د کابل په لویدیځ کې اوسیده ، د بشري حقونو د څار ټولنې ته د مرکې په ترڅ کې وویل :

"ډېرې بدې او ترخې شپې ورځې وې. هره ورځ به توغندي راتلل. د شپې له پلوه به د سیاف او جمعیت تر ولکې لاندې د کابل په لویدیځ کې د پغمان په لمنه کې له پرتې قرغې څخه د توپ ګولۍ او د نورو درندو وسلو مرمۍ راتلې. او د جمعیت په ولکه کې د مأمورینو د کارتې د غونډې له پاسه به د توغندیو ډزې پیل شوې. د مأمورینو د کارتې د غره او غونډۍ له پاسه به یې افشار ویشته ،هغوی د غره ډډې ویشتلې ، هلته ټول د ملکي وګړو کورونه ول ، موږ په دغه موده کې د خپل کور ترخمکي لاندې خونې " زیرزمینۍ " کې اوسیدلو]" .16[

د کابل یو بل استوګن شاهد چې په هغه مهال کې د طب د پوهنځي محصل وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته د کابل د لویدیځ او مرکز په دواړو سیموکې د پیښو د حالت په تړاو داسې وویل :

"په دغه وخت کې زموږ په سیمو او ګاونډ کې ډېرې کلکې او ترخې جګړې رواني وې. ما داسې جګړې ډېرې لېدلې وې. موږ د نظار د شورى او د حکمتیار د توغندیو او د توپونو د مرمیو او ډزو ډیرې بدې ورځې او وحشت ولید. پر روغتونونو هم توغندي مبتل ؛ خلک ټوټې ټوټې کېدل ، هرې خواته به ککرې ، لاسونه او پښې پرتې وې.

یو ځل یو توغندی د امنیت [خاد � ژ] پرروغتون ومښت ، موږ هلته په پوهنتون کې د امنیت د نشتوالي له امله خپلې زده کړې کولې... د سهار لس بجې وې. یو شمیر ډاکټران ووژل شول ، یو شمیر نجونې زده کوونکې هم ووژل شوې ، یوې نجلۍ خپل عصبي کنترول له لاسه ورکړ ځکه پر ککره یې د توغندي چره مښتې وه. یوه نجلۍ ړنده شوه. ما دغه ټول په رڼو سترګو ولیدل � ما ولیدل چې د یوه توغندي چرې څنګه یو انسان ټوټې ټوټې کوي.د توغندیو د مښتلو په پیښو کې ډیر خلک ووژل شول. توغندي د ښار له لویدیځ لوري د ټلویزیون د غره له پاسه [د کابل په زړه کې لوړه څوکه ، په دې مانا چې د کابل له سویل لویدیځ څخه د حکمتیار له مورچلونو څخه] ویشتل کېدل] .17[

د کابل په لویدیځ کې د افشار د سیمې یوه اوسیدونکي د بشري حقونو د څار ټولنې ته د مرکې په لړ کې وویل چې په ۱۹۹۳ زکال کې لومړی دده ورور ، وروسته یې پلار د توغندیو او توپونو د مرمیو په چرو کې ووژل شول :

"د جنوري د مباشتې وروستۍ اونۍ وه ، شین سهار وو ، زه لا تر هاغه مهاله بیده وم ، زما مشر ورور کښته د شاه سر ته ولاړ [شاه د غره په لمن کې زموږ تر کور لاندې وه] ، ورور مې غوښتل کورته لړ اوبه راوړي..... ګاونډیان راغې او موږ له خوبه را پاڅوي او وایي کښته د هتۍ مخې ته ورشو ... موږ کښته شولو : اوه یا اته جسدونه د ځمکې پرمخ پراته ول ، جسدونه د یوبل تر څنګ د هتۍ مخ ته ایښودل شوي ول. ګاونډیو وویل چې د شاه تر څنګ یو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

توغندی منبتی وو او ورور مې پکې وژل شوی وو. په دغو شپو ورځو کې هر چیرې او هر وخت چاودنې کېدلې او توغندي هر چیرې موښتل....

مونږ نشوای کولای مړی ښخ کړ ، هرې خواته توغندي منبتل ، چا له کوره دباندې پښه نه شوه ایښودلای.... کله چې شپه تیاره شوه ، د کورڅنګ ته مو ښخ کړ. مونږ له ځان سره اریکن او لمپې راوړې وې خو له ویرې مو نه شوای لګولې. چوپه چوپتیا وه ، مونږ ځمکه و کیندله او د کوڅې ملا لنډه دعا وکړه. له هغه وروسته مو اریکن روښانه کړ ، تیاره وه ، هیڅ شی مو په سترګو نه لیدل. د اریکن له روښانولو سره سم د مأمورینو د کارتې د غونډۍ له پاسه چې د جمعیت په لاس کې وه ډزې پیل شوې ، زمونږ خواته نیږدې یو توغندی و موښته ، اریکن مو مړ کړ او مړی مو په تیاره کې ښخ کړ. دا د نظار د شورى خلک ول چې ډزې یې کولې. هغوی به تل د مأمورینو له کارتې څخه ډزې کولې � هغوی به تل ملکي وګړي ویشتل. هغوی به پر هر چا ډزې کولې ، خو ډیرې ډزې به یې هغه مهال کولې کله چې د دریو یا څلورو تنو ډله یې ولیدله) .18]

ددغه سړي پلار دري ورځې وروسته په یوه برید کې ووژل شو :

"سهار مهال وو ، ډزې نه وې او حالت کرار ښکاریده. زړه مو غوښتل دباندې ووځو. مونږ خوراکي توکو ته اړتیا درلودله. پلار مې دباندې ووت. کله چې پلارمې زمونږ له غرنې کوره کښته مخ په ځوړې روان وو ، د هغه ترڅنګ توغندی و منبت. پلار مې په هوا کړ او پر ځمکه یې وویشتت. یوه چره وربادندې منبتې وه. په ډیر بد ډول ټپی شوی وو. مونږ ژړاوې پیل کړې ، مونږ غوښتل چې هغه روغتون ته ورسوو ، خو ډیر وینه ورڅخه بهېدله ، وینه نه دریدله. هغه په وینو کې لېت پیت وو او سا یې ورکړه.... مونږ غوښتل چې هغه ښخ کړو خو د هغه په ښخولو کې هغه کړاو پر مونږ تیر شو چې دري ورځې مخکې زما د ورور په ښخولو کې راپیښ شوی وو " .

د جنورۍ د مباشتې په وروستیو او د فبرورۍ د مباشتې په پیلنیو ورځو کې په زرګونو کابلیان له خپلو کورونو څخه وتښتیدل. د بشري حقونو د څار ټولنې[19] له څو تنو کابلیانو سره چې په هغه مهال کې یې خپلې کورنۍ له کابله دباندې لیږلې وې مرکه کړیده او ټولو د جګړو له امله سرټکونه کوله. " مونږ د توغندیو د چرو له ویرې خپل کورونه پریښودل ، مونږ د ډزو له ویرې خپلې شتمنۍ او کورونه پریښودل ، درندې وسلې وې ، هرې خواته ډزې کېدلې او هره شیبه توغندي منبتل." [20] یوه کابلي ښاري چې د فبرورۍ په مباشت کې یې خپل کور پرې ایښی وو د بشري حقونو د څارټولنې ته وویل : " د کابل په لویدیځ کې به شوروي سکر توغندي منبتل ، توغندي هر چیرې په هوا ول... د توپونو ړندې ګولې او ړانده توغندي له توپیره پرته هر چیرې او د هر چا په ککره موښتل. زمونږ ژوند خوندي نه وو له دې امله اړ شو چې دباندې ووځو[21]. په هاغه وخت کې ژورنالیستانو ګزارش ورکړ چې د ملکي وګړو کتارونه پر سړکونو لیدل کیږي او غواړي له ښاره دباندې ووځي. یوه سړي چې په یوې لاسي کراچۍ کې یې د خپل

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور شيان بار کړي ول د فبروری په نهمه يوه ژورناليست ته په لوړه ترخه ژبه وويل : " دغه مجاهدين موږ بيرته لومړی پيړی ته بيايي " .

----

[1]اسير : علل سقوط پپ. ۹۱ � ۱۰۳ . سنگر : نيم نگاهې بر ائـتلافهای تنظيمي در افغانستان پپ : ۱٦۲ -۱٦۷

[2]د ۱۹۹۳ ز کال د جنورۍ د مياشتې د ۱۹ نېټې د اونۍ د جګړو په اړه مالومات د هغو پراخو مرکو پربنسټ راټول شوي چې په کابل کې مو د جګړو له شاهدانو ، افغانو او نړيوالو ژورناليستانو ، د مرستندويو ټولنو له کارکوونکو ، د بيلا بيلو ډلو له چارواکو او نورو شاهدانو سره تر سره کړي دي چې د پيښو په اړوند يې مالومات درلودل

[3]په ۱۹۹۳ ز کال کې د دفاع وزير مسعود تر لاس لاندې د جمعيت رسمي چارواکي يونس قانوني د فبرورۍ د مياشتې په لومړۍ اونۍ کې خبريالانو ته وويل چې اوس د اسلامي گوند او وحدت ترمنځ د جوړې شوې ټلوالې کړۍ مخ په ماتيدو ده

[4] Terence White, �Rebel faction holds out under pressure from government,� Agence France-Presse,

January 20, 1993 (�government� and �Hezb� officials quoted); Terence White, �South Kabul under intense rebel bombardment, many casualties,� Agence France-Presse, January 21, 1993 (quoting

�government� officials); Suzy Price, �Hundreds of casualties in Afghan fighting,� Reuters, January 21,

1993 (quoting �government� and �Hezb� statements); and Suzy Price, �Rebel Afghan chief attacks

Kabul for the 19th day,� Reuters, February 6, 1993 (quoting Yunis Qanooni and Abul Ali Mazari).

[5] Human Rights Watch interview with Suzy Price, correspondent for the British Broadcasting

Corporation and Reuters, New York, April 1, 2004.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[6] Human Rights Watch telephone interview with Marc Biot, official at Jamhuriat hospital in Kabul in

1992-1993, July 10, 2004; Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in west

Kabul during early 1990�s, Kabul, July 9, 2003.

[7] Terence White, �Rocket attack kills eight, Afghan troops suffer heavy losses,� Agence France-

Presse, January 19, 1993 (quoting hospital officials).

[8] Suzy Price, �Hospitals full as more rockets hit Afghan capital,� Reuters, February 4, 1993; Human

Rights Watch interviews with Suzy Price, New York, March 2004.

[9] هماغه

[10] Price, �Dozens killed, hurt in shelling of Afghan capital,� February 8, 1993.

[11] Jennings, �Fighting intensifies in Afghan capital,� February 8, 1993.

[12] Price, �Dozens killed, hurt in shelling of Afghan capital,� February 8, 1993; Jennings, �Fighting

intensifies in Afghan capital,� February 8, 1993.

[13] Armin Kobel, the chief of ICRC,

[14] Terence White, �Former Pakistan secret service chief arrives in Kabul,� Agence France-Presse,

February 10, 1993 (quoting Kobel).

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[15] Terence White, �No respite in Kabul rocket barrage, death toll close to 5,000,� Agence France-

Presse, February 12, 1993.

[16] Human Rights Watch interview with L.M., resident of Afshar, Kabul, July 12, 2003.

[17] Human Rights Watch interview with F.K.Z., resident of west Kabul, Kabul, July 9, 2003.

د ژباړونکي یادونه : د بشري حقونو د څار ټولنه باید په دغه برخه کې سپیناوی وکړي او یا د دوی ژباړونکو ورته جمله سمه نه ده ژباړلې. د آشامايي یا آسمايي غر چې د کابل د زړه لوړه څوکه ده او خلک یې د ټلویزیون د غره په نامه بولي. دغه غر د مسعود په لاس کې وو نه د حکمتیار د ځواکونو په لاس کې. ښایي د لیکوال یا مرکه کوونکي موخه دا وي چې د کابل له سویل لویدیځ څخه ویشتل شوی توغندی چې موخه یې د ټلویزیون د پوستو غر وو ، له خپلې نخښې اوښتی او د خاد پر روغتون منبتی دی .

[18] Human Rights Watch interview with Y.B.K., former resident of Afshar as a young boy, Kabul, July

[19] Human Rights Watch interview with A.S.F., resident of west Kabul, July 2, 2003.

[20]هماغه

[21]هماغه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر افشار برید

د وحدت او اسلامي گوند ټلوالې د رباني دولت ته نوی گواښ رامنځته کړی وو ؛ وحدت لا وختي په یوازې سر د کابل د لویدیځ د ډیرو برخو او د ښار د یو شمیر ختیځو برخو په گډون د کابل یو شمیرمرکزبرخې په خپلې ولکې کې درلودلې ، د هغوی په لاس کې ډیرې دولتي ودانۍ هم وې ، په پغمان او د کابل په لویدیځ او د لویدیځ په لوړو غونډیو کې د سیاف ملیشایي ځواکونه ډیره شوي ول. وحدت د افشار د غره لوړې څوکې په لاس کې درلودلې چې له پوځي اړخه د د غه غره شمالي برخې چې د پغمان پر سړک سپرې وې وحدت په یوه پیاوړې دریځ کې درولی وو .

د ۱۹۹۳ ز کال د فبرورۍ په پیل کې د برهان الدین رباني دولت ، د جمعیت او د اتحاد لوړ پوړو بولندویانو پریکړه وکړه چې د اسلامي گوند او وحدت د ټلوالې پر وړاندې کوټلي گامونه اوچت کړي ، دوی و پتییله چې د ښار په لویدیځ کې د وحدت پر مورچلونو په ځانگړې توگه د افشار پر غره او پر نورو دولتي ودانیو چې د افشار ختیځ ته پرتې وې برید وکړي او هم د افشار د غره په لمنه کې گڼ میشتې ملکي سیمې چاڼ کړي .

د بشري حقونو د څار ټولنې له بیلابیلو رسمي چارواکو څخه چې د نظار په شورى او لنډ مهالي دولت کې یې کار کاوه د ډاډ وړ مالومات ترلاسه کړي دي ، هغوی منلي دي چې دغه برید د جمعیت ، نظار شورى ، اتحاد او د رباني دولت د لوړ پوړو کسانو له پلوه پلان او منظور شو[1.]

په پلان کې پتیيل شوي وه چې دوی به د وحدت پر مرکزونو چې د کابل په لویدیځ کې د افشارو په لمن کې د پولیتخنیک پوهنتون ته نیږدې د ټولنیزو علومو د اکاډیمۍ پر ودانۍ برید کوي. د جمعیت او اتحاد ځانگړې موخه د وحدت د مرکزونو نیول او د افشار په ور څیرموسیمو کې د وحدت د ډلې د مورچلونو دړې وړې کول ول تر څو دولت و کولای شي د پغمان له سیمې نیولې بیا د ښار تر ختیځ پورې د خپلې ولکې لېکې و غځوي او هم د وحدت سیاسي او پوځی مشر عبدالعلي مزاري ژوندی ونیسي .

د افغانستان لپاره د عدالت پروژې چې یوه غیر دولتي ډله ده د افشار د پیښې په گډون له ۱۹۷۹ تر ۲۰۰۱ ز کال پورې په افغانستان کې د پوځي عملیاتو لړۍ پلټلې او د افشار عملیات یې د خپل ۲۰۰۵ ز کال د جنورۍ په گزارش کې داسې را سپړلي دي:

د برهان الدین رباني تر مشرۍ لاندې د افغانستان د اسلامي دولت د ۱۹۹۳ ز کال د فبرورۍ د مباشتې د افشار عملیات ، ددغه دولت تر ټولو پیاوړې او سمبال شوي پوځي عملیاتو ته نغوته کوي چې پکې له ډیر زیات پوځی ځواک څخه کار اخیستل شوی دی. دغو عملیاتو دوې تاکتیکي موخې درلودلې. مسعود پریکړه کړې وه چې په

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي سر کې به د وحدت د ګوند پوځي او سياسي مرکزونه ونيسي (دغه مرکزونه د کابل په لويديځ کې د افشار د غره په لمنه کې د ټولنيزو علومو په اکاډيمۍ کې پراته ول) ، او هم به د وحدت د ګوند مشر عبدالعلي مزاري ژوندی ونيسي. دويم : د برهان الدين رباني تر مشرۍ لاندې د افغانستان اسلامي دولت په پام کې درلودل چې د جمعيت تر ولکې لاندې سيمې د کابل له مرکزه نيولې د سياف تر ولکې لاندې سيمو پورې له يو بل سره ونښلوي چې له دې لارې به په مرکز کې خپله واکمني ټينګه کړي] .2[

د مليشياوو ترمنځ د بريد تابيا له بريده مخکې پټه پاتې نه شوه. د وحدت سياسي چاروکې د بريد له پيليدا څو ورځې مخکې پوهيدل چې د بريد تابيا نيول شوې ده ، له بريد څخه څو ورځې مخکې د افشار د سيمې د اوسيدونکو يوه کوشنۍ برخه چې د اړيکو پر بنسټ له بريده خبره وه له سيمې ووتله.[3] په بله وينا يوازې د افشار د سيمې هغه استوګن چې له بريد څخه خبر شوي ول په دې بريالي شول چې سيمه پريږدي. د سيمې يو استوګن د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې په څه ډول له بريده مخکې خبر شوی وو :

"يوه ملګري مې د نظار په شورى کې کار کاوه. هغه د دولت په مرکز کې کار کاوه. هغه له بريد څخه دوې ورځې مخکې ماته راغی او ويې ويل : ته بايد له دغه ځايه ووځې. د بريد امر ورکړ شوی دی. پغمانيان [د اتحاد ډله] غواړي پر دغې سيمې بريد وکړي ، هر څوک يې چې مخې ورشي و به يې وژني ، او هر څه به لوټ کړي] " .4[

يو بل وويل :

"موږ د مسعود د کسانو په منځ کې له يوې کورنۍ سره اړيکه درلودله او موږ ته يې وويل چې ووځو. هغه وويل : ' د سياف او مسعود جنګيالي به پر دغې سيمې بريد وکړي ' دا له بريده څلور ورځې مخکې ول . هغه موږ ته وويل چې بايد له سيمې څخه ووځو. هماغه ول چې ووتلو]"5.[

يو بل وويل :

"له بريد څخه پينځه ورځې مخکې زما وراره چې د حرکت د مشر انوري ساتونکی دی ما ته راغی او ويې ويل : ' ته بايد له دغه ځايه ووځې . دغه سيمه په بل مخ اړول کيږي. ان که تاسو پوځيان هم نه ياست خو ډيره وراني به رامنځته شي. ددغه خبر په اوريدلو موږ دوې ورځې وروسته د شپې له پلوه له افشارو وو تلو] " .6[

د دغې سيمې ډيريو اوسيدونکو ته د کيدوني عمليات په تړاو نه خبر ورکړل شو او نه ورته وويل شول چې له سيمې څخه ووځي] .7[

د عملياتو کيلي د افشار پر ګڼ ميشتې سيمې سربره د افشار د غره لوړه څوکه وه. پوځي ستراتيژي دا وه چې جمعيت مخکې له دې چې د افشار په سويل ختيځ او په سويل کې د ملکي وګړو په منځ کې د وحدت مورچلونه و نيسي ،

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتل يې لومړي د افشار د غره لوړې خوکې و نيسي.[8] له بريد مخکې د محمد فهيم قسيم تر مشرۍ لاندې د افغان د ملي امنيت څرو " جاسوسانو" د حرکت د ډلې څو تنو بولندويانو ته چې د افشارو په لويديځ او شمال کې يې پوستې درلودلې بدې ورکړې تر څو په عملياتو کې ورسره مرسته وکړي او د جمعيت او اتحاد سرتيرو ته اجازه ورکړي چې د دوی له پوستو څخه تير شي او د افشار لوړې څوکې ونيسي [9] (محمد قسيم فهيم له ۲۰۰۱ تر ۲۰۰۴ زکال پورې د افغانستان د دفاع وزير ، او د ۲۰۰۱ز کال په پای کې د طالبانو پرواړاندې د امريکايي عملياتو کيليدي پوځي ملګرى وو). کله چې عمليات پيل شول د جمعيت ځواکونو د افشارو لوړې څوکې و نيولې او د اتحاد ډله پر افشارو ور ننوتله ، د ټولنيزو علومو په اکاډيمۍ کې د وحدت د ډلې مورچلونه يې ونيول او هم يې د هغه سړک ولکه په لاس کې و نيوله چې له پغمانه د کابل تر مرکزه د افشار له منځه تيريږي. د جمعيت ځواکونو له افشارو دباندې سړکونه هم ونيول او خپل مورچلونه يې جوړ کړل. په دې لړ کې د وحدت ځواکونه د افشار له سويلي برخې د کابل لويديځې برخې ته په شا شول او د افشارو هزاره ميشته سيمه يې د پښتونواکې اتحاد ډلې جنګياليو ته ور پريښودله .

له بريد څخه دوې ورځې مخکې د کابل د بادام باغ په سيمه کې مسعود په خپلې پوځې اډې کې يوه غونډه ونيوله ؛ په غونډه کې د جمعيت او اتحاد د ډلو لوړپوړو بولندويانو او هم د نظار د شورى په جوړښت کې د نورو ښکيلو ډلو بولندويانو ګډون وکړ.[10] په هاغه وخت کې د جمعيت د ډلې په مشرتابه کې دغه کسان ول : ملا عزت (عزت الله) د پغمان بولندوى ، محمد قسيم فهيم (د ملي امنيت رئـيس) ، بابه جان ، انور ډنګر ، ګدا محمد ، بابه جلندر ، حاجي الماس ، ګل حيدر او بسم الله خان.

د بشري حقونو د څار ټولنه په دې برياليۍ نه شوه چې وومي په غونډه کې چا او چا ګډون کړى وو خو د عملياتو د اړينوالي په پام کې لرو څرګنده خبره دا ده چې فهيم هرو مرو هلته وو. د افغانستان لپاره د عدالت د پروژې د ګزارش پر بنسټ چې له څو تنو شاهدانو سره يې مرکه کړېده ، د اتحاد دوه بولندويان � شير علم او زلمى توپان او د حرکت د ډلې مشر حسين انوري په غونډې کې ول .[11]

د ګزارشونو پربنسټ سياف په پغمان کې د اتحاد د ډلې له لوړپوړو بولندويان سره د پلان شويو عملياتو په اړوند غونډه جوړه کړه.[12] د هاغه مهال د اتحاد په مشرتابه کې دغه کسان ول : په خپله سياف ، حاجي شير علم ، زلمى توپان ، عبدالله شاه او ملا تاج محمد. ښايي څوتنو منځپوړو بولندويانو هم کړى وي.

له عمياتو يوه شپه مخکې د پروان په کارته " کارته پروان " کې د مسعود په يوه پټ او خوندي کور کې يوه بله غونډه جوړه شوه ، دغه کور د کانتيننټال هوټل ته نيږدې پروت وو. [13] د افغانستان لپاره د عدالت د پروژې د ګزارش پربنسټ مسعود په خپله د فبرورۍ د مياشتې په ۱۲ نېټه د عملياتو په دويمه ورځ د کانتيننټال په هوټل کې غونډه جوړه کړه. په غونډه کې د رباني ، سياف او فهيم په څير سياسي او پوځي مشران هم ول .[14]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بشري حقونو د ځار ټولنې د افشار د سیمې له څو تنو اوسیدونکو سره مرکه کړېده چې د برید پر مهال یې په سیمه کې ژوند کاوه او ویې ویل چې برید څنګه پیل شو او له برید وروسته څه ډول ناورین ځپلې غوبل په سیمې کې را خپور شو. دغه د ډاړ وړ لاسوندونه په زباد رسوي چې په څه ډول له بشري حقونو څخه سرغړونه شویده او د افشارو په عملیاتو کې په څه ډول بشري نړیوال قانون په سیستماتیک ډول تر پښو لاندې شوی دی ، دلته ملکي وګړي په لوی لاس وژل شوي دي ، دلته په لویه کچه ملکي وګړي وهل او ټکول شوي دي ، دلته یوازې د ژب توکمیزترېښت پر بنسټ سړي تښتول شوي دي او دلته په لویه کچه غلاوې ، داړه مارۍ او لوټمارۍ شوي دي. دغه ټولې په لوی لاس ترسره شوي ناخیـرۍ ، دي ته نغوته کوي چې په دغه ناتار او ناورین کې ښکیل یو شمیربولندویان ښايي د بشریت پرضد په جنایاتو کې ښکیل وبلل شي

----

[1] Human Rights Watch interview with K.S., former government security official, Kabul, July 24,

2003; Human Rights Watch interview with C.S.A., former government security official, July 18, 2003;

Human Rights Watch interview with R.D., former official in the interim government 1992-1995,

Kabul, July 16, 2003; Human Rights Watch interview with J.G.M., former government intelligence

official 1992-1996, Kabul, July 10, 2003. Intelligence agents in Wahdat also told Human Rights

WWatch that they knew in advance of an impending attack by Jamiat and Ittihad forces.

[2] Afghan Justice Project, �Addressing the Past: The Legacy of War Crimes and the Political

Transition in Afghanistan,� January 2005, (�AJP report�), page 27.

[3] Human Rights Watch interview with Q.E.K., former Wahdat political official, Kabul, July 15, 2003.

[4] Human Rights Watch interview with I.R.H., resident of Afshar, Kabul, July 12, 2003.

[5] Human Rights Watch interview with I.K., resident of Afshar, Kabul, July 2, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[6] Human Rights Watch interview with K.I.K., resident of Afshar, Kabul, July 6, 2003.

[7] د دغې سیمې یو شمیر اوسیدونکو د بشري حقونو د څآر ټولنې ته وویل چې د سیمې او خپلو کورونو پریښودلو ته نه ول چمتو شوي. د بیلګې په توګه میرمن ف. الف چې د دغې سیمې یوه اوسیدونکې ده د بشري حقونو د څار ټولنې ته د ۲۰۰۳ ز کال د جولای د مپاشتې د شپږمې نېټې په مرکه کې وویل " زه نه پوهېدلم چې د غره لوړه څوکه پر مسعود پلورل شوې وه (

[8] The general descriptions of the Afshar campaign here are based on testimony taken by researchers

with the Afghan Justice Project, as well as Human Rights Watch interviews with officials named in the

proceeding note, and interviews with two soldiers who took part in the Afshar campaign; Human

Rights Watch interview with K.M.B., soldier who served under Ittihad forces in 1993, Kabul, July 4,

2003 (describing his orders on the day of the attack) and Human Rights Watch interview with T.E.S.,

Soldier in Shura-e Nazar in 1993, Kabul, July 5, 2003 (describing aim of attack on Afshar as told to

Him by his commanders).

[9]د حرکت پر دغو بولندویانو تور لګېدلی دی چې له جمعیت څخه یې بدې اخیستې دي: صداقت ، ضابط محسن سلطاني ، عوض علي ګرجي ، تابش ، ملک شریف او سید شریف. د بشري حقونو د څار ټولنې دغه مالومات د وحدت او د نظار د شورى د ډاډ وړ له سرچینو څخه تر لاسه کړي دي : په لاندې ډول :

Human Rights Watch interview with Q.Q.S., former Wahdat commander, Kabul, July

14, 2004; Human Rights Watch interview with Q.E.K., former Wahdat political official, Kabul, July

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

15, 2003; Human Rights Watch interview with C.S.A., former government security official, July 18,

2003

[10]هماغه

[11]هماغه

[12] AJP report, p. 29.

د افغانستان لپاره د عدالت پروژه پ. ۲۹

[13]هماغه

[14]د افغانستان لپاره د عدالت پروژه ، ۲۰۰۵ ز کال پ. ۳۰

Download from: ketabton.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library